

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА

Інформаційно-методичний вісник психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини

№ 13, вересень 2021

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ:

* * *

Про результати діяльності психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини у 2020-2021 навчальному році

* * *

Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»

* * *

Обласні навчально-методичні заходи у 2021-2022 навчальному році

* * *

Нормативно-правові документи

* * *

"Гарячі лінії" та телефони довіри

* * *

Методичні розробки практичних психологів

Авторський колектив:

Мушинський В.П., керівник психологічної служби Дніпропетровщини, практичний психолог-методист;

Савельєва Н.В., завідувач Дніпропетровським обласним НМЦ практичної психології і соціальної роботи, практичний психолог-методист;

Вознюк Л.В., співробітник Дніпропетровського обласного НМЦ практичної психології і соціальної роботи, практичний психолог-методист;

Дрюк Т.П., директор Дніпропетровського обласного методичного ресурсного центру, вчитель-методист.

Психологічна служба. Інформаційно-методичний вісник психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини, № 13, вересень 2021

До першої частини збірника увійшли інформаційно-аналітичні матеріали.

До другої частини збірника включені нормативно-правові документи, що регулюють діяльність психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області .

До третьої – тези методичних розробок практичних психологів, яким встановлено вищу кваліфікаційну категорію та присвоєно педагогічне звання «практичний психолог-методист» за результатами атестації 2021 року.

Збірник адресовано керівникам управлінь, відділів освіти територіальних громад, методистам з психологічної служби, практичним психологам і соціальним педагогам навчальних закладів.

З М І С Т

Частина I. Інформаційно-аналітичні матеріали

- Аналіз результатів діяльності психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини у 2020-2021 н. р. 3
- Обласні навчально-методичні заходи у 2021-2022 навчальному році. 13
- Центр психолого-андрагогічних технологій пропонує. 14

Частина II. Нормативно-правові документи

- Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» 15
- ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, що забезпечують діяльність практичного психолога і соціального педагога системи освіти 21
- "Гарячі лінії" та телефони довіри 22

Частина III. Методичні розробки

- Чернобай І.В. Емоційний інтелект – шлях до успіху 29
- Бучинська О.М. Скарбничка занять з розвитку мотивації здобувачів початкової освіти 34
- Лубенець О.Л. «Розвиток особистості підлітка та створення умов для його самореалізації» 39
- Красуля М.М. Повага. Любов. Секс: сексуальна просвіта підлітків як запорука здоров'я нації 42
- Кузуб О.М. Психологічний супровід молодшого школяра в умовах нової української школи 47
- Якобашвілі Н.В. Використання альтернативної комунікації в роботі з не мовленнєвими дітьми в умовах навчально-реабілітаційного центру 54
- Потебенко В.В. Розвиток адаптаційного потенціалу студентів 57
- Аделіні Н.В. Програма психологічної студії для батьків новоприбулих дітей «Усвідомлене батьківство» 62
- Андріяш Т.Г. Програма розвитку психомоторних якостей дітей раннього та молодшого дошкільного віку «Цікаві пальчики». 66
- Лихошерстна В.М. Програма факультативного курсу «Майстри свого Я» 70
- Липкань С.В. Профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів 73
- Стрелець В.О. Програма психологічного супроводу розвитку пізнавальної та емоційно-особистісної сфери дитини «Дошкільнятко» 76
- Мушинський В.П. Моніторинговий щоденник емоцій 80

ЧАСТИНА I. Інформаційно-аналітичні матеріали

Аналіз результатів діяльності психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини у 2020-2021 н.р.

1. Про забезпечення закладів освіти практичними психологами і соціальними педагогами

До складу психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини входять:

13 міських психологічних служб, 73 психологічних служби об'єднаних територіальних громад (ОТГ), психологічна служба ЗП(ПТ)О, психологічна служба закладів фахової передвищої освіти (ВНЗ I-II рівнів акредитації) та психологічна служба спеціальних закладів освіти обласного підпорядкування.

Діяльність психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2020-2021 навчальному році була спрямована на реалізацію таких напрямів роботи, як:

1. Організація та проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Розвиткові програми».
2. Моніторинг діяльності районних/міських/ОТГ психологічних служб з метою підвищення ефективності психологічного і соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу.
3. Реалізація завдань I етапу обласного науково-методичного проекту «Педагогічні стратегії розвитку самоефективної особистості в освітньому просторі Нової української школи».
4. Експертно-методичний супровід співробітників психологічної служби, що атестуються на всі кваліфікаційні категорії.
5. Проведення обласних навчально-методичних заходів, зокрема Дня психологічного здоров'я, Дня практичної психології та Тижня психології в закладах освіти (онлайн), Вобласного конкурсу «Психолог року - 2021».
6. Впровадження Циклічної моделі психологічного супроводу освітнього процесу із врахуванням динаміки працездатності співробітників психологічної служби.
7. Забезпечення дистанційного психологічного та соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу в умовах адаптивного карантину.
8. Створення належних умов праці для практичних психологів і соціальних педагогів: виділення окремого кабінету, який повинен мати робочу зону, зону для проведення групових занять, зону для психологічного розвантаження, його відповідне оформлення та матеріально-технічне оснащення.
9. Психологічне і соціально-педагогічне забезпечення та супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, консультативна і просвітницька робота з батьками;
10. Підвищення фахової та ІКТ-компетентності педагогічних працівників, зокрема розвиток особистісного компоненту професійної діяльності практичних психологів і соціальних педагогів із застосуванням психолого-андрагогічних технологій (моніторинг психоемоційного благополуччя, стрес-менеджмент, супервізія/інтервізія, розвиток професійно-важливих якостей та інш.).

Крім того, працівники психологічної служби продовжували надавати психологічну допомогу дітям та сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах внаслідок бойових дій у Донецькій і Луганській областях та анексії Криму.

У 2019-2020 н. р. дещо змінився кількісний склад обласної психологічної служби у порівнянні з минулим навчальним роком – було 1424 фахівців, стало 1481 фахівець (див. таблицю 1). Збільшилася кількість практичних психологів на 50 осіб та кількість соціальних педагогів на 7 осіб. Значно зменшилась кількість методистів, що відповідають за роботу психологічної служби у містах та ОТГ.

Таблиця 1

Динаміка чисельності практичних психологів і соціальних педагогів

Навчальний рік	Загальна кількість	К-сть практичних психологів	К-сть соціальних педагогів
2011 - 2012	1323	933	390
2012 - 2013	1463	1012	451
2013 - 2014	1467	1033	434
2014 - 2015	1443	1006	437
2015 - 2016	1503	1037	466
2016 - 2017	1524	1039	485
2017 - 2018	1494	1055	395
2018 - 2019	1421	1021	400
2019 - 2020	1424	1039	385
2020 - 2021	1481	1089	392

Значна кількість практичних психологів та соціальних педагогів - 942 фахівці - зосереджена у містах, зокрема у м. Кривому Розі – 365, м. Дніпрі - 255, м. Кам'янське - 107. У сільських районах та ОТГ таких фахівців значно менше – 342 спеціалісти. (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Кадрове забезпечення психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2020 – 2021 навчальному році

№	Місто, район, ОТГ	Загальна кількість фахівців	Кількість практичних психологів	Кількість соціальних педагогів	Методист рай/міськ/во
1	Вільногірськ	11	11	0	0
2	Дніпро	255	240	15	0
3	Кам'янське	107	70	37	0
4	Жовті Води	29	21	8	0
5	Кривий Ріг	365	234	131	0
6	Марганець	21	18	3	0
7	Нікополь	27	27	0	0
8	Новомосковськ	27	19	7	1
9	Покров	18	13	4	1
10	Павлоград	50	30	20	0
11	Першотравенськ	14	9	5	0
12	Синельникове	11	6	5	0
13	Тернівка	9	5	4	0
	Всього по містах:	944	703	239	2
14	Апостолівська ТГ	8	5	3	0
15	Богданівська ТГ	11	8	3	0
16	Божедарівська ТГ	1	1	0	0
17	Брагинівська ТГ	1	1	0	0
18	Вакулівська ТГ	3	3	0	0
19	Васильківська ТГ	6	6	0	0
20	Великомихайлівська ТГ	2	2	0	0
21	Вербківська ТГ	3	2	1	0
22	Верхівцівська ТГ	5	3	2	0
23	Верхньодніпровська ТГ	19	10	9	0
24	Вишнівська ТГ	0	0	0	0
25	Глеюватська ТГ	4	2	2	0
26	Гречаноподівська ТГ	0	0	0	0
27	Грушівська ТГ	5	4	1	0
28	Губиницька ТГ	7	7	0	0
29	Девладівська ТГ	2	2	0	0

30	Дубовиківська ТГ	2	2	0	0
31	Зайцівська ТГ	5	2	3	0
32	Затишянська ТГ	1	0	1	0
33	Зеленодольська ТГ	11	8	3	0
34	Іларіонівська ТГ	5	3	2	0
35	Карпівська ТГ	2	1	1	0
36	Китайгородська ТГ	1	1	0	0
37	Криничанська ТГ	15	10	5	0
38	Лихівська ТГ	0	0	0	0
39	Личківська ТГ	4	4	0	0
40	Лозуватська ТГ	11	4	7	0
41	Любимівська ТГ	1	1	0	0
42	Ляшківська ТГ	1	1	0	0
43	Магдалинівська ТГ	6	5	1	0
44	Маломихайлівська ТГ	2	2	0	0
45	Межиріцька ТГ	4	3	1	0
46	Межівська ТГ	9	9	0	0
47	Миколаївська ТГ	4	4	0	0
48	Миколаївська ТГ	2	2	0	0
49	Мирівська ТГ	4	2	2	0
50	Могилівська ТГ	3	3	0	0
51	Нивотрудівська ТГ	1	1	0	0
52	Новолатівська ТГ	1	1	0	0
53	Новоалександрівська ТГ	5	4	1	0
54	Новопавлівська ТГ	1	1	0	0
55	Новопільська ТГ	7	1	6	0
56	Новопокровська ТГ	1	1	0	0
57	Обухівська ТГ	6	6	0	0
58	Перещепинська ТГ	14	8	6	0
59	Першотравневська ТГ	2	2	0	0
60	Петриківська ТГ	8	7	1	0
61	Петропавлівська ТГ	2	2	0	0
62	Підгородненська ТГ	9	7	2	0
63	Піщанська ТГ	5	4	1	0
64	Покровська ТГ	9	5	4	0
65	Покровська ТГ	4	4	0	0
66	П'ятихатська ТГ	8	8	0	0
67	Раївська ТГ	4	2	2	0
68	Роздорська ТГ	1	1	0	0
69	Саксаганська ТГ	0	0	0	0
70	Святовасилівська ТГ	1	0	1	0
71	Славгородська ТГ	4	2	2	0
72	Слобожанська ТГ	15	10	5	0
73	Слов'янська ТГ	2	2	0	0
74	Солонянська ТГ	11	10	1	0
75	Софіївська ТГ	8	8	0	0
76	Сурсько-Литовська ТГ	1	1	0	0
77	Томаківська ТГ	7	4	3	0
78	Троїцька ТГ	6	4	2	0
79	Українська ТГ	1	1	0	0
80	Царичанська ТГ	3	3	0	0
81	Червоногригорівська ТГ	6	5	1	0
82	Черкаська ТГ	3	2	1	0
83	Чернечинська ТГ	1	1	0	0
84	Чумаківська ТГ	2	2	0	0
85	Широківська ТГ	3	3	0	0
86	Юр'ївська ТГ	10	9	1	0

	Всього по районах:	342	255	87	0
87	Заклади обласного підпорядкування	80	49	28	3
88	ПТНЗ	65	45	19	1
89	ВНЗ I-II рівнів акредитації	56	37	19	0
	Всього по області:	1487	1089	392	6

Слід зазначити, що у 2002-2021 н. р. збільшився показник забезпечення закладів освіти ставками практичних психологів і соціальних педагогів. Відповідно до нормативної потреби заклади освіти Дніпропетровської області забезпечені на 55,5% ставками практичних психологів і соціальних педагогів (станом на 01.06.2021 р.). У минулому навчальному році цей показник дорівнював 51%.

Міські заклади освіти забезпечені працівниками психологічної служби на 61% (59% у минулому н.р.), заклади освіти ОТГ – на 41% (35% у минулому н.р.), спеціальні заклади освіти обласного підпорядкування – на 87% (73% у м.н.р.), заклади П(ПТ)О – на 60% (40% у м.н.р.), ВНЗ I-II рівнів акредитації – на 44% (43% у м.н.р.).

Найкращі показники у психологічних служб м. Кам'янського – 91%, м. Покрову – 91%, м. Жовті Води – 88 %, м. Кривого Рогу – 86%, м. Новомосковська – 83%, м. Першотравенська – 82%, м. Павлограду – 81%.

серед сільських районів - у психологічних служб Іларіонівської ОТГ – 100%, Богданівської ОТГ – 100%, Черкаської ОТГ – 86%, Карпівської ОТГ – 75%, Слобожанської ОТГ – 68%, Любимівської ОТГ – 67%, Царичанської ОТГ – 67%.
(див. таблицю 3).

Таблиця 3

**Забезпечення навчальних закладів ставками
практичних психологів і соціальних педагогів у 2020-2021 н.р.**

№	Місто, район, ОТГ	К-сть НЗ	Наявних ставок	Нормативн а потреба	Дефіцит	Забезпечено потребу
1	Вільногірськ	9	10,5	14,5	4	72%
2	Дніпро	412	209	573	364	36%
3	Кам'янське	105	102	111,5	9,5	91%
4	Жовті Води	23	21,5	24,5	3	88%
5	Кривий Ріг	295	300,5	348,5	48	86%
6	Марганець	24	13	28	15	46%
7	Нікополь	59	27	63,5	36,5	43%
8	Новомосковськ	28	25	30	5	83%
9	Покров	19	18,5	20,25	1,75	91%
10	Павлоград	44	38	47	9	81%
11	Першотравенськ	12	11,5	14	2,5	82%
12	Синельникове	19	10	19	9	53%
13	Тернівка	14	7	13	6	54%
	Всього по містах:	1063	793,5	1306,75	513,25	61%
14	Апостолівська ТГ	22	11,75	20,75	9	57%
15	Богданівська ТГ	10	5,75	5,75	0	100%
16	Божедарівська ТГ	8	1	4,75	3,75	21%
17	Брагинівська ТГ	6	0,5	4,5	4	11%
18	Вакулівська ТГ	5	1,5	6	4,5	25%
19	Васильківська ТГ	31	2,5	19,75	17,25	13%
20	Великомихайлівська ТГ	3	1	2	1	50%
21	Вербківська ТГ	7	3,75	6,75	3	56%
22	Верхівцівська ТГ	7	3,5	6,75	3,25	52%
23	Верхньодніпровська ТГ	33	10,75	28	17,25	38%
24	Вишнівська ТГ	4	0	1,5	1,5	0
25	Глеуватська ТГ	6	2	5,25	3,25	38%

26	Гречаноподівська ТГ	9	0	4	4	0
27	Грушівська ТГ	6	2,5	5,5	3	45%
28	Губинська ТГ	16	5	11,75	6,75	43%
29	Девладівська ТГ	5	0,75	2	1,25	38%
30	Дубовиківська ТГ	9	2	5,5	3,5	36%
31	Зайцівська ТГ	3	2,5	6	3,5	42%
32	Затишнська ТГ	8	0,5	6	5,5	8%
33	Зеленодольська ТГ	14	6,75	10,75	4	63%
34	Іларіонівська ТГ	2	3,5	3,5	0	100%
35	Карпівська ТГ	5	1,5	2	0,5	75%
36	Китайгородська ТГ	4	0,75	0	-0,75	+
37	Криничанська ТГ	18	8,95	16,5	7,55	54%
38	Лихівська ТГ	6	0	3,75	3,75	0
39	Личківська ТГ	8	1	3,5	2,5	29%
40	Лозуватська ТГ	10	5,5	14,5	9	38%
41	Любимівська ТГ	2	1	1,5	0,5	67%
42	Ляшківська ТГ	3	0,5	1,5	1	33%
43	Магдалинівська ТГ	24	4	13	9	31%
44	Маломихайлівська ТГ	6	2	6,5	4,5	31%
45	Межиріцька ТГ	8	3,25	7	3,75	46%
46	Межівська ТГ	22	5,75	12,75	7	45%
47	Миколаївська ТГ	13	5,25	9	3,75	58%
48	Миколаївська ТГ	7	1,25	7,25	6	17%
49	Мирівська ТГ	8	0,5	4,75	4,25	11%
50	Могилівська ТГ	6	0,5	4	3,5	13%
51	Нивотрудівська ТГ	4	1	2	1	50%
52	Новолатівська ТГ	3	0,75	3	2,25	25%
53	Новоалександрівська ТГ	6	3,25	6,5	3,25	50%
54	Новопавлівська ТГ	4	0,5	1,75	1,25	29%
55	Новопільська ТГ	21	4,75	16	11,25	30%
56	Новопокровська ТГ	5	0,5	2,5	2	20%
57	Обухівська ТГ	8	3,75	7	3,25	54%
58	Перещепинська ТГ	17	9	15,5	6,5	58%
59	Першотравневська ТГ	6	1,25	5,5	4,25	23%
60	Петриківська ТГ	18	6	12,75	6,75	47%
61	Петропавлівська ТГ	10	1,25	6,5	5,25	19%
62	Підгородненська ТГ	13	10	24	14	42%
63	Піщанська ТГ	13	7	14,5	7,5	48%
64	Покровська ТГ	21	5,75	18	12,25	32%
65	Покровська ТГ	11	2,5	6,5	4	38%
66	Пр'ятихатська ТГ	20	5,5	17	11,5	32%
67	Раївська ТГ	10	2,5	8	5,5	31%
68	Роздорська ТГ	4	0,75	3,5	2,75	21%
69	Саксаганська ТГ	6	0	2	2	0
70	Святовасилівська ТГ	4	0,25	4,5	4,25	6%
71	Славгородська ТГ	8	3	7,5	4,5	40%
72	Слобожанська ТГ	13	13,5	20	6,5	68%
73	Слов'янська ТГ	9	1,25	3,75	2,5	33%
74	Солонянська ТГ	32	11,5	24,5	13	47%
75	Софіївська ТГ	18	5,25	9,25	4	57%
76	Сурсько-Литовська ТГ	4	0,5	1,75	1,25	29%
77	Томаківська ТГ	12	6	11	5	55%
78	Троїцька ТГ	6	2	3,25	1,25	62%
79	Українська ТГ	4	0,5	2,5	2	20%
80	Царичанська ТГ	12	0,5	0,75	0,25	67%
81	Червоногригорівська ТГ	9	4,75	8,75	4	54%

82	Черкаська ТГ	4	3	3,5	0,5	86%
83	Чернеччинська ТГ	8	0,5	4	3,5	13%
84	Чумаківська ТГ	5	1,75	3	1,25	58%
85	Широківська ТГ	10	2,25	11,5	9,25	20%
86	Юр'ївська ТГ	22	6,25	14	7,75	45%
	Всього по районах:	744	237,95	580,25	342,3	41%
87	Заклади обласного підпорядкування	45	69,5	80	10,5	87%
88	ЗП(ПТ)О	53	64	106	42	60%
89	ВНЗ I-II рівнів акредитації	62	54	124	70	44%
	Всього по області:	1967	1218,95	2197	978,05	55,5%

Забезпеченість кабінетами працівників психологічної служби у 2020/2021 н.р.

Практичні психологи				Соціальні педагоги			
к-сть посад	з них:			к-сть посад	з них:		
	окреме приміщення (1-2 кабінети)	суміщене робоче місце	відсутнє робоче місце		окреме приміщення (1-2 кабінети)	суміщене робоче місце	відсутнє робоче місце
1089	792	282	15	392	167	218	7

Забезпеченість працівників психологічної служби комп'ютером

Практичні психологи								Соціальні педагоги								Всього	
місто				село (селище)				місто				село (селище)					
Маю власний ПК на робочому місці у закладі освіти	Користуюся одним ПК з іншими педагогами	Взагалі не маю доступу до ПК у закладі освіти	На сайті закладів освіти створено «Кабінет психолога»	Маю власний ПК на робочому місці у закладі освіти	Користуюся одним ПК з іншими педагогами	Взагалі не маю доступу до ПК у закладі освіти	На сайті закладів освіти створено „Кабінет психолога”	Маю власний ПК на робочому місці у закладі освіти	Користуюся одним ПК з іншими педагогами	Взагалі не маю доступу до ПК у закладі освіти	На сайті закладів освіти створено „Кабінет соціального педагога”	Маю власний ПК на робочому місці у закладі освіти	Користуюся одним ПК з іншими педагогами	Взагалі не маю доступу до ПК у закладі освіти	На сайті закладів освіти створено „Кабінет соціального педагога”		
585	240	45	673	141	75	3	82	1089	216	85	17	214	43	29	2	23	392

2. Проблеми, над якими працювали фахівці психологічної служби

Практичні психологи і соціальні педагоги надавали допомогу учням, їх батькам, педагогам та представникам державних та громадських організацій з різних психологічних та соціальних проблем (див. таблицю 4)

Таблиця 4

Тематика звернень до фахівців психологічної служби протягом навчального року

№ з/п	Тематика звернень	К-сть звернень	
		до практичних психологів	до соціальних педагогів
З боку батьків			
1.	Труднощі у навчанні	6679	2275
2.	Формування психологічної готовності дошкільників до навчання в школі	5609	604
3.	Підвищення мотивації учнів до навчання, проблеми шкільної неуспішності	4561	2303
4.	Вікові та індивідуальні особливості розвитку, проблеми самооцінки дитини	5853	1436
5.	Адаптація дитини до нового колективу	5521	1342
6.	Асоціальні прояви у поведінці дітей	2396	1216
7.	Допомога дітям та сім'ям, які постраждали у військових конфліктах	219	399
8.	Допомога дітям та сім'ям, які перебувають у СЖО	1329	1648
9.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	2310	2704
10.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО (ООС)	866	1662
11.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб	423	1072
12.	Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	2171	503
13.	Профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління тощо)	1626	1269
14.	Дитяча злочинність	274	378
15.	Торгівля людьми	48	55
16.	Домашнє насильство	536	147
17.	Булінг	734	254
18.	Взаємовідносини в системі «вчитель-учень»	2248	782
19.	Взаємовідносини в системі «батьки-діти»	3809	1411
20.	Взаємовідносини в системі «педагоги-батьки»	2000	700
21.	Професійне самовизначення учнів	2330	1008
22.	Дитина у віртуальному просторі. Комп'ютерна залежність	2293	959
23.	Суїцидальна поведінка дітей	722	300
24.	Обдаровані діти	944	489
25.	Статеве виховання, дружба, кохання, рання вагітність	1019	384
26.	Робота з дітьми «груп ризику»	2408	1402
27.	Інше, а саме:	773	903
З боку педагогів			
1.	Асоціальні прояви у поведінці дітей	4285	2026
2.	Адаптація дитини до нового колективу	4024	988
3.	Формування психологічної готовності дошкільників до навчання в школі	2809	446
4.	Готовність до навчання та труднощі у навчанні	3694	1202
5.	Вікові та індивідуальні особливості розвитку, проблеми самооцінки дитини	3810	963
6.	Допомога дітям та сім'ям, які перебувають у СЖО	1404	1235
7.	Допомога дітям та сім'ям, які постраждали у військових конфліктах	267	206
8.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	2724	1799
9.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО (ООС)	706	1147
10.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб	300	705
11.	Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	1921	467
12.	Професійне самовизначення учнів	1699	900

13.	Профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, щомістят алкоголь, тютюнопаління)	1814	1323
14.	«Професійне вигорання» педагогів	2934	458
15.	Формування здорового способу життя	2144	1359
16.	Дитина у віртуальному просторі. Комп'ютерна залежність	2426	981
17.	Психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти	3638	1979
18.	Домашнє насильство	603	213
19.	Булінг	1015	364
20.	Мобінг	206	77
21.	Взаємовідносини в системі «вчитель-учень»	2044	992
22.	Взаємовідносини в системі «батьки-діти»	1870	862
23.	Взаємовідносини в системі «педагоги-батьки»	1836	598
24.	Суїцидальна поведінка дітей	487	110
25.	Обдаровані діти	1074	493
26.	Дитяча злочинність	352	265
27.	Торгівля людьми	225	74
28.	Робота з дітьми «груп ризику»	2951	1649
29.	Психологічний супровід учнів під час ДПА, ЗНО, МАН тощо	1391	262
30.	Статеве виховання, дружба, кохання, рання вагітність	920	539
31.	Інше, а саме:	909	99
З боку дітей			
1.	Труднощі у навчанні	4803	1942
2.	Самовдосконалення, розвиток власних здібностей і компетенцій	3904	1253
3.	Професійне самовизначення	6705	2206
4.	Допомога дітям та сім'ям, які перебувають у СЖО, в тому числі, які постраждали у військових конфліктах	1131	851
5.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	1775	1950
6.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО (ООС)	500	1135
7.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб	413	592
8.	Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	1027	398
9.	Профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, щомістят алкоголь, тютюнопаління)	1416	1161
10.	Дитина у віртуальному просторі. Комп'ютерна залежність	1266	787
11.	Суїцидальні роздуми дітей	934	267
12.	Взаємовідносини в системі «вчитель-учень»	2429	871
13.	Взаємовідносини в системі «батьки-діти»	4118	1367
14.	Адаптація дитини до нового колективу	2614	949
15.	Відсутність мотивації до навчання	2756	968
16.	Психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти	4227	1649
17.	Домашнє насильство	1242	956
18.	Булінг	884	308
19.	Психологічний супровід учнів під час ДПА, ЗНО, МАН тощо	2200	579
20.	Статеве виховання, дружба, кохання, рання вагітність	3439	728
21.	Робота з дітьми «груп ризику»	2835	1664
22.	Дитяча злочинність	755	372
23.	Торгівля людьми	289	312
24.	інше, а саме:	253	96
З боку інших зацікавлених осіб, представників громадськості			
1.	Допомога дітям та сім'ям, які перебувають у СЖО, в тому числі, які постраждали у військових конфліктах	701	1202
2.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	2282	2068
3.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО (ООС)	263	720

4.	Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо-переміщених осіб	152	621
5.	Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти	489	242
6.	Домашнє насильство	148	96
7.	Дитяча злочинність	211	131
8.	Торгівля людьми	5	8
9.	Психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти	332	178
10.	Булінг	170	115
11.	Професійне самовизначення	541	465
12.	Самовдосконалення, розвиток здібностей та компетенцій учнів	331	301
13.	Профілактика шкідливих звичок, залежностей та формування здорового способу життя	664	816
14.	Співпраця з органами виконавчої влади, неурядовими громадськими організаціями тощо (військові комісаріати, комісія з питань захисту прав дітей, ЦСС та інші)	1714	2515
15.	Співпраця нацполіції та школи у сфері профілактики правопорушень	1027	998
16.	Проведення спільних просвітницько-профілактичних заходів	794	915
17.	Суїцидальні тенденції серед дітей та підлітків	206	79
18.	Психологічна просвіта	1877	529
19.	Інше, а саме:	114	178

3. Актуальні напрями забезпечення діяльності психологічної служби

Виходячи із зазначених тенденцій і проблем найбільш актуальними у 2021-2022 н. р. напрямками забезпечення діяльності психологічної служби системи освіти є:

1. Виконання пріоритетних напрямів роботи психологічної служби системи освіти України на обласному рівні у межах компетентності.
2. Організація та проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».
3. Впровадження Циклічної моделі діяльності психологічної служби з урахуванням динаміки працездатності та норм професійної психогієни.
4. Реалізація завдань II етапу обласного науково-методичного проекту «Педагогічні стратегії розвитку самоєфективної особистості в освітньому просторі Нової української школи».
5. Створення психологічно безпечного освітнього середовища в закладах освіти усіх типів.
6. Проведення обласних навчально-методичних заходів, зокрема 30-річчя психологічної служби Дніпропетровщини, Дня психологічного здоров'я, Дня практичної психології, Тижня психології в закладах освіти, Дня психологічного розвантаження.
7. Проведення моніторингу якості роботи психологічної служби Дніпропетровщини та ефективності методичного супроводу діяльності служби.

4. Організація належного психологічного та соціально-педагогічного супроводу

Відповідно до рекомендацій МОН України, у 2021-2022 навчальному році керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, інститутів післядипломної освіти для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу необхідно вжити заходів:

- нормативне забезпечення закладів освіти, у тому числі навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій, методистами, практичними психологами, соціальними педагогами та забезпечення їх кабінетами і персональними комп'ютерами;
- проведення з керівниками закладів освіти спеціальних занять щодо надання інформації про функціональні обов'язки працівників психологічної служби, нормативно-

правові засади їх професійної діяльності, розгляду на колегіях питання про стан і розвиток психологічної служби в ОТГ, місті, області;

- проведення з педагогічними працівниками закладів освіти семінарів, тренінгів, майстер-класів, практикумів щодо розвитку їх психологічної компетентності;

- створення належних умов праці для практичних психологів і соціальних педагогів: виділення окремого кабінету, який повинен мати робочу зону, зону для проведення групових занять, зону для психологічного розвантаження, його відповідне оформлення та матеріально-технічне оснащення;

- запровадження на сайті закладу освіти сторінки психологічної служби - «Кабінет психолога/соціального педагога» та онлайн-консультування;

- покращання методичного забезпечення діяльності працівників психологічної служби, у тому числі і в закладах освіти новостворених територіальних громад та районних об'єднаннях;

- організація надання допомоги постраждалим внутрішньо переміщеним учням їхнім батькам та членам родини в адаптації до нових умов проживання і навчання, дітям і сім'ям учасників АТО;

- психологічне і соціально-педагогічне забезпечення та супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах усіх типів, консультативна і просвітницька робота з батьками;

- допомога у вирішенні проблем адаптації дітей, учнів та студентів до нових умов навчання, особливо на етапі формування мережі профільних шкіл III рівня;

- забезпечення захисту прав і свобод дітей, створення безпечного освітнього середовища (запобігання насильству в учнівському колективі та домашньому насильству);

- підвищення фахової компетентності практичних психологів у відповідності до професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»:

- підвищення психогігієнічної компетентності педагогічних працівників, зокрема розвиток особистісного компоненту професійної діяльності практичних психологів і соціальних педагогів із застосуванням психолого-андрагогічних технологій (моніторинг психоемоційного благополуччя, стрес-менеджмент, супервізія / інтервізія, розвиток професійно-важливих якостей та інш.).

Обласні навчально-методичні заходи у 2021-2022 навчальному році

Серпень

- 26.08.21** Серпневий вебінар для керівників методичних об'єднань психологічних служб територіальних громад «Розвиток психологічної компетентності у педагогічних працівників»

Вересень

- 02.09.21** Онлайн-конференція присвячена початку нового навчального року у питаннях та відповідях
- 08.09.21** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів ЗП(ПТ)О, ЗФПО та ЗВО
- 09.09.21** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти комунальної власності
- 23.09.21** Засідання обласної експертно-атестаційної групи Дніпропетровського ОМРЦ

Жовтень

- 04-08.10.21** 30-річчя психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини
Круглий стіл «Здобутки та перспективи розвитку психологічної служби системи освіти»
Фінал V обласного конкурсу «Психолог року – 2021»
Онлайн-марафон професійних досягнень
День психологічного здоров'я в закладах освіти

Листопад

- 12.11.21** Засідання обласної експертно-методичної ради Дніпропетровського ОНМЦ практичної психології і соціальної роботи
- 18.11.21** Обласний онлайн-семінар «Циклічна модель діяльності психологічної служби системи освіти» (для п/п і с/п 1-го року роботи)

Грудень

- 09.12.21** Професійна майстерня керівника методичного об'єднання (для керівників м/о практичних психологів і соціальних педагогів)

Січень

- 27.01.22** Обласний тур Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»
Обласна онлайн-конференція з обміну досвідом «Соціально-педагогічний супровід освітнього процесу» (для соціальних педагогів)

Лютий

- 10.02.22** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів ЗП(ПТ)О, ЗФПО та ЗВО
- 17.02.22** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти комунальної власності
- 24.02.22** Обласна онлайн-конференція з обміну досвідом «Психологічний супровід розвитку особистості дошкільника» (для практичних психологів ДНЗ)
- 25.02.22** Підсумкове засідання обласної експертно-атестаційної групи ДОМРЦ

Березень

- 17.03.22** Засідання обласної експертно-методичної ради Дніпропетровського ОНМЦ практичної психології і соціальної роботи
- 24.03.22** Обласний семінар: «Розвиток професійних компетентностей практичного психолога і соціального педагога» (для методистів з психологічної служби, керівників м/о, практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти)

Квітень

- 18.04.22-22.04.22** Тиждень психології в закладах освіти Дніпропетровщини
- 21.04.22** Нарада керівників психологічних служб «Організаційно-методичне забезпечення діяльності психологічних служб територіальних громад»
- 22.04.22** День практичного психолога освіти

Травень

- 18.05.22** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів ЗП(ПТ)О, ЗФПО та ЗВО
- 19.05.22** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти комунальної власності
- 26.05.22** День психологічного розвантаження

ЦЕНТР ПСИХОЛОГО-АНДРАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОПОНУЄ у 2021-2022н.р.

Тренер	Назва тренінгу
Мушинський Віктор Петрович, методист-психолог вищої категорії	1. Тренінг розвитку професійно-важливих якостей практичного психолога освіти «Вміння бачити невидиме» (1-2-денний) 2. Психодраматичний тренінг розвитку спонтанності (1-2-денний) 3. Тренінг «Технології подолання критичних ситуацій – фрустрація, стрес, конфлікт, криза» (2-денний) 4. Дзеркальний тренінг розвитку професійної рефлексії (1-2-денний) 5. Тренінг розвитку гумористичних здібностей (1-2-денний) 6. Тренінг розвитку лідерського потенціалу» (1-2- денний) 7. Профілактичний тренінг «Професійне благополуччя співробітника психологічної служби» (одноденний) 8. Тренінг розвитку конфліктологічної компетентності (одноденний) 9. Тренінг розвитку саногенного потенціалу особистості (одноденний) 10. Супервізія проблемної ситуації (4 рази на рік)
Савельєва Наталія Володимирівна, методист-психолог вищої категорії	11. Тренінг для тренерів (трирівневий – 75 годин) <u>Перший рівень.</u> Основи тренінгової роботи <u>Другий рівень.</u> Тренерська компетентність <u>Третій рівень.</u> Практикум з корекційних та розвивальних програм 12. Супервізійний майстер-клас «Організаційно-методична робота» (самоменеджмент у професійній діяльності) 13. Семінар-тренінг «Методика формування команди» 14. Тренінги з формування команд для педагогічних колективів 15. Тренінг особистісного зростання (з елементами танцювальної терапії) 16. Воркшоп по роботі з дітьми та підлітками «групи ризику» 17. Коучінг-сесії «Алгоритми роботи практичного психолога і соціального педагога»
Знанецька Інна Василівна, методист-психолог вищої категорії	18. Тренінг з консультування <u>Перший рівень.</u> Тренінг навичок консультування (3-денний) <u>Другий рівень.</u> Індивідуальний стиль консультування (3-денний) <u>Третій рівень.</u> Проблемно-орієнтоване консультування (3-денний)
Знанецька І.В.	19. Тренінг «Технології роботи та саморегуляції у стресових ситуаціях. Профілактика професійного вигорання» (3-денний)
Вознюк Людмила Віталіївна, методист-психолог першої категорії	20. Навчальний онлайн-курс «Інформаційно-комунікативні технології у роботі спеціаліста психологічної служби»
Мушинський В.П. Знанецька І.В.	21. Супервізійний тренінг з консультування (після проходження тренінгу з консультування)
Спеціалісти, що атестуються у 2022 році	22. Інструментальні онлайн-практикуми «Діагностичний та корекційний інструментарій практичного психолога і соціального педагога освіти»
Спеціалісти Центру	23. ОНЛАЙН-клуб (онлайн-зустрічі по 1,5-2 години на різну тематику за заявками спеціалістів)

Додаткова інформація:

✓ Початок роботи центру – 1 жовтня 2021 р. Запис на всі групи проводиться постійно. Порядок проведення тренінгів в залежності від комплектації груп.

✓ **Запис за контактними телефонами тренерів.**

- ▶ Мушинський Віктор Петрович – 096-263-42-65
- ▶ Савельєва Наталія Володимирівна – 097-609-01-03
- ▶ Знанецька Інна Василівна – 096-386-10-21
- ▶ Вознюк Людмила Віталіївна – 097-730-20-45

Тренінги можуть проводитись на базі міст, районів та громад за попередньою домовленістю з учасниками. Також приймаються запити на інші теми.

ЧАСТИНА II. Нормативно-правові документи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ Директорат дошкільної, позашкільної та інклюзивної освіти пр. Перемоги, 10 м. Київ, 01135, тел.(044)481-32-39, e-mail: inclusion@mon.gov.ua

Департаменти (управління) освіти і науки
обласних, Київської міської державних
адміністрацій

Заклади вищої освіти (за списком)

Інші заклади освіти та суб'єкти освітньої
діяльності

Про затвердження професійного
стандарту «Практичний психолог
закладу освіти»

Міністерством освіти і науки України на виконання пункту 8 Плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 077-р, та з метою визначення мінімально необхідних вимог до змісту, кваліфікації та компетентностей практичних психологів було розроблено проект професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» та подано його Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на затвердження (далі – Мінекономіки).

Інформуємо, що наказом Мінекономіки від 24.11.2020 № 2425 було затверджено професійний стандарт «Практичний психолог закладу освіти», що додається. Професійний стандарт розміщено в Реєстрі професійних стандартів за посиланням <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>

Звертаємо увагу, що професійний стандарт є інструментом для:
систематизації вмінь і навичок (створення посадових інструкцій);
підготовки молодих фахівців;
само- та оцінювання діяльності практичного психолога;
підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

Міністерство освіти і науки України рекомендує в першу чергу використовувати професійний стандарт для *створення освітніх програм закладами вищої освіти та для підвищення кваліфікації практичних психологів*. І лише потім застосовувати його для *підвищення кваліфікації практичного психолога під*

5017424460

час атестація раз на 5 років та/або добровільної сертифікації. Важливо дати можливість практичним психологам покористуватися професійним стандартом.

Невід'ємною частиною професійного стандарту для кожної професії згідно з законодавством є трудові функції. Професійна діяльність практичного психолога в професійному стандарті розкладена на такі трудові функції:

здійснення психологічної профілактики;

здійснення психологічної освіти щодо психологічного благополуччя та психічного здоров'я;

здійснення психологічної діагностики;

надання психологічної допомоги за запитом та/або відповідно до виявленої потреби в такій допомозі;

здійснення власного професійного розвитку та самоосвіта;

співпраця з педагогічними (науково-педагогічними) працівниками щодо організації ефективної освітньої діяльності та співучасть у створенні, підтримці та розвитку психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти;

здійснення організаційно-методичної діяльності під час виконання трудових функцій.

У межах кожної трудової функції вказано компетентності, якими має володіти практичний психолог. Усі компетентності діляться на дві групи: загальні (громадянська, соціальна, цифрова, особиста та навчальна, лідерська, підприємницька, культурна обізнаність та самовираження, мовна, етична) та професійні (пункт 4 професійного стандарту).

Звертаємо увагу, що професійний стандарт кодифікований – кожна трудова функція, компетентність, знання, уміння та навички мають свій шифр. Суб'єкти підвищення кваліфікації повинні, використовуючи цю кодифікацію, чітко повідомляти практичному психологу, на розвиток якої компетентності, яких знань та умінь спрямовані їхні навчальні курси. Така практика має важливе значення для планування практичним психологом свого професійного розвитку.

Просимо довести до відома вказану інформацію до заінтересованих сторін.

Додаток: на 29 арк. в 1 прим.

В. о. генерального директора

Віктор САЛЬКОВ

**МІНІСТЕРСТВО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
(Мінекономіки)**

НАКАЗ

Київ

№ _____

**Про затвердження
професійного стандарту
“Практичний психолог
закладу освіти”**

Відповідно до пунктів 27, 28, 30 Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 373 (зі змінами),

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити професійний стандарт “Практичний психолог закладу освіти”, що додається.
2. Директорату розвитку ринку праці та умов оплати праці забезпечити протягом п’яти робочих днів унесення професійного стандарту, затвердженого цим наказом, до Реєстру професійних стандартів.
3. Директорату розвитку ринку праці та умов оплати праці разом з департаментом цифрового розвитку та електронних сервісів забезпечити оприлюднення інформації про професійний стандарт, затверджений цим наказом, на офіційному вебсайті Мінекономіки.

Міністр

Ігор ПЕТРАШКО

ДОКУМЕНТ СЕД Мінекономіки АСКОД
Сертифікат 58E2D9E7F900307B040000007CF72E0074EE8200
Підписувач Петрашко Ігор Ростиславович
Дійсний з 30.03.2020 0:00 по 30.03.2022 0:00

Мінекономіки
2425-20 від 24.11.2020 10:15:20

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

№ _____

ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ

за професією „Практичний психолог закладу освіти”

1. Загальні відомості професійного стандарту

1.1. Основна мета професійної діяльності

Психологічне забезпечення освітнього процесу відповідно до цілей та завдань освітньої діяльності та визначених результатів навчання, сприяння створенню психолого-педагогічних умов, необхідних для досягнення результатів навчання здобувачами освіти, ефективної роботи педагогічних (науково-педагогічних) працівників закладу освіти, сприяння всебічному особистісному розвитку здобувачів освіти, реалізації їхніх можливостей та захист психічного здоров'я під час навчання.

1.2. Назва виду економічної діяльності, секції, розділу, групи та класу економічної діяльності та їхній код (згідно з Національним класифікатором України ДК 009:2010 „Класифікація видів економічної діяльності”)

Секція Р	Освіта	Розділ 85	Освіта	Група	Клас
				85.1 Дошкільна освіта	85.10 Дошкільна освіта
			85.2 Початкова освіта	85.20 Початкова освіта	
			85.3 Середня освіта	85.31 Загальна середня освіта	
				85.32 Професійно-технічна освіта	
			85.4 Вища освіта	85.41 Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу	
				85.42 Вища освіта	
			85.5 Інші види освіти	85.51 Освіта у сфері спорту та відпочинку	
				85.52 Освіта у сфері культури	
				85.53 Діяльність шкіл підготовки водіїв транспортних засобів	
				85.59 Інші види освіти, н.в.і.у.	

Мінекономіки

2425-20 від 24.11.2020 10:15:20

1.3. Назва виду професійної діяльності та її код (згідно з Національним класифікатором України ДК 003:2010 „Класифікатор професій”)

Розділ	Підрозділ	Клас	Підклас	Група
2	24	244	2445	2445.2
Професіонали	Інші професіонали	Професіонали в галузі економіки, соціології, археографії, археології, географії, кримінології та палеографії	Професіонали в галузі психології	Психологи

1.4. Назва професії (професійної назви роботи) та її код (згідно з Національним класифікатором України ДК 003:2010 „Класифікатор професій”)

2445.2 Практичний психолог закладу освіти (уточнююча назва посади утворена відповідно до Примітки 2 Додатку В до Національного класифікатору України ДК 003:2010 „Класифікатор професій”).

1.5. Узагальнена назва професії

Психолог.

1.6. Назви типових посад

Посада педагогічного працівника: практичний психолог.

1.7. Місце професії (посади, професійної назви роботи) в організаційно-виробничій структурі підприємства (установи, організації)

Обіймає посаду практичного психолога закладу освіти.

Робоче місце розташоване в окремому приміщенні (кабінеті, кімнаті) закладу освіти та оснашене предметами і засобами праці відповідно до вимог законодавства.

Професійна діяльність практичного психолога передбачає зайнятість у будівлі закладу освіти, що використовується в освітньому процесі, та за межами будівлі закладу освіти.

1.8. Умови праці

Робочий час і час відпочинку, матеріально-технічне забезпечення та оплата праці є гарантованими законодавством про освіту та законодавством про працю.

Професійна діяльність пов'язана з високим рівнем психофізіологічного та емоційного навантаження під час виконання трудових функцій.

1.9. Умови допуску до роботи за професією

На посади практичних психологів приймаються особи, які:

мають вищу психологічну освіту та/або професійну кваліфікацію¹;
вільно володіють державною мовою (для громадян України) або володіють державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування, ведення ділової документації та виконання професійних обов'язків (для іноземців та осіб без громадянства);

не мають судимості, зокрема за злочини проти свободи чи статевої недоторканості дитини або у присутності дитини чи з використанням дитини;

пройшли медичний огляд і за його результатами фізичний та психічний стан здоров'я дозволяє їм виконувати професійні обов'язки (необхідні щорічні медичні огляди);

ознайомлені під підпис з правилами внутрішнього розпорядку закладу освіти, посадовою інструкцією, нормами професійної етики;

попередньо пройшли інструктаж, навчання та перевірку знань з питань охорони праці;

подали всі передбачені законодавством документи.

1.10. Документи, що підтверджують професійну та освітню кваліфікацію, її віднесення до рівня НРК

Диплом бакалавра (6 рівень НРК) за спеціальністю 053 Психологія.

Диплом магістра (спеціаліста²) (7 рівень НРК) за спеціальністю 053 Психологія.

Сертифікат, атестаційний лист, інші додаткові документи, що

¹Примітка

Диплом бакалавра за спеціальністю 053 Психологія, 225 Медична психологія (за умови наявності додаткових документів, що підтверджують володіння професійними компетентностями, необхідними для виконання трудових функцій практичного психолога, та підвищення рівня його кваліфікації); диплом бакалавра за напрямом підготовки 6.030102 Психологія*, 6.030103 Практична психологія*; диплом спеціаліста за напрямом підготовки 7.03010201 Психологія*, 7.03010301 Практична психологія (за видами)*; диплом магістра за спеціальністю 053 Психологія, 225 Медична психологія (за умови наявності додаткових документів, що підтверджують володіння професійними компетентностями, необхідними для виконання трудових функцій практичного психолога, та підвищення рівня його кваліфікації); диплом магістра за напрямом підготовки 8.03010201 Психологія*, 8.03010301 Практична психологія (за видами)*, 8.12010004 Медична психологія** (за умови наявності додаткових документів, що підтверджують володіння професійними компетентностями, необхідними для виконання трудових функцій практичного психолога, та підвищення рівня його кваліфікації); диплом спеціаліста про перепідготовку спеціаліста за спеціальністю 7.03010201 Психологія*, 7.03010301 Практична психологія (за видами)*, 7.12010004 Медична психологія** (за умови наявності додаткових документів, що підтверджують володіння професійними компетентностями, необхідними для виконання трудових функцій практичного психолога, та підвищення рівня його кваліфікації).

²Примітка.

Відповідно до підпункту 2 пункту 2 розділу XV Закону України „Про вищу освіту” вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра.

З повним текстом Стандарту можна знайомитись на сайті

**ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ,
що забезпечують діяльність практичного психолога і соціального педагога системи
освіти**

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017р. Стаття 76. «Психологічна служба та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти»;
2. Положення про психологічну службу системи освіти України. Наказ МОН України № 509 від 22.05.2018;
3. Лист МОН № 1/9-363 від 16.07.2021р. «Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2021-2022 н.р.»;
4. Лист МОН від 30.11.2020 № 6/1427-20 «Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»;
5. Наказ МОН № 751 від 01.07.2021 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Просвітницькі програми»;
6. Лист МОН № 22.1/10-1762 від 11.08.2021 «Про додаткову номінацію Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» «Особливості роботи вчителя фізичної культури з дітьми з ООП»;
7. Лист МОН від 04.12.2020 № 22.1/10-2496 «Про методичні рекомендації щодо проведення профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти»;
8. Наказ МОН № 948 від 03.07.17 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України і Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України»;
9. Лист МОН України від 24.07.2019р. №1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України»;
10. Наказ МОН 1/9-488 від 04.07.2012 «Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх навчальних закладах»;
11. Наказ МОН від 06.06.13 № 1/9-413 «Про впровадження факультативних курсів працівниками психологічної служби системи освіти»;
12. Наказ МОН № 609 від 08 червня 2018 року «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»;
13. Лист МОН України від 17.12.2008 р. № 1/9-811 «Про здійснення соціально-педагогічного патронату»;
14. Лист МОН України від 28.10.14 р. № 1/9-557 «Методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей»;
15. Наказ МОН від 06.10.2010 р. № 930 «Про затвердження типового положення про атестацію педагогічних працівників»;
16. Постанова кабінету міністрів від 21.08.2019р № 800 «Деякі питання кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників»;
17. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 19.10.2018 р.№ 691);
18. Лист МОН України від 07.08.2015 р. № 2/3-14-1572-15 «Щодо профілактики учинення дітьми навмисних самоушкоджень»;
19. Лист МОНмолодьспорт України від 26.07.2012 р. № 1/9-529 «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання»;
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами», від 14 лютого 2017 р. № 88; Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 863;

21. Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480 «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству»;
22. Постанова Кабінету міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;
23. Лист МОН від 30.08.2018 № 1/9-516 «Щодо вирішення конфліктів серед дітей в закладах освіти шляхом впровадження медіації»;
24. Етичний кодекс психолога. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи;
25. Постанова кабінету міністрів України від 14.05.1997 № 346 Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним, педагогічним, науково-педагогічним працівникам освіти та науковим працівникам;
26. Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі»;
27. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2018 року № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»;
28. Наказ Міністерства освіти і науки України «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» від 28 грудня 2019 року № 1646, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2020 року № 111/34394;
29. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти» від 26 лютого 2020 року № 293.

"ГАРЯЧІ ЛІНІЇ" ТА ТЕЛЕФОНИ ДОВІРИ

обласні та Всеукраїнські:

- **Національна "гаряча лінія"** з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми і гендерної дискримінації [0-800-500-335](tel:0800500335) (зі стаціонарного) або **116-123, 15-47** (з мобільного) (цілодобово, безкоштовно, анонімно та конфіденційно) для отримання консультацій юриста або психолога, а також інформації щодо закладів, до яких ви можете звернутися по допомогу за місцем проживання.
- **Національна дитяча "гаряча лінія"**: [0-800-500-225](tel:0800500225), працює пн-пт з 12:00-16:00
- **"Гаряча лінія" «Якщо ображають дитину»** Дніпропетровський обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: [\(056\) 370-48-19](tel:0563704819); пн-пт з 9.00 до 18.00
- **Цілодобова гаряча лінія психологічної підтримки учасників АТО і членів їхніх сімей**: [0-800-505-085](tel:0800505085)
- **Всеукраїнський телефон довіри**: [0-800-501-701](tel:0800501701) цілодобово;
- **"Гаряча лінія" юридичної клініки «Істина»**: [0-800-501-444](tel:0800501444); м. Дніпро, просп. Гагаріна, буд. 26; пн, вт, чт з 14.30 до 17.00
- **"Гаряча лінія" Національної поліції в Україні**: [0-800-500-202](tel:0800500202); щоденно з 8.00 до 20.00
- **Загальнонаціональна гаряча лінія з питань ВІЛ/СНІД**: [0-800-500-45](tel:080050045); цілодобово
- **Безпека та безпечний простір (екстрений виклик поліції, чергова частина, притулки, кризові центри тощо)**: поліція **102**
- **КЗ «Дніпропетровський спеціалізований психоневрологічний центр» ДОР»** телефон довіри 009 цілодобово
- **Мобільний телефон довіри** **067-133-15-50**
- **Служба у справах дітей Дніпропетровської ОДА** просп. О. Поля, 83/1; тел.: (056) 732-48-70, 732-48-71
- **Департамент соціального захисту населення Дніпропетровської ОДА** вул. Набережна Перемоги, 26; тел.: (056) 770-90-29
- **Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Дніпропетровській області** вул. Старокозаська, 56; тел.: 0-800-213-103
- **Всеукраїнський благодійний фонд «Гореніє»** тел.: (050) 044-56-01, (068) 569-93-06 пн-пт з 9.00 до 17.00 дистанційна юридична допомога

м. Дніпро

- **Анонімний телефон довіри:** (056) 745-90-40; пн-пт з 8:00 до 15:00
- **Комунальний заклад соціального захисту** "Центр соціальної підтримки дітей та сімей "Мамине щастя" Дніпровської міської ради тел.: 099-023-97-85 Здійснюється цілодобове чергування. графік роботи центру: пн-пт з 09.00-18.00
- **Притулок ГО "МАРТІН-клуб"** тел.: (050) 584-86-13 пн-пт з 9.00 до 17.00
- **Дніпровський міський соціальний центр матері та дитини** просп. Олександра Поля, 121-Б - надання послуг для тимчасового проживання жінок на 7-му – 9-му місяцях вагітності та матерів з дітьми віком від народження до 18 місяців, які опинилися у складних життєвих обставинах, що перешкоджають виконанню материнського обов'язку тел.: (056) 749-61-34, (056) 749-61-32 пн-чт з 9.00 до 18.00, пт з 9.00 до 16.45
- **Дніпровський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді** вул. Новосільна, 21 тел.: (056) 767-18-46; 767-18-41 пн-чт з 9.00 до 18.00, пт з 9.00 до 16.45
- **Центр соціально-психологічної реабілітації дітей** Дніпровської міської ради вул. Тверська, 41 тел.: (056) 27-15-24, 376-53-83 пн-чт з 9.00 до 17.00
- **БФ "Карітас Донецьк"** вул. Кабардинська, 5; тел.: (095) 459-55-20 пн-чт з 10.00 до 16.00
- **ГО "МАРТІН-клуб"** тел.: (050) 584-86-13 пн-пт з 9.00 до 17.00
- **БФ "Помагаєм"** - для сімей, які взяли в свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування тел.: (056) 732-48-07

Медична допомога (швидка медична допомога, пункти невідкладної медико-психологічної допомоги, інші надавачі)

- Швидка медична допомога: **103**
- **Міський шкірно-венерологічний диспансер** вул. Байкальська, 9-а, тел.: (056) 372-28-66 пн-пт з 8.00 до 18.00
- **Дніпропетровський обласний центр з профілактики та боротьби зі СНІДом** вул. Бехтерева, 1; тел.: (056) 753-40-06
- **Дніпровський міський центр з профілактики та боротьби зі СНІДом** вул. Канатна, 17; тел.: (056) 770-61-26, 788-69-97

Адміністративні послуги й правова допомога (місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, інші надавачі)

- **Служба у справах дітей Дніпропетровської ОДА** просп. О. Поля, 83/1; тел.: (056) 732-48-70, 732-48-71
- **Департамент соціального захисту населення Дніпропетровської ОДА** вул. Набережна Перемоги, 26; тел.: (056) 770-90-29
- **Департамент соціальної політики Дніпровської міської ради** просп. Дмитра Яворницького, 75; тел.: (056) 745-25-95
- **Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Дніпропетровській області** вул. Старокозацька, 56; тел.: 0-800-213-103
- **Перший дніпровський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** вул. Старокозацька, 52; тел.: (056) 742-82-30, (099) 232-77-89
- **Другий дніпровський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** просп. Слобожанський, 8; тел.: (068) 946-51-26, (056) 725-02-83
- **Третій дніпровський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** вул. Січових Стрільців, 90; тел.: (098) 044-29-95; (099) 760-86-80, 749-60-04
- **Відділ ЦНАП м. Дніпра «ПРАВОБЕРЕЖНИЙ»** просп. Дмитра Яворницького, 75, 1 поверх, каб. 105 тел.: (099) 203-09-25, (097) 807-37-07 пн, вт, чт з 9.00 до 18.00, ср з 9.00 до 20.00, пт з 9.00 до 16.45, сб з 9.00 до 16.00
- **Відділ ЦНАП м. Дніпра «ЛІВОБЕРЕЖНИЙ»** просп. Слобожанський (Газети «Правда»), 31-д тел.: (099) 602-10-02, (068) 237-52-76 пн, вт, чт з 9.00 до 18.00, ср з 9.00 до 20.00, пт з 9.00 до 16.45, сб з 9.00 до 16.00
- **БФ "Право на захист" (допомога для ВПО) м. Дніпро, пл. Героїв Майдану, 1, офіс 104** тел.: (099) 507-50-90, (094) 905-67-64, (098) 597-64-72, (063) 496-80-88 пн – пт з 9:00 до 18:00
- **Всеукраїнський благодійний фонд «Гореніє»** тел.: (050) 044-56-01, (068) 569-93-06 пн-пт з 9.00 до 17.00 дистанційна юридична допомога

м. Кривий Ріг

- **Кризовий центр для жінок, постраждалих від насильства в сім'ї "З надією в майбутнє"** Криворізької міської ради тел. (096) 965-85-27, (067) 975-67-87, (099) 366-63-44, (063) 338-38-72, (067) 693-32-33, (097) 927-56-86
- **Криворізький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді** вул. Павла Глазового, 4-а; тел.: (097) 357-71-00, (097) 697-44-27

Медична допомога (швидка медична допомога, пункти невідкладної медико-психологічної допомоги, інші надавачі)

- Швидка медична допомога **103**
- **Криворізька станція швидкої медичної допомоги** вул. Нікопольське шосе, 2; тел.: [0564 26-14-33](tel:0564261433), [0564 07-14-79](tel:0564071479); цілодобово.
- **Криворізький шкірно-венерологічний диспансер** вул. Володимира Великого, 25; тел.: [0564 64-04-22](tel:0564640422), [0564 64-03-12](tel:0564640312) пн-пт з 8.00 до 18.00, сб з 9.00 до 14.00
- **Криворізький центр профілактики та боротьби зі СНІДом** вул. Нікопольське шосе, 4-г; тел.: [0564 407-12-83](tel:05644071283), [063 381-17-47](tel:0633811747) пн-пт з 8.00 до 18.00, сб з 9.00 до 14.00

Адміністративні послуги й правова допомога (місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, інші надавачі)

- **Департамент соціальної політики** Криворізької міської ради просп. Металургів, 36-б; тел.: (0564) 74-72-77 пн-пт з 8.30 до 17.00, перерва з 12.30 до 13.00
- **Комітет у справах сім'ї і молоді** Криворізької міської ради пл. Молодіжна, 1, каб.420, 421а, 431, 433 тел.: (0564) 74-52-74, (0564)74-24-00 пн-пт з 8.30 до 17.00, перерва з 12.30 до 13.00
- **Служба у справах дітей** Криворізької міської ради пл. Молодіжна, 1, каб. 124, 125, 135, 136, 137, 138 тел.: (0564) 74-46-91, (0564) 92-15-74, (0564) 74-83-44, (0564) 74-26-97, (0564) 74-81-36 пн-пт з 8.30 до 17.00
- **Ресурсний центр примирення та корекційно-відновлювальних програм** Дніпровське шосе, 16, каб. 305 тел.: (096) 67 19 007, пн-пт з 8.30 до 17.00
- **Перший криворізький місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** вул. Качалова, 2; тел.: (0564) 05 54 04, (098) 040 83 70
- **Другий криворізький місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** просп. Героїв-підпільників, 1А; тел.: (097) 139 88 57, (0564) 74 04 42, (0564) 74 09 44
- **ЦНАП м. Кривий Ріг** пл. Молодіжна, 1 тел.: 0-800-500-459, (0564) 93-08-28, (0564) 92-25-94, (0564) 92-13-61, (0564) 92-13-77, (0564) 92-13-89 пн, ср, пт з 8.30 до 17.00, вт, чт з 8.30. до 20.00
- **БФ “Право на захист”** (допомога для ВПО) м. Дніпро, пл. Героїв Майдану, 1, офіс 104 тел.: (099) 507-50-90, (094) 905-67-64, (098) 597-64-72, (063) 496-80-88 пн – пт з 9:00 до 18:00
- **Всеукраїнський благодійний фонд «Гореніє»** пн-пт з 9.00 до 17.00 дистанційна юридична допомога тел.: (050) 044-56-01, (068) 569-93-06

м. Нікополь та Нікопольський район

- **Інформаційна лінія центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги:** [0-800-213-103](tel:0800213103)
- **«Якщо ображають дитину» “Гаряча лінія”** Дніпропетровського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: [056 370-48-19](tel:0563704819); пн-пт з 9.00 до 18.00
- **Цілодобова гаряча лінія психологічної підтримки учасників АТО і членів їхніх сімей:** [0-800-505-085](tel:0800505085)
- **“Гаряча лінія” юридичної клініки «Істина»:** [0-800-501-444](tel:0800501444); м. Дніпро, просп. Гагаріна, буд. 26; пн, вт, чт з 14.30 до 17.00
- **Загальнонаціональна гаряча лінія з питань ВІЛ/СНІД:** [0-800-500-451](tel:0800500451); цілодобово

Безпека та безпечний простір (екстрений виклик поліції, чергова частина, притулки, кризові центри тощо)

- **Поліція: 102**
- **Нікопольський відділ поліції** вул. Станіславського, 1; тел.: (0566) 68-00-02
- **Апостолівське відділення поліції** вул. Покровська, 6; тел.: (05656) 9-15-02, (05656) 9-13-48
- **Марганецьке відділення поліції** вул. О. Кошевого, 1; тел.: (05665) 2-24-78
- **Покровське відділення поліції** вул. Г. Тикви, 2; тел.: (05667) 4-20-02
- **Томаківське відділення поліції** вул. Казкова, 3; тел.: (05668) 3-11-31
- **Притулок Центр матері та дитини "Нова я"** м. Дніпро, тел.: (063) 335-91-09
- **Притулок ГО “МАРТІН-клуб”** тел.: (050) 584-86-13; пн-пт з 9.00 до 17.00
- **Нікопольський територіальний центр** вул. Чубаря, 25-а; тел.: (066) 854-23-53

Соціально-психологічна допомога (мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, ЦССДМ, інші надавачі)

Медична допомога (швидка медична допомога, пункти невідкладної медико-психологічної допомоги, інші надавачі)

- Швидка медична допомога: **103**
- **Нікопольська станція швидкої медичної допомоги** просп. Електрометалургів, 27; тел.: (05662) 3-24-10
- **Нікопольський міський шкірно-венерологічний диспансер** вул. Херсонська, 50; тел.: (05662) 5-04-25
- **Нікопольська міська лікарня № 3, Нікопольський міський центр з профілактики та боротьби зі СНІДом** вул. І. Богуна, 33; тел.: (05662) 2-21-54
- **Нікопольська центральна районна лікарня, кабінет "Довіра"** м. Нікополь, вул. Першотравнева, 58; тел.: (05662) 5-11-49

- **КЗ " Нікопольський медичний спеціалізований центр медико-соціальної реабілітації дітей "Орля" м. Нікополь, вул. Кириченко, 20; тел.: (05662) 2-24-27**
- **Нікопольська громадська організація «Червоний хрест» м. Нікополь, вул. Кріпака, 2, каб. 221; тел.: (05662) 3-90-67; (099) 475-65-50**

Адміністративні послуги й правова допомога (місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, інші надавачі)

- **Служба у справах дітей Нікопольської міської ради м. Нікополь, вул. Електрометалургів, 17/1; тел.: (05662) 3-90-21**
- **Управління з гуманітарних питань Нікопольської міської ради м. Нікополь, вул. Електрометалургів 17/1; тел.: (066) 397-78-61**
- **Управління соціальної політики Нікопольської міської ради вул. Отаманська, 2; тел.: (095) 427-26-27, (05662) 4-68-88**
- **Нікопольський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги вул. І. Богуна, 9; тел.: (0566) 68-75-40, 68-75-23**
- **ЦНАП м. Нікополя, вул. Електрометалургів, 3 графік прийому суб'єктів звернень: пн з 09.00 до 15.00, з 18.00 до 19.00, вт-пт з 09.00 до 16.00 тел.: (05662) 5-15-36; пн з 09.00 до 20.00, вт-чт з 09.00 до 18.00, пт з 09.00 до 16.45**
- **ЦНАП м. Апостолове вул. Визволення, 31-а; тел.: (097) 798-36-22 пн, вт, чт з 8.00 до 17.00, ср з 8.00 до 20.00, пт з 8.00 до 16.00**
- **ЦНАП Апостолівської РДА вул. Набережна, 18; тел.: (05656) 9-42-71 пн, вт, чт з 8.00 до 17.00, ср з 8.00 до 20.00, пт з 8.00 до 16.00**
- **ЦНАП м. Марганець вул. Єдності, 29-а; тел.: (05665) 2-10-26 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 15.45**
- **ЦНАП м. Покров вул. Центральна, 48; тел.: (05667) 4-20-31, (05667) 4-30-35 пн, ср-пт з 09.00 до 16.00, вт з 9.00 до 20.00**
- **ЦНАП Томаківської селищної ОТГ Томаківського р-ну вул. Лесі Українки, 17; тел.: (05668) 2-22-13, (05668) 2-21-15, (097) 672-58-50 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 16.00**
- **БФ "Право на захист" (допомога для ВПО) м. Дніпро, пл. Героїв Майдану, 1, офіс 104 тел.: (099) 507-50-90, (094) 905-67-64, (098) 597-64-72, (063) 496-80-88 пн – пт з 9:00 до 18:00**
- **Всеукраїнський благодійний фонд «Гореніє» тел.: (050) 044-56-01, (068) 569-93-06 пн-пт з 9.00 до 17.00 дистанційна юридична допомога**

м. Павлоград та Павлоградський район

- "Гаряча лінія" для жінок, які відчувають потребу у психологічній підтримці під час карантину: [0-800-505-085](tel:0800505085); пн-пт з 14.00 до 18.00
- "Гаряча лінія" Чумаківської сільської ради Дніпровського району: [066-976-75-10](tel:0669767510); пн-пт з 8.00 до 17.00
- "Гаряча лінія" служби у справах дітей виконавчого комітету Васильківської селищної ради: [095-349-33-48](tel:0953493348); пн-пт з 8.00-до 17.00
- "Гаряча лінія" Дніпровської міської ради: [\(056\) 767-18-41](tel:0567671841); пн-чт з 9.00-до 18.00, птн з 9 до 16.45
- "Гаряча лінія" Нікопольського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: [\(0566\) 68-09-60](tel:0566680960); пн-чт з 9.00-до 18.00, пн з 9 до 16.45
- "Гаряча лінія" служби у справах дітей Марганецької міської ради: [095-030-20-66](tel:0950302066), [\(05665\) 2-22-20](tel:0566522220); цілодобово
- "Гаряча лінія" мобільної бригади соціально-психологічної допомоги міста Нікополь: [066-56-45-40](tel:066564540); пн-чт з 9.00-до 18.00, птн з 9 до 16.45
- "Гаряча лінія" мобільної бригади соціально-психологічної допомоги міста Кам'янське: [\(066\) 455-92-45](tel:0664559245); пн-чт з 9.00-до 18.00, птн з 9 до 16.45
- "Гаряча лінія" Магдалинівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: [\(05691\) 2-41-97](tel:0569124197); пн-чт з 9.00-до 18.00, птн з 9 до 16.45
- Інформаційна лінія центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: [0-800-213-103](tel:0800213103)
- "Гаряча лінія" «Якщо ображають дитину» Дніпропетровського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: [\(056\) 370-48-19](tel:0563704819); пн-пт з 9.00 до 18.00
- Цілодобова гаряча лінія психологічної підтримки учасників АТО і членів їхніх сімей: [0-800-505-085](tel:0800505085); цілодобово
- "Гаряча лінія" юридичної клініки «Істина» м. Дніпро, просп. Гагаріна, буд. 26; тел.: [0-800-501-444](tel:0800501444) пн, вт, чт з 14.30 до 17.00

Безпека та безпечний простір (екстрений виклик поліції, чергова частина, притулки, кризові центри тощо)

- Поліція: **102**
- Павлоградський відділ поліції вул. Шевченка, 51; тел.: (0563) 20-02-02, (066) 283-53-06
- Першотравенське відділення поліції вул. Ювілейна, 33, тел.: (05633) 5-20-34

- **Петропавлівське відділення поліції** вул. Соборна, 3; тел.: (05631) 3-07-02
- **Тернівське відділення поліції** вул. Лермонтова, 15; тел.: (0563) 20-95-02, (066) 280-13-10
- **Юр'ївське відділення поліції** вул. Енергетиків, 1, тел.: (05635) 5-11-02
- **Кризовий центр для жінок, постраждалих від насильства в сім'ї "З надією в майбутнє"** Криворізької міської ради тел. (096) 965-85-27, (067) 975-67-87, (099) 366-63-44, (063) 338-38-72, (067) 693-32-33, (097) 927-56-86
- **Комунальний заклад соціального захисту "Центр соціальної підтримки дітей та сімей "Мамине щастя"** Дніпровської міської ради тел.: 099-023-97-85 Здійснюється цілодобове чергування. графік роботи центру: пн-пт з 09.00-18.00
- **Притулок ГО "МАРТІН-клуб"** тел.: (050) 584-86-13, пн-пт з 9.00 до 17.00
- **Клініка дружня до молоді КЗ «Павлоградської міської лікарні №1 ДОР»** ГО клуб «Імпульс» тел.: (050) 280-05-62; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- **"Томаківська центральна районна лікарня" Дор**, Томаківський район тел.: (05668) 2-22-29; цілодобово

Медична допомога (швидка медична допомога, пункти невідкладної медико-психологічної допомоги, інші надавачі)

- Швидка медична допомога: **103**
 - **Павлоградська міська станція швидкої медичної допомоги** вул. Дніпровська, 213; тел.: (05632) 4-34-98
 - **Павлоградська міська лікарня № 1** вул. Шевченка, 63; тел.: (05632) 4-27-70
 - **Павлоградська центральна районна лікарня, кабінет "Довіра"** вул. Плеханова, 9; тел.: (05632) 6-06-90, (05632) 6-09-03
 - **Павлоградський районний центр первинної медико-санітарної допомоги** вул. Плеханова, 9; тел.: (05632) 6-16-71
- Адміністративні послуги й правова допомога (місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, інші надавачі)**
- **Павлоградський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** вул. Полтавська, 129; тел.: (05632) 6 00 20
 - **ЦНАП Павлоградської міської ради** вул. Шевченка, 132; тел.: (05632) 6-35-86 пн-ср з 8.00 до 17.00, чт з 11.00 до 19.00, пт з 9.00 до 16.00
 - **ЦНАП м. Першотравенська** вул. Шахтарської Слави, 30; тел.: (05633) 5-32-02 пн, вт, чт з 08.00 до 17.00, ср з 8.00 до 20.00, пт з 08.00 до 16.45
 - **ЦНАП м. Тернівка** вул. Дніпровська, 11; тел.: (05636) 7-46-75, (05636) 7-46-86 пн-ср з 8.00 до 17.00, чт з 8.00 до 20.00, пт з 9.00 до 16.00
 - **смт. Петропавлівка** вул. Героїв України, 62, каб. 135; тел.: (05631) 3-15-02, (05631) 3-13-67 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 16.00
 - **ЦНАП Юр'ївської РДА** смт. Юр'ївка, вул. Центральна, 114; тел.: (05635) 5-10-75, 5-15-61 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 15.45
 - **БФ "Право на захист" (допомога для ВПО)** м. Дніпро, пл. Героїв Майдану, 1, офіс 104 тел.: (099) 507-50-90, (094) 905-67-64, (098) 597-64-72, (063) 496-80-88 пн – пт з 9:00 до 18:00
 - **Всеукраїнський благодійний фонд «Гореніє»** тел.: (050) 044-56-01, (068) 569-93-06 пн-пт з 9.00 до 17.00 дистанційна юридична допомога

м. Кам'янське

- Інформаційна лінія центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: [0-800-213-103](tel:0-800-213-103)
- "Гаряча лінія" «Якщо ображають дитину» Дніпропетровського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: [0563 370-48-19](tel:0563704819); пн-пт з 9.00 до 18.00
- Цілодобова гаряча лінія психологічної підтримки учасників АТО і членів їхніх сімей: [0-800-505-085](tel:0-800-505-085)
- "Гаряча лінія" юридичної клініки «Істина» м. Дніпро, просп. Гагаріна, буд. 26 тел.: 0-800-501-444; пн, вт, чт з 14.30 до 17.00

Безпека та безпечний простір (екстрений виклик поліції, чергова частина, притулки, кризові центри тощо)

- Поліція: **102**
- **Кам'янський відділ поліції** просп. Аношкіна, 7/42; тел.: (096) 586-94-41, (0569) 53-58-37
- **Дніпровське відділення поліції** вул. Харківська, 59; тел.: (068) 973-46-22
- **Південне відділення поліції** просп. Конституції, 27; тел.: (068) 241-17-43
- **Притулок ГО "МАРТІН-клуб"** тел.: (050) 584-86-13; пн-пт з 9.00 до 17.00
- **Кам'янський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді** вул. Москворецька, 19; тел.: (0569) 3-04-13 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 16.00
- **БФ "Карітас Кам'янське"** просп. В. Стуса, 1-а; тел.: (099) 127-41-15 вт-сб з 10.00 до 17.00

Медична допомога (швидка медична допомога, пункти невідкладної медико-психологічної допомоги, інші надавачі)

Швидка медична допомога: 103

- **Кам'янська міська лікарня швидкої медичної допомоги** вул. В'ячеслава Чорновола, 79А; тел.: (097) 142-81-38; цілодобово
- **Кабінет "Довіра"** вул. Республіканська, 31Б; тел.: (0569) 23-07-43; пн-пт з 8.00 до 14.00
- **Кам'янський міський шкірно-венерологічний диспансер** просп. Аношкіна, 11; тел.: (05692) 3-10-48, (05692) 3-60-49; пн-пт з 8.00 до 18.00

Адміністративні послуги й правова допомога (місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, інші надавачі)

- **Управління соціальної політики Кам'янської міської ради** просп. В. Стуса, 10/12; тел.: (0569) 53-34-02, (0569) 53-28-74, (0569) 53-26-94, (05692) 3-85-84, (0569) 53-28-74
- **Служба у справах дітей Кам'янської міської ради** вул. Москворецька, 19; тел.: (0569) 56-06-45, (0569) 56-06-46, (0569) 56-06-47, (0569) 56-06-48
- **Кам'янський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги** вул. Москворецька, 14; тел.: (05692) 50-50-26, 50-50-27
- **ЦНАП Головний офіс** просп. В. Стуса, 10/12; тел.: (068) 208-90-99, (05692) 2-61-50, (05692) 2-73-03 пн, ср, пт з 8.00 до 17.00, вт, чт з 8.00 до 20.00, сб з 8.00 до 15.30
- **Дніпровська філія ЦНАП** просп. Перемоги, 63; тел.: (097) 656-02-73 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 16.00, сб з 8.00 до 15.30
- **Південна філія ЦНАП** вул. Затишна, 3; тел.: (097) 656-11-79 пн-чт з 8.00 до 17.00, пт з 8.00 до 16.00, сб з 8.00 до 15.30
- **БФ "Право на захист" (допомога для ВПО)** м. Дніпро, пл. Героїв Майдану, 1, офіс 104 тел.: (099) 507-50-90, (094) 905-67-64, (098) 597-64-72, (063) 496-80-88 пн – пт з 9:00 до 18:00
- **Всеукраїнський благодійний фонд «Гореніє»** тел.: (050) 044-56-01, (068) 569-93-06 пн-пт з 9.00 до 17.00 дистанційна юридична допомога

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА (МОБІЛЬНІ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ, ЦССДМ, ІНШІ НАДАВАЧІ)

- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету Марганецької міської ради Дніпропетровської області тел.: (05665) 2-22-20; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету Нікопольської міської ради Дніпропетровської області тел.: (099) 313-71-56; пн-чт 9.00-18.00, пт 9.00-16.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету Новомосковської міської ради Дніпропетровської області тел.: (096) 289-33-58; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету Покровської міської ради Дніпропетровської області тел.: (066) 194-32-64, пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги Дніпровського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тел.: (056) 785-73-60; пн-чт 9.00-18.00, пт 9.00-16.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету Кам'янської міської ради Дніпропетровської області тел.: (068) 405-81-08; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Васильківської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (099) 059-42-84; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Криничанської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (096) 288-70-39, пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Магдалинівської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (097) 450-31-73; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Нікопольської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (095) 060-50-94; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Новомосковського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тел.: (066) 844-34-92; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Петропавлівської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (095) 136-45-25; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45

- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Петриківської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (097) 381-04-78; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Покровської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (099) 284-28-86; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі П'ятихатської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (095) 904-51-18; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Широківської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (098) 620-97-23; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Юріївської райдержадміністрації Дніпропетровської області тел.: (097) 807-26-46; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Соборної районної у м. Дніпрі ради тел.: (0562) 46-00-10; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконкому Могилівської сільради Царичанського району тел.: (067) 855-33-45; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконкому Китайгородської сільської ради Царичанського району тел.: (098) 268-62-91; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконкому Солонянської сільської ради Солонянського району тел.: (097) 422-98-70; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконкому селищної ради Царичанського району тел.: (097) 838-00-39, пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Святовасильвської ОТГ Солонянського району тел.: (050) 788-58-79; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Новопокровської ОТГ тел.: (097) 037-30-43; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі комунального закладу "Центр соціальних послуг" Межівської селищної ради тел.: (066) 847-24-94; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Апостолівської міської ради тел.: (096) 933-60-08; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету сільради Павлоградського району тел.: (050) 75-72-574; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі виконавчого комітету сільради Павлоградського району тел.: (099) 966-04-67; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Синельниківської райдержадміністрації тел.: (095) 825-21-85; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Виконком селищної ради Софіївський район тел.: (097) 254-45-50; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Девладівської селищної ради Софіївського району тел.: (098) 587-34-05; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Лошкарівської ОТГ Нікопольського району тел.: (099) 314-27-97; пн-чт 8.00-17.00, пт 8.00-15.45

ЧАСТИНА IV. Методичні розробки

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ШЛЯХ ДО УСПІХУ

Чернобай Ірина Володимирівна, *практичний психолог I категорії.*

Криворізька загальноосвітня школа I-III ст №19 Криворізької міської ради, переможець II обласного етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»

Задля ефективної психолого-соціальної допомоги підліткам, зменшення проявів конфліктної поведінки, підвищенню стійкості до стресових факторів упорядковано розвиткову програму, що забезпечить розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти віком 13-16 років.

Сучасне життя – це життя у суспільстві емоційного інтелекту (EQ), де дії кожної людини базуються на емоціях. Ми сприймаємо і розуміємо емоції з тим, щоб інтегрувати їх у процес нашого мислення. Навички EQ ми використовуємо в повсякденному житті: під час спілкування з однолітками, з батьками, в процесі навчання, під час вирішення конфліктних ситуацій та ін. Важливість розвитку емоційного інтелекту визнається все більшою кількістю дослідників по всьому світі. На сьогоднішній день концепція емоційного інтелекту згідно положення про Нову Українську школу є вагомим аспектом під час освітнього процесу.

Питання розвитку емоційного інтелекту підлітків на сьогодні, є пріоритетним при організації та реалізації освітнього процесу у даному віковому періоді. Адже підлітковий вік – це можливість для його розвитку. А розвиток емоційного інтелекту потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу з метою збалансованого поєднання когнітивних та емоційних процесів, зумовлених особливостями соціалізації й індивідуалізації дітей цього віку.

Мета програми: розвиток емоційного інтелекту підлітків, розширення уявлень про себе та свої почуття, формування в учасників освітнього процесу усвідомленого ставлення до своїх почуттів та почуттів інших людей з абсолютним прийняттям.

Відповідно до мети, поставлені наступні **завдання:**

- розвивати в учнів навички розуміти власні емоції, як вони формуються та впливають на особистість;
- формувати вміння усвідомлювати свої почуття, причини поведінки, наслідки вчинків, приймаючи при цьому приймати себе та інших людей;
- розвивати здатність усвідомлено впливати на свої емоції;
- розвивати вміння та навички розуміти оточуючих, їх емоції та почуття;
- формувати в учнів вміння знаходити внутрішні сили у незрозумілих ситуаціях, та вміння робити вибір та приймати на себе відповідальність;
- формувати потреби у саморозвитку;
- знизити рівень впливу деструктивних емоцій на особистість підлітка.

Тривалість курсу: програма розрахована на здобувачів освіти віком 13-16 років, має у своєму складі 14 занять загальною тривалістю курсу 28 академічних годин. Тривалість заняття 2 академічні години, з яких 0,5 годин роботи на занятті направлені на роботу з методом «енкаунтер» (спосіб встановлення відносин між людьми, заснований на відкритості і чесності, усвідомлення себе і свого фізичного «Я», відповідальності до почуттів, орієнтації на момент «тут і зараз»).

Структура занять включає наступні елементи:

1. Вступна частина: привітання, розминка. Завданням вступної частини заняття є створення позитивного емоційного фону, налаштування на роботу. 2. Основна частина: засвоєння основних понять, практичні вправи, бесіди, відреагування почуттів, які направлені

безпосередньо на розвиток емоційного інтелекту.3.Заклучна частина: підведення підсумків заняття, обговорення тих труднощів, які виникали під час виконання того чи іншого завдання, вправи на зняття внутрішньої напруги.

Кожне з занять має свою мету, процедурне забезпечення, опис важливих моментів щодо розвитку складових емоційного інтелекту, на які потрібно звернути увагу тренера.Кожне заняття супроводжується мультимедійними презентаціями, та відео-матеріалами, розміщеними за посиланням : https://drive.google.com/drive/folders/1qN3fVPjKZqgs1kmrG2Cm1BGHpFr7lE_i?usp=sharing .

Основні методи роботи та технології їх реалізації, використані у програмі: мозковий штурм; інформаційне повідомлення; групова дискусія; арт-терапевтичні техніки;техніки з використанням метафоричних асоціативних карток; комунікативні ігри, направлені на поглиблення сфери спілкування, ігри, які навчають спілкуванню; рольові ігри(прогривання ролей, протилежних звичайним); аналіз та самоаналіз;завдання з використання терапевтичних метафор; емоційно-символічні методи: групове обговорення різних почуттів, малювання на теми почуттів та емоцій, малювання під час прослуховування терапевтичних казок;релаксаційні методи(дихальні вправи, релаксаційна гімнастика, візуально-кінетичні техніки); фасилітація; метод «енкаунтер»; метод SWOT-аналізу, метод SEDONA (метод звільнення від емоцій), метод інтелект-карти (розумної карти).

Віковий і кількісний склад групи:програма призначена для здобувачів освіти 13-16 років. Задля ефективності результатів роботикількість учасників програми має бути постійною і становити не менше 6 осіб і не більше 15.

Опис вимог до матеріально-технічного оснащення закладу для реалізації програми. Проведення програми передбачає певні вимоги до навчального приміщення та його технічного забезпечення, а саме: площа аудиторії має відповідати чисельності групи; стільці мають бути розташовані по колу, за межами якого мають знаходитися столи для роботи груп; місця учасників мають бути комфортними, фліп-чарт; проекційна техніка (ноутбук та проектор) та екран повинні бути розташовані таким чином, щоб не приносили відчуття дискомфорту в роботі групи. Освітлення, температура повітря у приміщенні мають бути відповідно вимог.

Ресурсне забезпечення: олівці, фломастери, папір формату А4, маркери, мультимедійна дошка, ноутбук, фліп-чарт,щоденник емоцій, надписи, кольорові картинки, кольоровий папір, ножиці, робочий зошит учасника.

Строки реалізації програми: тривалість циклу занять становить 3,5 місяці з інтенсивністю зустрічей 1 раз на тижденьта тривалістю занять – 2 академічні години.

Очікувані результати: підвищення рівня розвитку емоційного інтелекту підлітків; усвідомлення підлітками почуття власної відповідальності за емоційний стан; гармонізації взаємовідносин особистості в сім'ї та колективі; поява стійкого інтересу до власного емоційного стану та емоційного стану інших людей; зниження конфліктності в соціальній групі; підвищення соціальної стійкості до стресу.

Етапи реалізації програми:

І етап – діагностичний. Полягає в дослідженні рівня розвитку емоційного інтелекту підлітків за наступними діагностичними методиками: 1.Методика Н. Холла. 2. Опитувальник емоційного інтелекту «ЕМІН» (Д.В.Люсіна). 3.Експрес EQ-тест (Д.Дубравіна).

ІІ етап – практичний. Проведення курсу практичних занять.

ІІІ етап – контрольний. Даний етап дозволяє побачити ефективність проведеної роботи. Контроль здійснюється з використанням тих методик, що і на першому етапі. Проводиться порівняльний аналіз даних дослідження.

Ключові слова: емоції, почуття, емоційний інтелект, «емоційний нуль», конфлікти, стресостійкість, бар'єри, комунікація, успіх, цілепокладання, енкаунтер, аналіз.

Опис вимог до спеціаліста, який впроваджує програму: розвиткову програму в своїй діяльності можуть впроваджувати практичні психологи, що мають досвід тренінгової роботи. Основними вимогами до спеціаліста який впроваджує програму, є знання вікових

особливостей дітей та практичні навички щодо роботи з дітьми підліткового віку . Спеціаліст повинен відповідати професійним вимогам.

Опис проведення апробації програми. Апробацію програми проведено з січня 2019 по травень 2020 н.р. в Криворізькій ЗОШ І-ІІІ ст. №90, Дніпропетровської області, а також протягом вересня – листопада 2020 р. на базі Криворізької загальноосвітньої школи №19. Загальна кількість учасників реалізації програми – 30 учнів. Складанню даної програми передувала низка заходів, які висвітлено у збірнику наукових праць «Особистість як об’єкт психологічного впливу» (м.Кривий Ріг), а саме: запровадження на уроках емоційних екранів; навчання педагогічних працівників та батьків з питань розвитку емоційного інтелекту та важливості запровадження емоційного навчання у школі.

Під час проведення занять за даною програмою учні проявляли інтерес до нових та цікавих для них форм роботи, активно брали участь в обговореннях та практичних вправах, направлених на самоаналіз, прийняття та ін. У ході занять в учнів підвищився рівень відповідальності за свої власні почуття, підлітки навчилися виражати свої почуття м’яко, ефективно, навчилися їх приймати.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ

№	Тематика занять	Мета заняття	К-ть годин
Діагностичний етап			
1	Знайомство. SVOT-аналіз	- Знайомство; - Діагностика рівня емоційного інтелекту за методиками: 1.Методика Н. Холла. 2. Опитувальник емоційного інтелекту «ЕМІН» (Д.В.Люсіна). 3.Експрес EQ-тест (Д.Дубравіна). -Оволодіння умінням емпатійного слухання; -Ілюстрація значимості невербального спілкування в міжособистісній комунікації; -Самоаналіз сильних та слабких особистісних якостей; -Формування уміння працювати за принципом «тут і зараз»	2
Практичний етап			
2	Емоційний інтелект – провідник знань про світ	- Створення дружньої атмосфери в тренінговій групі, засвоєння учасниками групових норм і правил; - Знайомство з поняттями емоцій, почуттів, поняттям «емоційний інтелект»; - Зняття емоційної напруги, виявлення кордонів власного емоційного поля учасниками групи; - Вчити розуміти емоції, як саме впливають на нас; - Метод енкаунтер	2
3	Інстинкти, емоції, стани.	- Створення позитивного емоційного фону - Розвиток розуміння учасниками власних почуттів, розуміння сутності різних емоційних категорій, аналіз взаємодії різних почуттів; - Самоаналіз власних емоційних станів - Зняття психоемоційної напруги.	2
4	Техніки управління емоціями на внутрішньому та зовнішньому рівнях	-Ознайомлення учасників з основними технологіями управління емоціями на рівні тіла, свідомості, уяви; -Практичні вправи на відпрацювання технік управління емоціями; - Метод енкаунтер.	2
5	Розпізнаю. Приймаю. Аналізую. Відпускаю. Метод - SEDONA	-Актуалізація власних емоцій, зняття внутрішніх емоційних бар’єрів та емоційної напруги; - Робота, направлена на прийняття власних емоцій та безпосереднє прийняття своєї особистості підвищення почуття відповідальності за власний емоційний стан; - Метод енкаунтер.	2
6	Емоційні тригери. Що	-Виокремлення власних емоційних тригерів, які запускають емоції - Відреагування емоційних тригерів на різні події та аналіз їхнього	2

	запускає наші емоції.	впливу на прийняття рішень учасниками. -Формувати уміння усвідомлювати свої почуття, причини поведінки, наслідки вчинків, при цьому адекватно сприймати себе та інших людей;	
7	Образа, або звір якого ми приручили.	-Аналіз причин виникнення образ в учасників групи ; - Робота з техніками прощення; - Посилення відповідальності за емоції. - Активізація групової взаємодії.	2
	Емоційні цикли, які блокують внутрішні ресурси	- Актуалізація внутрішніх ресурсів учасників; - Фіксація уваги учасників на своїх психологічних особливостях; - Розвиток уміння аналізувати свій емоційний стан.	2
9	Страх – методи керування.	- Зняття психоемоційного напруження; -Дослідження природи страху та основних тригерів страху; -Розвиток навичок розуміння, передачі та прийняття емоцій; -Аналіз страхів учасників групи, виявлення власних тригерів, які запускають страх.	2
10	Емоції, як фактор мотивації.	- Надати поняття мотиваційної функції емоцій; - Розвиток мотиваційного клімату групи; - Розвиток самомотивації учасників.	2
12	Провина– чи відповідальність?	-Розвиток невербальної взаємодії; -Розвиток уміння аналізувати та знаходити внутрішню вигоду в учасників від почуття провини актуалізувати почуття відповідальності.	2
13	Від роздратування до ярості один крок	-Знайомство з методами контролю гніву ; -Гнів –що ми не помічаємо? -Самоаналіз	2
14	Розумію, приймаю емоції інших	-Посилення групової взаємодії, передача інтенсивних мотивуючих емоцій один одному; -Розвиток уміння приймати емоції іншої людини, та безпосереднє прийняття людини такою, як вона є. -Розвиток навичок встановлювати та підтримувати взаємовідносини, які дають задоволення.	2
Контрольний етап			
15	Діагностика рівня емоційного інтелекту. Рефлексія.	- Діагностика рівня емоційного інтелекту за методиками: 1.Методика Н. Холла. 2. Опитувальник емоційного інтелекту «ЕМІН» (Д.В.Люсіна). 3.Експрес EQ-тест (Д.Дубравіна). -Підведення підсумків курсу. Рефлексія.	2

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева И. Предпосылки развития эмоционального интеллекта // Вопросы психологи. – 2007. - №5. – С. 57-66.
2. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена // Вопросы психологи 2006. №3. С. 78-86
3. Бредбері Т., Гривз Д.Емоційний інтелект. Саме важливе. – АСТ Москва, 2008. – 187 с.
4. Власова О.І. Психологія соц. здібностей : структура, динаміка, чинники розвитку / О.І.Власова. – К. : ВПЦ “Київський Університет”,2005. – 308 с.
5. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Деніел Гоулман ; пер. з англ. С.-Л. Гумецької. – Х. : Віват, 2018. – 512с.
6. Давыдова Ю.В. ЭИ: сущностные признаки, структура и особенности проявления в подростковом возрасте : автореф. дисс. ... канд. психол. Наук : спец. 19.00.01 / Ю.В.Давыдова. – М., 2011. – 22 с.
7. Дубравін Ден. Психологія емоцій: відчуття під контролем/ Ден Дубравін – К.: “Агенство“ІРІО”, 2018. – 256 с.: іл. – (Академія Експертів Іцхака Пінтосевича)
8. Дубравін Ден. Управління гнівом / Ден Дубравін – К. : “Агенство “ІРІО”, 2019. – 208 с., іл.

9. Журавлева М. О. Изучение эмоционального интеллекта практических психологов / М. О. Журавлева // *Методологія досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства: Збірник наукових праць.* — Донецьк, 2011. — С. 168—174 с.
10. Калошин В.Ф.,Трокалюк О.Емоційний інтелект: сутність, необхідність, підхід до визначення // *Управління школою.* – 2007. - №33. – С. 2-17.
11. Кобринчук З.П.. Розвиток емоційного інтелекту підлітків // *Психологічні науки “YoungScientist” №4 (56) April, 2018*
12. Князева Т.С. Распознавание музыкальных эмоций и эмоциональный интеллект/ Т.С.Князева // *Вопросы психологи,- 2014. - №1. – С. 80-87.*
13. Кондрашова Л.В.Гармонізація інтелектуального та емоційного факторів навчання у забезпеченні якісної освіти учнів/ Л.В.Кондрашова, - Кривий Ріг: КДПУ, 2008. – 274 ст.
14. Кульчицкая Е. Эмоциональное и интеллектуальное поведение. // *Практична психологія та соціальна робота.* – 2003. - №1. – С. 1-4.
15. *Наукові записки.* – Випуск 121. – Серія: Педагогічні науки. Частина II. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – 332 с.
16. Немов Р.С.. Психологія: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів: В 3 кн. – 4-е вид. – М.: Гуманіт. Вид. центр ВЛАДОС, 2002. – Кн. 2: Психологія освіти. – 608с.
17. Орел Е. Особенности интеллекта профессиональных программистов. // *Вестник МУ. Серия психология.* – 2007. - №2. – С. 70-80
18. Особистість як об'єкт психологічного впливу: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених/ Під ред.. З.М.Мірошник, О.А.Чаркіної. – Кривий Ріг: Вид-во Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «КНУ», 2016. – 164 с.
19. Панкратова А.А. Практический, социальный и эмоциональный виды интеллекта: сравнительный анализ / А.А.Панкратова // *Вопросы психологи,* - 2010. - №2. – С. 111-120.
20. Сергієнко О.А. Емоційний інтелект: модель, структура теста (MSCEITV 2.0.) / О.А.Сергієнко // *Практична психологія та соціальна робота.* – 2010. - №11. – С.11-29.
21. Токарева Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу: монографія/ Н.М.Токарева, А.В.Шамне, Н.М.Макаренко. – Кривий Ріг, ТОВ ВНП «Інтерсервіс», 2014 – 312 с.
22. Фельдман Баррет Ліза. Як народжуються емоції. – Харків, 2018 - 480 с. Перекладено за виданням Feldman Barrett L. *How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain / Lisa Feldman Barrett.* – Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2017. – 448 p.
23. Чернобай.І.В., Чаркіна О.А. Розвиток емоційного інтелекту як передумова формування особистості майбутнього// Особистість як об'єкт психологічного впливу.Матеріали ПВсеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих учених/Під ред.З.М.Мірошник, О.А.Чаркіної.- Кривий Ріг: Вид-во Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «КНУ», 2016. – 164 с.
24. Емоційний інтелект. Електронний ресурс. Вікіпедія [Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>].
25. Емоційний інтелект і професійний успіх. Електронний ресурс. [Режим доступу:<http://ukrarticles.pp.ua/nauka/13198-yemocionalnyj-intellekt-i-professionalnyj-uspex.html>]
26. Емоційний інтелект і уроки світової літератури. Електронний ресурс. [Режим доступу: http://uchni.com.ua/pars_docs/refs/22/21837/].
27. Емоційний інтелект і його розвиток. Електронний ресурс.INFOPORTAL.. [Режим доступу: http://www.infoportal.pp.ua/publ/zdorov_96_ja/emocijnij_intelekt_i_jogo_rozvitok/8-1-0-1435/].

28. Емоційний інтелект. Секрети успішного і радісного життя. Електронний ресурс. [Режим доступу: <http://white-clouds.ru/e-motsional-ny-j-intellekt-sekret-uspeshnoj-i-radostnoj-zhizni/>]
29. Емоційний інтелект як критерій успішності та ефективного лідерства. Електронний ресурс. [Режим доступу: <http://psixologiya.org/socialnaya>.
30. Електронний ресурс http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7753/Makarenko_Hostri_psykholohichni_reaktsiyi.pdf?sequence=1&isAllowed
31. <https://psyweb.global/database/diagnostic/test-27/intro/> Тест Люсіна
32. Емоційний інтелект лідера. Електронний ресурс [<https://kniga.biz.ua/book-emotsiini-intelekt-lidera-0025754.html>]
33. Електронний ресурс для підрахунку статистичного критерію <https://www.psychol-ok.ru/statistics/student/>
34. Електронний ресурс <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/13269/1/Liasch.pdf>

СКАРБНИЧКА ЗАНЯТЬ З РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Бучинська Оксана Михайлівна, *практичний психолог-методист, Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №103 Криворізької міської ради*

Побудова виховного процесу з урахуванням провідної діяльності та індивідуальних особливостей дає можливість активно і цілеспрямовано формувати у дітей відповідного віку, на основі їх природної активності, необхідну систему потреб, мотивів і цілей.

Для досягнення виховної мети дитина сама повинна прагнути цього, проявити певні зусилля для подолання перешкод. В цьому велику роль відіграє сформованість потребово-мотиваційної сфери особистості. В контексті процесу виховання вона визначається рядом специфічних факторів:

- 1) способом і характером організації виховного процесу;
- 2) суб'єктивними особливостями учня (самооцінка, досвід, інтелект, прагнення, вік, взаємини з іншими);
- 3) суб'єктивними особливостями педагога (ставлення до дитини, до своєї справи, уважність, гуманність);
- 4) специфікою умов, в яких відбувається виховання.

Виховна діяльність полімотивована. В системі мотивів виховання розрізняють: внутрішні і зовнішні мотиви.

Внутрішні мотиви:

- прагнення стати вихованою, інтелігентною, тактовною людиною;
- прагнення пізнати і оволодіти нормами моралі;
- прагнення сформувати і закріпити навички соціальної поведінки, адекватні способи дії;
- прагнення саморегуляції, активності;
- бажання бути корисним суспільству.

Зовнішні мотиви:

- прагнення отримати схвалення;
- прагнення створити образ, імідж вихованої людини;
- прагнення отримати подяку, високу оцінку своїх дій;
- прагнення зайняти гідне місце серед товаришів в суспільстві.

Основні шляхи формування виховної мотивації:

- 1) створення взірця поведінки;
- 2) організація умов діяльності для засвоєння і використання соціальних норм поведінки;
- 3) стимуляція та схвалення соціально-нормативних дій;

- 4) через організацію індивідуальної пізнавальної діяльності;
- 5) через організацію колективної діяльності;
- 6) через організацію спілкування;
- 7) підтримка прагнень, бажань, що соціально схвалюються.

Важливе значення у розвитку мотивації дитини має її емоційний компонент навчання.

Позитивні емоції в навчанні обумовлені:

- правильною організацією навчально-виховної роботи школи;
- правильними відносинами між сім'єю і школою;
- наявністю ділових і особистісних відносин з однолітками та вчителями.

Позитивні емоції можуть проявлятися в різних формах їх виявлення:

- 1) емоції престижності;
- 2) емоції співпереживання;
- 3) емоції усвідомлення своїх можливостей;
- 4) емоції від результатів своєї праці;
- 5) емоції при зустрічі з новим матеріалом.

Психологічні дослідження Мухіної В.С., Проскури О.В. та ін. дають змогу виявити як сприятливі, так і несприятливі *передумови формування в молодших школярів позитивних мотивів учіння*. Серед сприятливих наведемо те, що в більшості дітей 6-9 років переважають:

- позитивне ставлення до школи;
- повна довіра до вчителя, навіть абсолютизація його як людини, що все знає і має велику владу;
- готовність сприймати й наслідувати;
- гостра потреба у нових враженнях;
- природна допитливість.

Водночас, відомо, що інтерес до навчання в дітей цього віку вкрай нестійкий, більшість із них не виявляє вольових зусиль до подолання навчальних труднощів. Чимало першокласників тривалий час цікавляться зовнішнім боком шкільного життя, їх хвилює лише новизна статусу школяра; багато дітей з готовністю беруть участь у наслідувальних діях, проте, коли треба щось робити самостійно, чекають підказки вчителя, нервують, тобто вони охоче працюють на уроці лише тоді, коли впевнені в успіху.

Отже, мотиваційна сфера глибоко індивідуальна. Тому в її формуванні треба орієнтуватися не на молодшого школяра взагалі, а на *конкретні типи ставлення дітей до навчання, які визначилися саме в цьому класі*. Звідси висновок: у навчальному процесі слід використовувати широкий діапазон стимулів, щоб впливати на мотивацію кожного учня.

Рекомендації вчителю для підвищення мотивації учнів

1. Створювати позитивний емоційний клімат.
2. Створювати ситуацію успіху.
3. Створювати позитивне ставлення до однокласників, до навчання.
4. Показати ціннісне значення предмету, що вивчають:
 - застосування навчального матеріалу в повсякденному житті;
 - значення для розвитку особистості.
5. Заохочувати до самостійності.
6. Відзначати високу активність кожного учня:
 - правильна відповідь;
 - правильний спосіб виконання завдання;
 - використання додаткового матеріалу.
7. Оцінювати так, щоб надавати учням впевненість в своїх силах.
8. Вчителю будувати добрі стосунки, викликати насичені емоції в процесі навчання.
9. Задовольняти потребу в самоствердженні, самоактуалізації.
10. Вчителю бути емоційно відкритим і приймати емоційність своїх учнів.
11. Дивувати учнів новизною навчального матеріалу, подачею уроку.

Хотілося б зазначити, що не можна всю відповідальність за розвиток мотивації дитини покласти на вчителя і учня, адже величезну роль у розвитку мотивації відіграють саме батьки, але, на жаль, останнім часом батьки нерідко забувають про це, і часто нарікають на вчителів, за їх недбалість у роботі, та й дітей лають за їхні лінощі. Хочеться ще раз наголосити на тому, що успішним буде навчання тільки у тому випадку, якщо активно співпрацюють вчитель, дитина і батьки. На думку психолога Керола Двека: «Заохочення до досягнення успіху часто є важливішим, ніж вроджені здібності».

Діти від природи є допитливими, світ викликає в них цікавість – вони прагнуть вчитися, торкатися, використовувати, запитувати, дізнаватися. Як нам роздмухати, а не погасити вогонь вродженої мотивації? Є багато способів того, як ми можемо допомогти нашим дітям узятися за справу, укріпити їхню наполегливість, допомогти будувати власне внутрішнє джерело мотивації. Мотивацію, цю іскру у кожній дитині можна виплекати вдома, як для навчання, так і для подальшого життя.

Роль батьків і вчителів: розвиток стимулу, плекання у дитини зацікавленості.

У вересні дитина перебуває на старті так само, як спортсмен на початку гри. Дитині слід перебороти свій страх, вирішити свої проблеми і, як тільки випаде шанс, бігти до своєї мети і здобути всі можливі очки. Кожна людина сама визначає свій старт, свою мету, свої можливості і бажання досягнення мети. Батьки і вчителі дають великий стимул дитині в пробудженні її таланту, і подальшої підтримки в досягненні мети. Виховання має багато спільного з спортом, особливо, коли йдеться про стимул. Батьки сподіваються на успішний навчальний рік, а дитина нетерпляче чекає на зустрічі з новими друзями та на розваги. Великої помилки допускаються вчителі і батьки, коли принижують або критикують дитину в присутності однокласників. Якщо цікавий предмет, чи урок вміло побудований вчителем, це посилює мотивацію дитини, якщо вчитель цікавиться нею і будує добрі стосунки, або дитина отримує гарні оцінки – позитивний стимул до навчання зростає.

Коли ж праця в школі виснажлива, коли дитині не вдаються завдання і вона провалює тести, або коли постійно не закінчує свою домашню роботу через страх, що не буде досконалою, тоді це може негативно вплинути на психіку дитини, на її здоров'я, коли все починає псуватися стимул зникає, і повернути його вже дуже важко.

Велику роль у мотивації відіграють стосунки батьків і дітей. З практики, я переконалася, що для вмотивованих дітей важливими є близькі теплі стосунки зі своїми батьками. Спокійні непохитні відносини батьків та дітей є головною запорукою самоповаги дитини.

Якщо стосунки дітей з батьками не глибокі, не тісні, то навряд чи допоможуть удосконалені навчальні програми та шкільні реформи. Незадоволені емоційні потреби можуть заблокувати у дітей прагнення до навчання. Дитина, яка не одержує енергію любові від батьків – невпевнена в собі, вона має мало позитивної енергії для того, щоб встояти перед викликами школи та й життя в цілому.

Батьки успішних учнів займаються зі своїми дітьми. Вони цікавляться тим, що робили діти у школі та за її межами. Вони не були дуже вимогливими і не занадто опікували їх, проте встановили чіткі межі поведінки. Дуже важливо, щоб діти відчували турботу і любов батьків. «Життя прожити – не поле перейти,» - знаємо з відомого прислів'я. Наші діти зустрінуть людей поза своєю сім'єю, які, можливо, будуть намагатися їх принизити, образити, даватимуть їм негативні відповіді. Вони, можливо, пройдуть крізь болючий та важкий досвід, але час, проведений удома, закладе основу їхньої життєвої позиції, принципів та поведінки.

Що таке батьківство? Батьківство – це, перш за все, відповідальність перед собою, перед своєю совістю, відповідальність перед нашими дітьми. Чи вміють батьки будувати відносини з дітьми і підтримувати їх все життя? Справжні батьки знаходять час, щоб побудувати мости і сформувати міцні стосунки з дитиною.

Батьки – це люди, які скеровують та виховують молоде життя.

Побудувати відносини з дитиною не завжди легко. І тим, що допоможе – ключем до створення цього зв'язку, - є спроба знайти щось таке, що зацікавить і дітей, і батьків, принесе їм задоволення та стане їхньою спільною справою. «Дуже важливо робити щось разом, не просто щось для дитини, але щось, чим ви справді насолоджуєтесь; робити не як обов'язок, але як те, про що ви дізналися і збагнули, що можете це разом розділити та обговорити», - пише Едіт Шефер, мати, бабця, прабабця та авторка книги «Що таке сім'я».

Рекомендації батькам

1. Обговоріть з дитиною важливість школи і освіти.
2. Запитуйте у дитини кожен день, як пройшов її день у школі. Переконайтеся, що вона вам розповідає подробиці.
3. Дізнайтеся: задано їй домашнє завдання або який-небудь проєкт в класі, який вона повинна зробити.
4. Якщо у вашої дитини немає ніякого домашнього завдання, переконайтеся, що вона витрачає принаймні 30 хвилин на вивчення, перегляд та практику її уроків.
5. Прочитайте і поговоріть з вашою дитиною про які-небудь ознаки її прогресу, який вона робить удома. Якщо необхідно, поставте будь-які обмеження на її дії або зробіть що-небудь з приводу її поганої поведінки.
6. Заохочуйте позитивні дії. Не треба концентрувати вашу увагу тільки на її негативних діях чи поганій поведінці.
7. Підтримайте вашу дитину, якщо ж вона погано здала будь-якої іспит чи тест.
8. Якщо у вашої дитини проблеми в навчанні, їй необхідна додаткова допомога вчителя, домашнього репетитора або ж позашкільної програми (факультативні заняття).
9. Поговоріть з її учителем про різні альтернативи або джерелах, які можуть допомогти вашій дитині, якщо у неї є проблеми в навчанні.
10. Найголовніше: регулярно будьте в постійному контакті з вчителями вашої дитини, які стежать за успішністю та поведінкою у школі.

Тематичний план розвиткових занять по роботі над низьким рівнем шкільної мотивації

№ п/п	Назва теми	Зміст занять	Тривалість занять
1.	Діагностика	1.Малюнок «Я в школі». 2.Анкета шкільної мотивації Н.Г. Лусканової. 3. Методика дослідження мотивації навчання за М.Р. Гінзбургом.	1 година
2.	Діагностика	1.Малюнок «Що мені подобається в школі». 2.Анкета оцінки привабливості класного колективу (О.Н.Истратова «Психологическое тестирование детей от рождения до 10 лет»).	1 година
3.	Діагностика	1.Методика «Незакінчені речення» в модифікації А.Б.Орлова (О.Н.Истратова «Психологическое тестирование детей от рождения до 10 лет») 2.Методика «Школа тварин».	1 година
4.	Всі навички потрібні	Привітання «Настрій у кольорі», вправа «Природа навчає», казка «Дубочок», ліплення за сюжетом, рефлексія «Настрій у кольорі».	1 година
5.	Свої вміння треба розвивати	Привітання «Настрій у кольорі», вправа «Презентація свого хобі» казка «Жужа», робота за сюжетом, рефлексія	1 година
6.	Як уникнути проблем	Привітання «Настрій у кольорі», вправи «Реклама свого класу», «Зрозумій ситуацію», «Як діяти у	1 година

		проблемній ситуації».	
7.	Доброта починається з тебе	Привітання «Настрій у кольорі», вправи «Добрі справи під час навчання», «Повага і самоповага», складання казки, рефлексія.	1 година
8.	Я і моя сім'я	Привітання, вправи: «Настрій у кольорі», «Хто я», «Наша сім'я», «Мої батьки моїми очима», казка «Подарунок для мами», колаж «Моя сім'я», рефлексія.	1 година
9.	Мій розвиток	Привітання, вправи: «Настрій у кольорі», подорож «Кущ троянд», «Овочевий салат», казка «Ведмедик Івасик», робота за сюжетом, рефлексія	1 година
10.	Кожен має виконувати свої обов'язки	Привітання, «Настрій у кольорі», розфарбовування мандали, казка «Світлофор», робота за сюжетом, рефлексія	1 година
11.	Навчання кожного дня	Привітання, «Настрій у кольорі», вправа «Повторюй за мною», казка «Колучка», вправа «Клумби для квіточок», рефлексія.	1 година
12.	Повторна діагностика	Повторно використовуємо, ті ж самі методики	

***Програма розрахована на 12 занять,
тривалістю 45 хв. або 1 годину двічі на тиждень.***

Завдання тренінгу:

- формування позитивної Я-концепції;
- розвиток самосвідомості мотивів;
- формування комунікативних та саморегулюючих навичок, що сприяють розвитку мотиву самореалізації;
- створення взірця поведінки;
- ознайомлення з конструктивними способами дій в важких навчальних ситуаціях;
- розвиток прагнення проявляти інтелектуальну та соціальну активність;
- сприяти зниженню рівня тривожності;
- формування адекватного рівня самооцінки.

Мета: розвиток внутрішньої та зовнішньої мотивації в здобувачів початкової школи.

Література

1. **Алексеев В.В., Лоцинина Я.И.** Играем в сказку. Воспитание и развитие личности ребенка 2-7 лет. – М.: ООО Группа компаний «РИПОЛ классик», ООО Издательство «Дом. XXI век», 2008. – 218 с.
2. **Вознесенська О.** Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використ. арт-технології в освіті/О.Вознесенська, Л. Мова, - К.:Шк.світ, 2007. – 120с.
3. **Волков Б.С.** Психология младшего школьника: практикум. – М.:Эксмо, 2010. – 272с.
4. **Истратова О.Н.** Психологическое тестирование детей от рождения до 10 лет. – Ростов-на-Дону.- Феникс, 2008.- 317с.
5. **Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б.** Формирование мотивации учения – М.: Просвещение, 1990. -150с.
6. **Колібаба З.В.,**Андерсон Н.І., Скай С.-С. Перлини мудрості у вихованні, навчанні і розуміння дітей. Львів – 2011 р. – 50с.
7. **Рабочая** книга школьного психолога [Текст]/ Под ред. И.В.Дубровиной. – М.:Просвещение, 1991р. -324с.
8. **Рогов Е.И.** Настольная книга практического психолога в образовании [Текст]/Е.И.Рогов. – М.: Владос, 1995. – 225с.
9. **Сидоренко Н.О.** Перший раз у перший клас: адаптація дитини до навчання у школі / Наталія Сидоренко. – К.: Шк.світ, 2009. – 176с.

10. Скурат Г. Г. Детский психологический театр: развивающая работа с детьми и подростками. – СПб.: Речь, 2007. -144с..
11. Стишенок И.В. Сказка в тренинге: коррекция, развитие, личностный рост. – СПб.: Речь, 2006. -144с.
12. Фопель К. Чтобы дети были счастливы: Психологические игры и упражнения для детей школьного возраста: Пер. с нем. – М.:Генезис,2005. – 255с.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА ТА СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ЙОГО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Лубенець Олена Леонідівна, практичний психолог-методист Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №62 Криворізької міської ради

Підлітковий вік – сприятливий період для розвитку багатьох сторін особистості, зокрема таких, як допитливість і прагнення до самопізнання. Найбільш важливий в цьому плані вік 12-14 років, який є важливим періодом для розвитку самосвідомості підлітка, його рефлексії, Я-концепції. В цьому віці зароджується інтерес до пізнання себе і світу, своїх особливостей і можливостей. Підлітки починають замислюватись про своє майбутнє і своє місце в цьому світі. Їх хвилює ставлення до них інших людей, вони хочуть подобатись і страждають, коли їх не приймає оточення. Намагаються зрозуміти причини своїх проблем, але їх невеликий життєвий досвід, погано розвинена здатність до саморефлексії і відсутність підтримки збоку близьких людей працюють не на їх користь. І підлітки ще більше занурюються у свої переживання. Вони прагнуть виразити себе, заявити про себе, хочуть бути почутими і схваленими, але не завжди розуміють як це можна зробити. Часто боязкість критики і несхвалення, невміння адекватно виражати свої емоції, низька самооцінка, невпевненість в собі заважають підліткам розкрити свій особистісний потенціал, реалізувати свої здібності. Тому підлітки потребують спеціальної допомоги в організації та здійсненні процесу саморозвитку. Важливо допомогти підлітку пізнати самого себе, власні особливості і можливості, усвідомити свої життєві цілі і цінності, навчити позитивно і конструктивно взаємодіяти з іншими людьми.

Для того, щоб людина могла проявити закладений в ній потенціал, розкрити і реалізувати свої здібності людині потрібно знаходитись у злагоді і гармонії з собою і світом. За таких умов у людини з'являється більше можливостей для розвитку своїх талантів і самореалізації.

Головна мета програми – розвиток самосвідомості підлітка, формування гармонійної особистості, здатної до саморозвитку і самореалізації.

Основні завдання програми:

- формування позитивної "Я-концепції" і адекватної самооцінки;
- розкриття внутрішнього потенціалу;
- допомога підліткам в усвідомленні і вираженні своїх почуттів;
- розвиток комунікативних навичок у спілкуванні з ровесниками;
- стимулювання прагнення підлітка до самовдосконалення і самореалізації.

Очікувані результати:

- підвищення рівня самосвідомості підлітків;
- формування позитивного сприйняття себе та інших людей;
- покращення комунікативних навичок;
- зростання мотивації до саморозвитку і самовдосконалення.

Структура програми

Програма «Шлях до саморозвитку і самореалізації» включає наступні розділи:

- 1) Хто я? Який я?
- 2) Мій емоційний світ;
- 3) Мої цілі та цінності;
- 4) Я та інші люди;
- 5) Я прагну розвиватися.

Програма розрахована на 30 годин. Практичні заняття курсу проводяться 1 раз на тиждень, тривалість заняття – 1 година; передбачають використання різноманітних видів інтерактивних ігор, психотехнічних етюдів, тренінгових вправ.

Заняття для учнів 7-го класу

Тема: «Я і мої друзі»

Мета: сприяти усвідомленню учнями цінності дружби і моральних якостей, що є важливими у побудові дружніх стосунків; акцентувати увагу учнів на важливості тактовності і коректності у взаємодії з друзями; розвивати навички саморефлексії.

Обладнання: аркуші А-4, А-3, кольорові олівці, фломастери.

План заняття

1. Привітання. Ознайомлення з темою заняття.
2. Вправа «Продовж 3 речення: «Друг ...», «Дружба ...», «Дружити ...»»
3. Робота в групах: «Чому люди цінують дружбу?», «Чи важко бути другом?».
4. Вправа «Малюємо один одного».
5. Гра-розминка «Веселий фотограф».
6. Притча «Дівчинка і пісок».
7. Рефлексія.

Хід заняття

1. Привітання. Ознайомлення учнів з темою заняття.

Психолог: Добрий день, діти! Сьогодні ми поговоримо на тему, що всім вам добре знайома. Тема – «Я і мої друзі». Досить часто можна почути слова: друг, подруга, дружба, дружити. Вони давно стали для нас звичними. Але чи завжди ми замислюємось, який зміст вкладено в ці слова? Чи кожна людина здатна бути другом? В чому саме полягає дружба? Чи потрібно якимось по особливому ставитися до друзів? Як зберегти дружбу? Над цими питаннями пропоную сьогодні поміркувати. А для початку – вправа «Продовж речення».

2. Вправа «Продовж 3 речення: «Друг ...», «Дружба ...», «Дружити ...»»

Учасники по черзі продовжують речення. Бажано, щоб відповіді не повторювались, щоб було названо якомога більше означень цих понять.

3. Робота в групах.

Учасники об'єднуються у 2 групи. Питання для обговорення в першій групі: «Чому люди цінують дружбу?», в другій групі: «Чи важко бути другом?». По закінченні роботи групи представляють свої міркування з даних питань, пояснюють чому прийшли до таких висновків.

4. Вправа «Малюємо один одного».

Підлітки отримують завдання, створити портрети всіх учасників. Кожен має намалювати чийсь портрет, єдина умова, щоб учасники не малювали один одного в парах. По закінченні малювання кожен показує малюнок «своїй натурі» і просить оцінити, подобається портрет чи ні.

Обговорення:

- Під час виконання вправи замислювались ви над почуттями людини, яку малюєте?
- Що ви відчували, коли вас малювали?

5. Гра-розминка «Веселий фотограф».

Ведучий запрошує одного з учасників стати «фотографом». Всі інші учасники створюють «похмуру команду». Завдання «фотографа» – розсмішити «похмуру команду», щоб вийшло

гарне фото, а завдання «команди» – не піддаватись, залишатися похмурими. Той, хто піддається на дії «фотографа» і посміхнеться, переходить на бік «фотографа» і разом з ним намагається розсмішити інших учасників.

6. Притча «Дівчинка і пісок»

Психолог читає притчу:

«Дівчинка, гуляючи разом з мамою берегом моря, запитала:

- Мама, як мені поводитися, щоб утримати своїх улюблених друзів?

Мама подумала хвилинку, потім нахилилася і взяла дві пригорщі піску. Підняла обидві руки вгору і затиснула міцно одну долоню. А пісок витікав крізь її пальці: чим більше стискала пальці, тим швидше висипався пісок. Друга долоня була відкритою: весь пісок на ній залишився. Дівчинка дивилася здивовано, а потім сказала ...»

Обговорення:

- Як ви думаєте, що сказала дівчинка?

7. Рефлексія.

Учасникам пропонується продовжити речення:

- Мене сьогодні здивувало ...

- Я зрозумів/зрозуміла ...

Література

1. 600 творческих игр для больших и маленьких. А. Лопатина, М. Скребцова. – 3-е изд. – М.: Амрита-Русь, 2005. – 320 с.
2. Базаева У.Ф. Самореализация как философская, психологическая и педагогическая категория // Образование и наука. 2009. №9 (66)
3. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
4. Гальцева Т.О. Развитие навчальної самоєфективності учнів в контексті концепції Нової української школи: Навч.-метод. посібн. – Дніпро: КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», 2019. – 82 с.
5. Кон И. С. Открытие «Я» – М.: Просвещение, 1978. – 367 с.
6. Леонтьев Д.А. Самореализация и сущностные силы человека // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Под. ред. Д.А.Леонтьева, В.Г.Щур. – М.: Смысл, 1997. – С.156-176.
7. Муляр В. І. Самореалізація особистості як соціальна проблема / В. І. Муляр – Житомир : ЖІТІ, 1997. – 214 с.
8. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. / В.С. Мухина – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 456 с.
9. Практикум по психологическим играм с детьми и подростками / Азарова Т.В., Барчук О.И., Беглова Т.В., Битянова М.Р., Королева Е.Г., Пяткова О.М.; под общей ред. Битяновой М.Р. – СПб.: Питер, 2004. – 304 с.
10. Психологічні тренінги в школі / Упоряд. Т. Шаповал. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
11. Психологические проблемы самореализации личности / Под ред. А. А. Крылова, Л. А. Коростылевой. СПб., 1997. 240 с.
12. Пузиков В.Г. Технология ведения тренинга. – СПб.: Издательство «Речь», 2005. – 224 с.
13. Роджерс. К. Становление человека. Взгляд на психотерапию. – <https://www.psychologos.ru/articles/view/k.rodzhers.-o-stanovlenii-lichnostyu-dvoe-zn--psihoterapiya-glazami-psihoterapevta>
14. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія / О.П.Сергєєнкова, О.А.Столярчук, О.П.Коханова, О.В.Пасєка – К.: «Центр учбової літератури», 2012 – 376 с.
15. Тренінг – інтерактивний метод навчання (інструктивно-методичні матеріали щодо проведення тренінгів в навчально-виховному процесі). Укладач: Савченко В.А. – Дніпропетровськ, 2014. – 245 с.
16. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения: Практическое пособие / Пер. с нем.; В 4-х томах. Т. 3. – М.; Генезис, 1998. – 160 с.
17. Фромм Э. Бегство от свободы. – <http://lib.ru/PSIHO/FROMM/fromm02.txt>.
18. Хухлаева О.В., Хухлаев О.Е. Лабиринт души: терапевтические сказки. 2010. – 175 с.
19. Хухлаева О.В. Тропинка к своему Я: уроки психологии в средней школе (7 – 8). – М.: «Генезис», 2018. – 298с.
20. Хухлаева О.В. Тропинка к своему Я: уроки психологии в начальной школе (1 – 4). – М.: «Генезис», 2006. – 303 с.

ПОВАГА. ЛЮБОВ. СЕКС: СЕКСУАЛЬНА ПРОСВІТА ПІДЛІТКІВ ЯК ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ

Красуля Микола Миколайович, *практичний психолог-методист КП «Криворізький Центр профілактики та боротьби зі СНІДом» ДОР*

Методичні рекомендації практичним психологам щодо підготовки та проведення циклу тренінгів серед підлітків «Повага. Любов. Секс»

1. Під час впровадження інтерактивних тренінгів з сексуальної просвіти практичному психологу важливо враховувати наступні ключові принципи:

- статеве виховання повинно здійснюватися у постійному взаємозв'язку з усіма іншими напрямками виховної роботи навчального закладу;
- зміст, форми та методи статевого виховання мають відповідати віковим та індивідуальним особливостям здобувачів освіти, а також рівню їхніх знань, що дає їм право отримувати вичерпні відповіді на питання, які їх хвилюють;
- підлітки, які цікавляться більш глибокими та специфічними питаннями, повинні отримувати інформацію індивідуально або в невеликій групі під час бесід зі спеціалістом з питань сексуальної просвіти.

2. Організація навчального модуля.

- *Форма проведення* – групова. Заняття проводяться у змішаних групах – хлопці і дівчата разом. Але якщо виникає необхідність тренер має можливість розділяти групи за статтю на окремі заняття, якщо теми особливо чутливі, або так хочуть самі діти.

- *Кількість учасників групи* – заняття проводяться в групах 13-18 учасників.

- *Загальна кількість занять* – 15.

- *Тривалість занять* – 90 хвилин.

- *Заняття проводяться один два рази на тиждень*. За цей час учні мають час опанувати інформацію та не забути зміст попередньої зустрічі.

3. Курс передбачає викладання тем у тій послідовності, яка наведена у розділі 2.2. Але деякі заняття можна поміняти місцями, якщо цього вимагають запити учасників або інші об'єктивні обставини (наприклад, підлітки постійно задають питання про засоби контрацепції, мають слабкі знання про будову тіла людини тощо. В даному випадку заняття 8, 9, 10 доцільно провести раніше). Звертаю увагу, що перші два і останні два заняття потрібно провести в їх послідовності.

4. Цикл інтерактивних тренінгів «Повага. Любов. Секс» із сексуальної просвіти підлітків охоплює нерозривно пов'язані між собою навчальний (інформаційно-просвітницький), інструментальний (практичний) і виховний (особистісно-орієнтований) компоненти, що забезпечують формування у підлітків адекватних етичних норм, ціннісних орієнтацій, знань і навичок, прийнятих на особистісному рівні і реалізованих у поведінці. При цьому навчально-виховний процес має випереджальний і профілактичний, а не сексуально-стимулюючий характер й орієнтований на норми і позитивні аспекти сексуального буття, а не на відхилення від норми як засобу залякування.

5. Для кожного інтерактивного заняття розроблений детальний сценарій (див. Самусь В.В. Посібник для тренерів із сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс»/В.В. Самусь, Л.А. Кравченко, І.М. Кобзева, М.М. Красуля та ін. – Дніпро, 2019. – 209с.)

6. Запропонована тривалість заняття (1,5 години) – орієнтовна, залежить від групової динаміки, досвіду тренера і змістового наповнення заняття.

7. Заняття рекомендовано проводити у змішаній групі – хлопці і дівчата разом. Але якщо ведучий забажає, і є така можливість, можна розділяти групи за статтю на окремі заняття, якщо теми особливо чутливі, або так хочуть самі діти.

8. Інтерактивні заняття будуть ефективними для групи, де не більше 18 учасників.

9. Завдання практичного психолога/тренера з сексуальної освіти – досягнути мети, зазначеної на початку кожного заняття. Для цього можна послідовно рухатися за наданим сценарієм, або заповнити зустріч власними інструментами, якщо вони є ефективнішими.

10. Кожна група учасників унікальна, тому пріоритетом є саме їхні інтереси та потреби.

11. Розробки занять містять необхідну кількість інформації та матеріалів, але групову динаміку важко передбачити наперед.

12. Для збереження необхідної уваги та залученості підлітків важливо використовувати вправи на релаксацію чи на підняття енергії у групі. Їх можна застосовувати на початку, якщо учасники прийшли вже втомленими, або в середині заняття, якщо цього потребує груповий процес.

13. Важливий аспект ефективності роботи – це самоаналіз тренера. В додатках, які розміщені у посібнику «Повага. Любов. Секс» є орієнтовна структура щоденника ведучого – його слід заповнювати після кожного заняття, щоб мати змогу відстежувати свій прогрес і прогрес групи, а також не втратити важливі напрацювання.

14. Робота практичного психолога/педагога з сексуальної освіти вимагає постійного розширення знань. Тому фахівцю потрібно досконало знати визначення основних понять, які розглядаються під час курсу (таких, наприклад, як асексуальність, бісексуальність, вік сексуальної згоди, види сексу, гомосексуальність, гомофобія, запліднення, зґвалтування, інтерсекс, емоційно безпечний секс, ерекція, еякуляція чоловіча, лібідо (статевий потяг, статеве бажання або статеве ваблення), мастурбація, оргазм, петинг, пубертат, сексуальність людини, сексуальні практики, сексуальні фантазії, статева свобода, статева недоторканність, статевий акт, стосунки (взаємини), цисгендерність, трансгендерність, фемінізм, фертильність, шлюб. Проте цей перелік не є вичерпним. У підлітків можуть виникати різні запитання, на які психологу потрібно чесно та вичерпно відповісти. Тому ведучому важливо володіти широкими знаннями із сексуальної освіти. В навчально-методичному посібнику «Повага. Любов. Секс» надано перелік рекомендованих матеріалів, з якими корисно ознайомитися практичному психологу перед проведенням циклу тренінгів.

Методичні рекомендації практичним психологам щодо роботи та взаємодії з батьками підлітків під час підготовки та проведення циклу тренінгів «Повага. Любов. Секс». Як презентувати та мотивувати батьків до проведення занять із сексуальної освіти?

Перед тренером-педагогом з сексуальної освіти стоїть делікатна та дуже важливе завдання – встановлення довірливих стосунків не тільки з підлітками, але й з їхніми батьками. Як розповісти про курс так, щоб вони заохочували підлітків до його відвідування? Для цього потрібно провести ознайомчу зустріч, щоб розвіяти побоювання та налагодити довірливі стосунки з батьками. У цій розмові потрібно підтримати авторитет батьків та відверто відповісти на всі запитання. Важливо надати можливість кожному висловити свої думки та почуття, і записати їх на дошці чи фліп-чарті. На зустрічі детально потрібно розказати батькам, з яких тем складається курс. Можливо, є сенс підготувати невеликі буклети, які батьки зможуть забрати з собою. Під час презентації курсу варто зробити акцент на його результатах та приділити увагу прикладам.

Щоб підсилити актуальність та важливість сексуального виховання, можна навести наступні аргументи:

1. Обізнаний – значить озброєний: курс допомагає зрозуміти різницю між здоровими та нездоровими стосунками, запобігти насильству, формує навички розпізнавання та уникнення стосунків, які можуть бути небезпечними, навички самозахисту та відстоювання власних прав, ефективною відмови у різних ситуаціях тощо.

2. Прийняття свого тіла і розуміння фізіології: курс вчить, як піклуватися про власне тіло та здоров'я, усвідомлювати важливість вчасно звертатися до лікаря.

3. Сексуальна освіта підтримує впевненість у собі та відчуття власної гідності.

4. Сексуальна освіта допомагає взяти відповідальність за своє життя та свідомо ставитися до його планування. У разі відверто агресивної реакції когось із батьків не варто

намагатися довести свою правоту. Просто погодьтеся, що вони мають право на таку позицію, і їхня дитина може ці заняття не відвідувати. Така реакція може бути спричинена важливими для людини ціннісними та світоглядними установками, які ми не в праві ставити під сумнів.

Запитання у батьків можуть з'явитися як на початку, так і під час курсу, наприклад, після певного заняття. Тому може бути корисним проведення індивідуальних зустрічей. Озвучте для всіх, що така можливість існує.

У спілкуванні з батьками актуальні ті самі принципи, що й з учнями – чесність та відкритість насамперед.

Методичні рекомендації практичним психологам щодо оцінки та контролю за якістю впровадження тренінгів серед підлітків «Повага. Любов. Секс»

Процес впровадження тренінгового курсу з сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс» серед підлітків потребує ефективного оцінювання як з боку самого тренера, так і з боку координуючої установи – Навчально-методичного центру здоров'язберігаючих та виховних технологій комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР». Для цього необхідні об'єктивні дані, які б підтвердили або спростували наявність сприятливих змін у знаннях, ставленнях і намірах, що відбулися в учасників під час проходження курсу. Безумовно, тренер – ключова фігура в організації процесу впровадження курсу та його моніторингу, «єднальна ланка» між шкільною адміністрацією (або іншою приймаючою установою), батьками та координатором. Навчально-методичного центр здоров'язберігаючих та виховних технологій координує впровадження курсу «Повага. Любов. Секс» у Дніпропетровській області, надає методологічну та адміністративну підтримку, збирає, обробляє та аналізує кількісні та якісні дані, консолідує зведену інформацію у формі звітів.

Оцінка та контроль за якістю тренінгового курсу має такі складові:

1. Моніторинг роботи з батьками.

Інструменти: • Анкета батьків (заповнюють батьки) (додаток 3). • Заява (заповнюють і підписують батьки) (додаток 4). • Інформована згода на участь у тренінговому курсі (заповнюють і підписують батьки). Перед тренером-педагогом з сексуальної освіти стоїть делікатне та дуже важливе завдання – встановлення довірливих стосунків не тільки з учасниками, але й з їхніми батьками. Для цього перед початком курсу проводиться ознайомча зустріч для батьків, де тренер презентує курс, знайомить із змістом і завданням занять. Також тренер інформує батьків, що участь їхньої дитини у тренінговому курсі є виключно добровільною, курс не є частиною навчального плану, оцінюється вербально, домашнє завдання не впливає на навчальне навантаження. Окрім того, батьки, перед тим як прийняти рішення щодо зарахування їхньої дитини до проходження курсу «Повага. Любов. Секс», матимуть нагоду поставити запитання, висловити свої думки та побажання щодо тренінгу. Отже, під час зустрічі з батьками і перед тим як розпочати курс, рекомендується провести оцінку очікувань батьків. Для цього тренер просить батьків заповнити «Анкету батьків». Участь у навчанні є добровільною і потребує погодження з батьками, у зв'язку з цим тренер пропонує батькам заповнити і підписати форми «Інформованої згоди на участь у навчальному курсі» та «Заяву» щодо зарахування їх дитини до проходження курсу.

2. Моніторинг процесу проведення курсу.

Інструменти: • Журнал відвідувань (заповнює тренер). • Щоденник тренера (заповнює тренер). • Анкета зворотного зв'язку (заповнюють учасники). Процес моніторингу курсу передбачає заповнення «Журналу відвідувань» і «Щоденника тренера» – це робить тренер після кожного проведеного заняття. У «Журнал відвідувань» вноситься інформація про учасників курсу (прізвище та ім'я, вік, стать), дати проведення занять, відмітки про присутніх / відсутніх. Оцінки у «Журналі відвідувань» не ставляться. По завершенні курсу тренер збирає відгуки учасників за допомогою «Анкети зворотного зв'язку», яку пропонує заповнити на останньому занятті. Збір та аналіз цих даних дасть можливість побачити ефективність тренінгового курсу, проаналізувати сильні та слабкі сторони групової динаміки та шляхи вдосконалення роботи тренера.

3. Оцінка ефективності курсу

Інструмент: • Анкетування «До» і «Після» (заповнюють учасники) (додаток 5). Збір якісних даних для оцінки ефективності здійснюється шляхом анкетування «До» і «Після». Опитування «До» проводиться на першому занятті шляхом анкетування всіх присутніх учасників курсу, опитування «Після» проводиться на останньому занятті (заняття 15). Для анкетування «До» і «Після» використовується єдина анкета. Запропонована анкета розроблена з урахуванням рекомендацій Федерального центру просвіти у сфері охорони здоров'я (BZgA) щодо стандартів сексуальної освіти для Європи. Анкетування «До» і «Після» проводить тренер.

Поради практичному психологу щодо проведення анкетування «До»

1. Заплануйте проведення анкетування «До» протягом першого заняття. Підготуйте необхідну кількість анкет.

2. Повідомте учасникам, що анкетування важливе для оцінювання ефективності тренінгового курсу «Повага. Любов. Сексе» і його вдосконалення. Також результати анкетування допоможуть тренерам і координаторам покращити зміст курсу.

3. Попередьте учасників, що анкетування є анонімним і конфіденційним. Скажіть, що за цю роботу вони не отримуватимуть оцінок. Ніхто не дізнається, хто саме і як відповідав на запитання. Відповіді опрацюють тільки в узагальненому вигляді.

4. Попросіть учасників відповідати на запитання самостійно, ні з ким не радитися.

5. Роздайте анкети.

6. Прочитайте вголос таку інформацію:

«Мета цього анкетування – отримати уявлення про ваші ставлення і прийняття різних проявів стосунків, розуміння поняття відповідальності, поняття сексуальних та репродуктивних прав, знання щодо засобів контрацепції тощо. Задля забезпечення анонімності не підписуйте анкети.

В анкеті обведіть кружечком «До», вкажіть вік і стать, номер школи, населений пункт, поставте сьогоднішню дату. Будь ласка, уважно читайте запитання та позначайте варіант або варіанти відповіді, яку ви обрали. В поясненнях до запитань зазначено, скільки варіантів відповідей можна обрати».

7. Поцікавтеся, чи мають учасники запитання щодо заповнення анкет. Дайте відповіді та попросіть розпочати роботу.

8. Після завершення зберіть анкети у великий конверт у присутності учасників. Подякуйте за участь в анкетуванні.

9. Зберігайте анкети до кінця курсу. Ви можете передивитися їх, щоб зрозуміти найбільш проблемні питання, на які слід звернути увагу протягом навчання.

Поради практичному психологу щодо проведення анкетування «Після»

1. Заплануйте проведення анкетування «Після» протягом останнього 15-го заняття. Підготуйте необхідну кількість анкет.

2. Привітайте учасників з успішним завершенням курсу «Повага. Любов. Секс» і проведіть анкетування «Після».

3. Нагадайте учасникам, що анкетування важливе для оцінювання ефективності тренінгового курсу «Повага. Любов. Сексе» і його вдосконалення. Також результати анкетування допоможуть тренерам і координаторам покращити зміст курсу.

4. Нагадайте учасникам, що анкетування є анонімним і конфіденційним. Скажіть, що за цю роботу вони не отримуватимуть оцінок. Ніхто не дізнається, хто саме і як відповідав на запитання. Відповіді опрацюють тільки в узагальненому вигляді.

5. Попросіть учасників відповідати на запитання самостійно, ні з ким не радитися.

6. Роздайте анкети.

7. Прочитайте вголос таку інформацію: «Мета цього анкетування – отримати уявлення про ваші ставлення і прийняття різних проявів стосунків, розуміння поняття відповідальності, поняття сексуальних та репродуктивних прав, знання щодо засобів контрацепції. Задля забезпечення анонімності не підписуйте анкети. В анкеті обведіть

кружечком «Після», вкажіть вік і стать, номер школи, населений пункт, поставте сьогоднішню дату. Будь ласка, уважно читайте запитання та позначайте варіант або варіанти відповіді, яку ви обрали. В поясненнях до запитань зазначено, скільки варіантів відповідей можна обрати».

8. Поцікавтеся, чи мають учасники запитання щодо заповнення анкет. Дайте відповіді та попросіть розпочати роботу.

9. Зберіть заповнені анкети у великий конверт у присутності учасників. Подякуйте за участь в анкетуванні.

10. Порівняйте анкети «До» і «Після», щоб побачити, чи відбулися зміни щодо найбільш проблемних питань після проходження курсу «Повага. Любов. Секс».

Список використаних джерел

1. Балакірева О. М. Стан та чинники здоров'я українських підлітків: моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх. – Київ: ЮНІСЕФ, Укр. ін.-т соц. дослідж. ім. О. Яременка; К.І.С., 2011. – 172 с.
2. Бялик О.В. Стандарти сексуальної освіти: європейський вимір / О. В. Бялик // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Мелітополь: ФО-П Однорог Т. В., 2015. – Випуск ХІУ. – С. 20–25.
3. Берн Ш. Гендерная психология. (Секреты психологии) / Ш. Берн. – Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2001. – 320 с.
4. Богданец И. И. Практическое пособие по правам ребенка для школьника-тренера / И. И. Богданец, В. В. Подкопаев, О. Н. Чижденко. – Мінськ: В.И.З.А. ГРУПП, 2003. – 106 с. + Прил. (4 с.)
5. Винкельманн К. Стандарты сексуального образования в Европе. Документ для лиц, определяющих политику, руководителей и специалистов в области образования и здравоохранения / Кристин Винкельманн. – Кельн: Европейское региональное бюро ВОЗ и ФЦПСЗ, 2010. – 76 с.
6. Вчимося самостійності: навч.-метод. посіб. / Т. П.Спіріна, Ю. М. Галустян, А. В. Каравай, А. Б. Кочарян. – Київ: ФОП Москаленко О. М., 2011. – 212 с.
7. Зимівець Н. В. Навчання здоров'я: просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я: навч. - метод. посіб. / Н. В. Зимівець, В. С. Петрович, О. Ю. Закусило. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с.
8. Нерубаєва І. О. Маршрут безпеки. Методичні рекомендації щодо застосування інтерактивного профілактичного освітнього інструменту з питань репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ/СНІДу та ІПСШ: Посібник для педагога-організатора / І. О. Нерубаєва, П. Фратолла. – Дрогобич, 2014. – 124 с.
9. Обучение навыкам консультирования подростков по вопросам сексуальности и репродуктивного здоровья. Пособие для ведущего. – Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2001. – 147 с.
10. Самусь В.В. Посібник для тренерів із сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс»/В.В. Самусь, Л.А. Кравченко, І.М. Кобзева, М.М. Красуля та ін. – Дніпро, 2019. – 209с.
11. Скорбун І. Ставлення та погляди батьків щодо статевого виховання своїх дітей. Аналітичний звіт за результатами глибинних інтерв'ю з батьками дітей від 6 років / І. Скорбун, О. Балакірева, Т. Бондар. – Київ: БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї», Укр. інст. соц. дослідж. ім. О. Яременка, 2012. – 36 с.
12. Суханов С. В. Сексуальна енциклопедія для підлітків / С. В. Суханов, Є. Г. Орлова., 2008. – 96 с.
13. Тренінговий модуль: сексуальне и репродуктивное здоровье женщин и мужчин, употребляющих наркотики и/или вовлеченных в коммерческий секс / Л.Шульга, О. Матияш, Ю. Юдина, С. Гайдук. – Киев: Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине, 2015. – 68 с.
14. Фопель К. На пороге взрослой жизни: Психологическая работа с подростковыми и юношескими проблемами. Личность. Способность и сильные стороны. Отношение к телу / К. Фопель. – Москва: Генезис, 2008. – 216 с.
15. Хаффнер Д. От пеленок до первых свиданий. Что должны знать родители о сексуальном развитии своих детей / ДебраХаффнер. – Екатеринбург: Рама Паблишинг, 2013.
16. Хаффнер Д. От первых свиданий до взрослой жизни. Что должны знать родители о сексуальном развитии своих подростков / ДебраХаффнер. – Екатеринбург: Рама Паблишинг, 2015.
17. Шевченко З. В. Словарь гендерных терминов [Електронний ресурс] / З. В. Шевченко. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://a-z-gender.net>.
18. Яшина Е. Я хочу провести тренинг: Пособие для начинающего тренера, работающего в области профилактики ВИЧ/СПИД, наркозависимости и инфекций, передающихся половым путем / Е. Яшина, Д. Камалдинов. – Москва: ГУП «Медицина для вас», 2003. – 206 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Кузуб Оксана Михайлівна, *практичний психолог-методист Марганецької
ЗОШ I-III ступенів №7 Марганецької міської ради*

У процесі реформування системи освіти, на виконання закону України про освіту, Концепції нової української школи та Положення про психологічну службу у системі освіти України, зміст діяльності працівників психологічної служби набуває нового значення.

Відповідно до Концепції Нової української школи практичному психологу необхідно спрямувати свої зусилля на створення комплексу методик і вправ щодо формування у здобувачів освіти таких умінь:

- читати і розуміти прочитане;
- висловлювати думку усно і письмово;
- критично мислити, логічно обґрунтувати позицію;
- виявляти ініціативу;
- творити;
- оцінювати проблеми, виявляти ризики та приймати рішення;
- керувати емоціями;
- застосовувати емоційний інтелект, здатність співпрацювати у команді [5].

Адаптація першокласників до навчання у школі - одна з найактуальніших проблем дитячої психології.

По - перше, під час адаптації до шкільного навчання дитина отримує орієнтацію в системі поведінки, яка надовго визначає подальшу долю її розвитку.

По - друге, в ході цього процесу формується учнівський колектив з певним рівнем соціально-психологічної згуртованості.

Навчання у першому класі – один з найбільш важливих і важких періодів у житті дітей. Про складність і значущість періоду, пов'язаного з адаптацією дитини в школі, сказано і написано у психологічній та педагогічній літературі переконливо і достатньо (Дубровіна І.В., Овчарова Р.В., Бітянова М.Р. та ін.).

Саме в перші місяці навчання починають формуватися системи відносин дитини зі світом і з самим собою, стійкі форми взаємовідносин з однолітками та дорослими, базові навчальні установки, які в істотній мірі визначають надалі успішність її шкільного навчання, ефективність стилю спілкування, можливості самореалізації у шкільному середовищі.

Шкільна адаптація - це пристосування дитини до нової системи соціальних умов, відносин, вимог, видів діяльності, нового режиму діяльності.

На етапі адаптації важливо, щоб пристосування було здійснене без серйозних внутрішніх втрат, не зашкодило самооцінці, самопочуттю, настрою дитини.

Мета адаптаційного періоду у 1 класі: формування у дитини уявлення про школу, як місце, де вона буде прийнята такою, якою вона є, з усіма її почуттями, думками, знаннями, проблемами.

З метою забезпечення ефективного психологічного супроводу молодшого школяра в умовах НУШ, визначила напрямки роботи психолога.

Перший напрямок – це робота з вчителями.

Нова українська школа вимагає від особистості вчителя бути готовим сприймати нове та діяти по – новому, потребує нового вчителя, який може стати агентом змін. Вчитель повинен бути лідером, який веде за собою, любить свій предмет, має гарну фахову підготовку, не зупиняється на досягнутому, постійно рухається вперед. Успішний вчитель, запорука успіху Нової української школи. Сучасна освіта вимагає від вчителя нової ролі: вчитель не може бути єдиним джерелом знань, а має стати консультантом, коучем, фасилітатором, тьютором в індивідуальній освітній траєкторії дитини [5].

Для роботи з педагогами виділила наступні завдання:

- формування психологічної готовності педагогів до змін та інновацій;
- попередження професійного вигорання;
- усвідомлення педагогами своєї ролі щодо створення сприятливих умов для успішної адаптації молодших школярів;
- побудова партнерських стосунків у системі відносин «батьки- вчителі-учні».

Особливу увагу приділяю підвищенню психологічної готовності педагогів до змін, допомагаю педагогам зрозуміти практичне значення інновацій сучасної освіти. Проводжу заняття з педагогами на яких розглядаються питання розвитку психологічної культури, що є одним із показників підвищення педагогічної майстерності вчителя в умовах інновацій. Приділяю увагу попередженню професійного вигорання, розвитку вміння саморегуляції емоційного стану педагога. На психологічних практикумах та постійно діючих психолого-педагогічних семінарах, педагоги розширюють свої знання щодо вікових психологічних особливостей шестирічок та дітей нового покоління, набувають навичок ефективних комунікацій в системі педагогічної взаємодії.

Другий напрям – робота з учнями, спрямовано на створення умов для успішної адаптації учнів до нових умов навчання.

Вступ дитини до школи приводить до емоційно-стресової ситуації: змінюється звичний стереотип поведінки, зростає психоемоційне навантаження. Школа з перших же днів ставить перед дитиною цілий ряд завдань, не пов'язаних безпосередньо з його попереднім досвідом, які вимагають максимальної мобілізації інтелектуальних і фізичних сил. На дитину впливає комплекс нових чинників: класний колектив, особистість педагога, зміна режиму дня, незвичне тривале обмеження рухової активності і, звичайно, поява нових, не завжди привабливих обов'язків. У першокласника формується усвідомлення свого нового статусу – школяра, учня. Період входження дитини в шкільне життя називають періодом соціально-психологічної адаптації дитини до нових умов. На етапі розбудови НУШ проблема адаптації школярів набула ще більшої актуальності.

Під час психологічного супроводу адаптації дітей 6-7 років до умов навчання у Новій українській школі, працюю над створенням сприятливих умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, з метою формування у першокласників характеристик психологічно здорової особистості.

У своїй роботі з учнями виділила наступні завдання:

- формування вміння критично мислити, логічно обґрунтувати позицію;
- розвиток емоційного інтелекту;
- формування комунікативних навичок, вміння співпрацювати в команді;
- розвиток ключових компетентностей учнів;
- створення умов для успішної адаптації учнів до навчання у НУШ;
- психологічне забезпечення інклюзивної освіти, підтримка дітей з особливими освітніми потребами.

Супровід здійснюється у декілька етапів, які тісно пов'язані між собою:

- *Профілактичний та просвітницький:* батьківські збори, консультації, психологічна просвіта батьків та педагогів.

- *Діагностично-аналітичний:* психологічне спостереження, діагностика готовності до навчання у школі, визначення рівня адаптації.

- *Корекційно-розвивальний:* психолого-педагогічний консиліум, консультації, складання рекомендацій, організація розвивальних занять з учням та корекційно-розвивальної роботи з дітьми, що потребують особливої уваги.

Вже традиційними у школі стали підготовчі курси для майбутніх першокласників. Робота психолога на цьому етапі має профілактичний та просвітницький характер. Курси розпочинаються у листопаді. Тривають 6 місяців. Заняття проводяться один раз на тиждень у спеціально визначений день. Основні завдання цих курсів наступні: створення максимально комфортного клімату при переході 6-7-річних дітей до навчання у школі; попередження можливих відхилень під час переходу дітей на наступну вікову сходинку; формування

навичок спілкування дітей у групі. Заняття проводять вчителі початкових класів, практичний психолог та вчителі англійської мови. На заняттях з майбутніми першокласниками створюю сприятливе середовище, атмосферу психологічного комфорту, щоб діти хотіли висловлюватись, не боялися помилитись при спілкуванні з вчителями, психологом та один з одним, отримували відчуття радості та задоволення. З цього часу починаю вести спостереження за емоційним станом та розумовими здібностями учнів і створюю банк даних. Також на даному етапі проводжу індивідуальні та групові консультації батькам з питання підготовки дитини до школи та за результатами проведених занять психологом. Особливу увагу приділяю питанням шкільної зрілості (інтелектуальній, емоційно-вольовій, соціальній), розвитку пізнавальних процесів та інтересів, довольної поведінки.

Орієнтовні теми консультацій:

- Чи готова моя дитина до школи?
- Як розвивати пам'ять, увагу, мислення.
- Дитина з ООП у школі.
- Гіперактивна дитина.
- Тривожна дитина.
- Як підготувати дитину до школи.
- Фактори, що ускладнюють адаптацію (кризи та стресові ситуації в родині).

На початку навчання у 1 класі у адаптаційний період найбільш важливим є перший місяць – вересень. У цей період діти знайомляться із вчителем, школою, класом; опановують правила класу, нову роль - роль школяра.

К.Поліванова та Г.Цукерман відмічають, що для шестирічки важливо відчувати себе прийнятним у колективі ровесників, реалізувати своє бажання бути почутим та зрозумілим [19]. Тому свою роботу, у цей період, спрямовую на забезпечення сприятливої атмосфери у класі, приділяю увагу кращому знайомству дітей один з одним.

Для цього стаю активним учасником ранкових зустрічей, під час яких спостерігаю за учнями, їх взаємодією один з одним та вчителем, проводжу з учнями ігри на формування комунікативних навичок та релаксаційні вправи.

Також у вересні працюю з учнями на годинах психолога. Для цього розробила 3 заняття відповідно до тем вересня.

Така робота практичного психолога сприяє розвитку комунікативних навичок учнів необхідних для взаємодії з дорослими та дітьми, формуванню навичок співробітництва, формує моделі ефективного спілкування в різних ситуаціях, сприяє розвитку самоконтролю, створенню позитивного емоційного налаштування.

Діагностично-аналітичний етап починається на початку навчання у 1 класі. Вивчаю інформацію щодо розвитку учнів під час їх перебування в закладі дошкільної освіти, щодо стану здоров'я, знайомлюся з батьками першокласників на батьківських зборах.

Отримана інформація дає можливість дізнатися про індивідуальні особливості дітей, що є досить важливим з огляду на співпрацю з педагогом щодо вибору методів дитиноцентрованого навчання та виховання відповідно до психологічних особливостей учнів та ситуації соціального розвитку класу. Для отримання інформації використовую різні форми та методи роботи: робота з документацією, бесіди, відвідування уроків та занять, спостереження за дітьми під час уроків та позаурочний час, анкетування батьків.

Планую роботу на відстеження процесу адаптації учнів до нових умов навчання (вересень – грудень). Робота психолога у цей період є багатоплановою: діагностична, корекційно-розвивальна, профілактична.

З метою психологічного супроводу адаптації першокласників спостерігаю за поведінкою учнів на уроках, під час перерв, позаурочній діяльності; вивчаю мотивацію, пізнавальний інтерес, довольність, емоційний стан дитини.

Під час діагностики використовую наступні методики:

- Проективні методики: «Малюнок сім'ї», «Я у школі», «Кактус».
- Анкета для визначення шкільної мотивації учнів початкових класів Лусканова Н.Г.

- Анкета для батьків першокласників (Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.І., Васильєва Н.Л. Работа психолога в начальной школе. – М., 1998).
- Схема-характеристика класу (для оцінки вчителем).
- Методика «Будиночок» Гуткіна Н.І.
- Тест Керна-Йєрасика.

Отримані діагностичні дані аналізую та складаю загальну картину рівня адаптації учнів. Знайомлю батьків з результатами психологічного обстеження, надаю рекомендації щодо зняття емоційного напруження у період адаптації першокласників до умов навчання у школі. На початку грудня проводиться психолого-педагогічний консиліум, на якому формується спільна думка вчителів та психолога про особистісний розвиток кожного учня. За результатами консиліуму складаються рекомендації для батьків та педагогів.

Наступний етап роботи з учнями розвивальний, під час якого, з метою профілактики дезадаптивної поведінки, розвитку пізнавальних процесів, формування навичок конструктивної поведінки, проводжу цілеспрямовану корекційно-розвивальну роботу з учнями.

Кожного вчителя та багатьох батьків часто турбують проблеми успіху своїх дітей в школі, в житті. Причини можуть бути різними – це і неусвідомлення свого внутрішнього «Я», невміння володіти власними емоціями, незрозуміння емоцій інших, незастосування на практиці комунікативних здібностей та інші. Вважаю одним із основних завдань практичного психолога в умовах НУШ - це допомогти учням краще зрозуміти себе, розкрити свій внутрішній світ, природні здібності, навчити керувати собою в життєвих ситуаціях та в освітньому процесі.

З цією метою розробила авторську програму розвивальних занять. Робота за програмою складається з двох етапів. Перший етап – цикл занять у другому семестрі 1 класу (січень – березень). Другий етап – цикл занять у першому семестрі 2 класу (жовтень – грудень). Кожен цикл складається із 10 занять, які проводяться один раз на тиждень, тривають 40 хвилин. Заняття сплановано таким чином, щоб їх мали змогу відвідувати всі учні класу. Батькам повідомляється про проведення розвивальних занять. Обирається зручний час, формується група. На заняттях створюю сприятливе середовище, атмосферу психологічного комфорту, щоб діти хотіли висловлюватись, не боялися помилитись, отримували відчуття радості та задоволення від спілкування та пізнання нового. Заняття спрямовані на розвиток у дітей когнітивних умінь і здібностей, необхідних для опанування програмового матеріалу та успішного навчання у школі; сприяють формуванню комунікативних умінь необхідних для розвитку міжособистих стосунків.

Продовжую вести спостереження за емоційним станом та розумовими здібностями учнів і поповнюю банк даних.

Третій напрямок – це робота з батьками, як повноцінними учасниками освітнього процесу. Одним із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, що ґрунтується на партнерській взаємодії між учнем, учителем і батьками. Якість освітнього процесу залежить від тісної взаємодії, розуміння, підтримки між педагогами, учнями та батьками. Результат виховання підростаючого покоління стає успішним лише тоді, коли вчителі та батьки є партнерами та однопумцями.

У сучасному суспільстві, з одного боку, зростає увага суспільства до проблем сім'ї, розробляються і реалізуються комплексні цільові програми зі зміцнення та підвищення її значущості у вихованні дітей, і в той же час спостерігаються процеси які призводять до загострення сімейних стосунків. Це, перш за все, зниження соціального рівня більшості сімей, проблеми економічного характеру, що посилює самоусунення багатьох батьків від вирішення питань виховання і особистісного розвитку дитини. За цих умов сім'ї потрібна систематична і кваліфікована допомога з боку школи, що сприятиме активному включенню батьків у освітній процес. У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» підкреслюється: «Школа має продовжувати родинно-сімейне виховання, працювати в тісному контакті з батьками, налагоджувати взаємозв'язок між школою і

родиною, бо це – основа, передумова підвищення активності навчання та виховання». У Концепції Нової української школи наголошується на тому, що запорукою успіху нової школи є тісна співпраця з батьками, громадами і підтримка з їхнього боку.

У своїй роботі з батьками основними завданнями визначила:

- підвищення рівня психологічної компетентності;
- створення умов для партнерської взаємодії між батьками та педагогами;
- формування навичок співпраці у системі відносин «батьки-діти».

З цією метою проводжу цикл просвітницьких заходів: виступи на батьківських зборах, індивідуальні консультації, батьківські семінари, психологічні тренінги. Намагаюся проводити заходи більше практичного спрямування у вигляді тренінгів, психологічних практикумів, під час яких батьки мають можливість навчатися способам правильного спілкування з дітьми. На таких заходах, під час роботи у групах, у батьків є можливість почути різні думки, отримати досвід.

У школі працює інформаційний стенд «Куточок психолога», в якому систематично розміщують інформаційні матеріали для батьків, вчителів та учнів.

Циклограма психологічного супроводу молодшого школяра в умовах НУШ МАЙБУТНІ ПЕРШОКЛАСНИКИ

ТЕРМІН		ПЕДАГОГИ	УЧНІ	БАТЬКИ
ЛИСТОПАД	I тиждень	Круглий стіл для класних керівників майбутніх перших класів «Роль вчителя НУШ».	Збір інформації на учнів	
	II тиждень		Спостереження за учнями під час занять з майбутніми першокласниками.	Батьківський всеобуч «Аспекти готовності до школи».
	III-IV тиждень	Консультації, бесіди.	Спостереження за учнями під час занять з майбутніми першокласниками.	Консультації, бесіди.
ГРУДЕНЬ	I тиждень		Розвивальне заняття 1 Мета: формування адекватної самооцінки. 1. Гра «Ім'я». 2. Гра «Правила». 3. Вправа «Запам'ятай рух».	Анкетування – збір інформації.
	III тиждень	Консультації, бесіди; Збір інформації	Розвивальне заняття 2 Мета: розвиток комунікативних навичок. 1. Гра «Танок друзів». 2. Гра «Знайди половинку». 3. Гра «Дружні долоньки».	
СІЧЕНЬ	II тиждень	Всеобуч «Психологічні особливості розвитку дітей шестирічного віку» Консультації, бесіди.		
	III тиждень		Розвивальне заняття 3 Мета: розвиток уваги та пам'яті. 1. Гра «Асоціативні малюнки» парами. 2. Гра «Запам'ятай слова». 3. Гра «Упізнай».	Консультації, бесіди
ЛЮТИЙ	I тиждень	Надання рекомендацій: - Інформаційні бюлетені, пам'ятки. Консультації, бесіди.	Розвивальне заняття 4 Мета: розвиток вольових якостей і самостійності. 1. Казка, бесіда за змістом. 2. Рольова гра «У школі» 3. Вправа «Графічний диктант».	

	III тиждень		Розвивальне заняття 5 Мета: формування адекватної самооцінки. 1. Гра «Мій краший друг». 2. Контактна гра «Обійми». 4. Гра «Відгадай».	Батьківський всебуч «Психологічні особливості дітей 6-тирічного віку».
БЕРЕЗЕНЬ	I тиждень	Надання рекомендацій. Консультації, бесіди.	Розвивальне заняття 6 Мета: розвиток комунікативних навичок. 1. Гра «Як вчинити?». 2. Гра «Розрізні малюнки». 3. Вправа «Графічний диктант».	
	III тиждень		Розвивальне заняття 7 Мета: розвиток мислення. 1. Гра «Четвертий зайвий». 2. Гра «Чотири стихії». 3. Вправа «Графічний диктант».	Виступ під час батьківських зборів «Роль батьків у адаптації учнів до освітнього процесу».
КВІТЕНЬ	I тиждень	Консультації, бесіди.	Розвивальне заняття 8 Мета: розвиток комунікативних навичок. 1. Гра «Дзеркало». 2. Гра «Оплески». 3. Гра «Спільний малюнок».	
	II тиждень		Діагностика Індивідуальна робота з дітьми, які мають низький рівень готовності до навчання та дітьми з ООП (за запитом).	Консультації, бесіди. Ознайомлення з висновками та надання рекомендацій.
	IV тиждень	Круглий стіл для класних керівників майбутніх перших класів «Результати супроводу. Висновки та рекомендації»	Індивідуальна робота з дітьми, які мають низький рівень готовності до навчання та дітьми з ООП (за запитом).	

ПЕРШІ КЛАСИ

ВЕРЕСЕНЬ	I тиждень	Пам'ятка: «Роль вчителя НУШ».	Збір інформації на учнів. Участь у ранкових зустрічах Заняття 1 «Я - школяр»	
	II тиждень		Збір інформації на учнів. Участь у ранкових зустрічах Заняття 2 «Мій клас»	Консультації, бесіди
	III тиждень	Консультації, бесіди.	Збір інформації на учнів. Участь у ранкових зустрічах Заняття 3 «Мої друзі»	
	III-IV тиждень		Участь у ранкових зустрічах Діагностика рівня готовності до школи: - Методика «Будиночок» Гуткіна Н.І. - Тест Керна-Йерасика. - Анкета для визчення шкільної мотивації учнів початкових класів Лусканова Н.Г.	Виступ під час батьківських зборів «Особливості адаптаційного періоду».
ЖОВТЕНЬ	I-IV тиждень	Надання рекомендацій «Збереження емоційної рівноваги в адаптаційний період»	Спостереження за взаємодією учнів і класного керівника, учнів між собою	Батьківський всебуч - «Ознаки дезадаптації» Консультації, бесіди.
ЛИСТОПАД	I тиждень		Психолого-педагогічне обстеження дітей, які потребують консультації ІРЦ.	Консультації, бесіди.

	II тижень		Діагностика емоційної сфери (емоційна стабільність) – проєктивна методика «Неіснуюча тварина».	Анкета для батьків.
	III-IV тижень	Консультації, бесіди. Анкета класного керівника. Схема - характеристика класу (для оцінки вчителем).	Діагностика - вивчення перебігу адаптаційного процесу до умов шкільного навчання.	Консультації, бесіди.
ГРУДЕНЬ	I-II тижень	Участь у педконсиліумі, виявлення учнів «групи ризику» та учнів з ООП.	Індивідуальна робота з дітьми, що потребують підвищеної уваги.	Батьківський всебуч «Вплив психологічного клімату в родині на адаптацію школяра».
	III-IV тижень	Психологічний практикум «Вчитель НУШ – ресурсна особистість» Надання рекомендацій: - Інформаційні бюлетені, пам'ятки.	Індивідуальна робота з дітьми, що потребують підвищеної уваги.	Консультації за результатами діагностичної роботи Надання рекомендацій.
СІЧЕНЬ	II тижень	Круглий стіл «Підводне каміння адаптаційного періоду».		
	III-IV тижень	Консультації, бесіди.	Розвивальні заняття. Індивідуальна робота які потребують уваги в адаптаційний період.	Консультації, бесіди.
ЛЮТИЙ	I-IV тижень		Розвивальні заняття. Індивідуальна робота які потребують уваги в адаптаційний період.	Надання рекомендацій: (інформаційні бюлетені, пам'ятки) Консультації, бесіди.
	дода-ткові канікули	Психологічний практикум «Саморегуляція» Консультації, бесіди.		
БЕРЕЗЕНЬ	I-III тижень		Розвивальні заняття. Індивідуальна робота які потребують уваги в адаптаційний період.	Консультації, бесіди.
	IV тижень	Консультації, бесіди.		
КВІТЕНЬ	I-II тижень	Консультації, бесіди.	Розвивальні заняття. Індивідуальна робота які потребують уваги в адаптаційний період.	
	III тижень			Всебуч «Особлива дитина у класі».
ТРАВЕНЬ	I-II тижень		Моніторинг рівня адаптації учнів на кінець навчального року.	Консультації, бесіди. Ознайомлення з висновками та надання рекомендацій.
	III-IV тижень	Круглий стіл «Результати психолого-педагогічного супроводу. Висновки та рекомендації»		

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

- Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації/за наук. ред. В. Г. Панка – Електр. дані – Київ, український НМЦ практичної психології соціальної роботи, 2013р.
- Адміністратору школи. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів /

- уклад. А. Г. Дербеньова, А. В. Куцевська. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 191с. – (Серія «Тренінги в педагогічній практиці»).
3. Амонашвили Ш. А. В школу – с шести лет. – М.: Педагогика, 1986.
 4. Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.И., Васильєва Н.Л. Работа психолога в начальной школе. – М. : Изд-во «Совершенство», 1998. –352 с.
 5. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczya.pdf>
 6. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник.- К.: Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
 7. Макланов А. Г. Загальна психологія / А. Г. Макланов. – СПб.: Пітер, 2002. – 592 с.
 8. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Пдеяди», 2017. – 2006 с.
 9. Психолог НУШ: радісно та впевнено руш! Путівник психолога в Новій українській школі / Заг. ред. Є. В. Афоніна, О. О. Заріцький, Н. В. Міщенко. – Краматорськ: Витоки 2018. – 250 с.
 10. Психологічний супровід упровадження Нової української школи : метод рек. / за заг. ред. І.В. Марухиної, Л.О. Кондратенко – Суми : НВВ КЗ СОШПО – 2019. – С. 88
 11. Психологічні тренінги у школі / Упорядник Т. Шаповал. – К.: Вид. П86 дім «Шкіл. світ»: Вид.Л.Галіцина, 2006. – 128 с. – (Б-ка «Шкіл. світу»).
 12. Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів / уклад. А. Г. Дербеньова, А. В. Кунцевська. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 233 с. – (Серія «Психологічна служба школи»).
 13. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М.: Владос, 1995. – 529с.
 14. Робота психолога з педколективом / Упоряд. Т. Гончаренко. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Вид. дім «Шкіл.світ»: Вид.Л.Галіцина, 2006. – 120 с. – (Б-ка «Шк. світу»).
 15. Сергеєнкова О., Самопізнання. Конспекти розвивально-корекційних занять. Психолог № 29 – 32, 2005 р. Туріщева Л.В. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. –160с.
 16. Туріщева Л. В. Робота психолога з батьками. Навчально-методичний посібник для вчителя. – Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – 128 с. – (Серія «Психологічна служба школи»).
 17. Цікава психологія / Упорядник Т.Гончаренко.- К.: Ред. Загальнопед.газ., 2003 .- 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
 18. Цидзіна Т.М. Буквар емоцій. Навчальний посібник. – Дніпропетровськ: «Дніпрокнига», 2004. – 128 с.
 19. Цукерман, Г. А. Введение в школьную жизнь / Г. А. Цукерман, К. Н. Поливанова. – Томск: Пеленг, 1992. – 133 с.
 20. Що робити, коли... поради вихователям, вчителям та батькам / І. Г. Диренко, О. М. Коновалова, Т. В. Вороніна, Т. М. Патрушина. – К.: Ред. Загальнопед. газ., 2003. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В РОБОТІ З НЕМОВЛЕНЄВИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Якобашвілі Наталія Володимирівна, практичний психолог-методист КЗО «Криворізький спеціальний навчально-реабілітаційний центр №1» ДОР»

Жестова мова (American Sign Language – ASL), комунікативна система обміну картинками (Picture Exchange Communication System – PECS), комунікативні дошки, Makaton (назва жестово-символьної системи комунікації), а також різноманітні комунікативні пристрої з синтезаторами мовлення – це найпопулярніші у світі системи допоміжної альтернативної комунікації (Alternative Augmentative Communication – AAC).

Зупинимося на визначеннях та особливостях деяких систем допоміжної альтернативної комунікації.

Жестова мова (American Sign Language – ASL, Українська жестова мова – УЖМ) – це різновид мови, який допомагає висловити свою думку промовцеві, за допомогою візуальних сигналів (рухи тілом, міміку), замість акустичних. На основі Американської жестової мови (ASL) розроблено спрощений варіант – Baby Sign Language, що навчає дітей з інтелектуальною недостатністю, синдромом Дауна, аутизмом, апраксією та ін.

Комунікативна система обміну картинками (Picture Exchange Communication System – PECS) – це форма допоміжної альтернативної комунікації для дітей з аутизмом та іншими

порушеннями розвитку. Пекс (PECS) використовується як дошкільниками, так і дорослими, що мають мовленнєво-комунікативні, когнітивні та моторні проблеми. Ця система розроблена в Америці 1985 року із залученням педагогів, соціальних працівників та членів родин як допоміжний засіб навчання, що ініціював соціальну взаємодію дітей і дорослих з аутизмом та іншими комунікативними труднощами. Система Пекс набула визнання й поширення у світі саме через компонент ініціації комунікації. Система не вимагає складних та (або) дорогих матеріалів, адже використовуються друковані символні, фотографічні або мальовані картки.

Комунікативні дошки – це організовані за темами фотографії, символи, слова та фрази. Такі дошки можуть мати різне наповнення, а її вибір відбувається індивідуально: щоб мотивувати дитину до спілкування та сприяти покращенню функціональної комунікації.

The Makaton Language Program (Makaton) – це програма, яка використовує жести, символи та мову. Її особливість полягає в багатомодальному та структурованому підході до навчання мовлення, адже Makaton розвиває навички як читання, так і письма: жести підтримують вербальне мовлення, а символи – писемне.

Зрозуміло, що кожна теорія, корекційний напрямок або програма має своїх прихильників та противників. Ті, хто виступає проти впровадження систем допоміжної альтернативної комунікації, вважають, що подібні програми перешкоджають опануванню вербальним мовленням. Також існує суперечливе ставлення до того, що краще розв'язує проблеми аутистів: жестова мова чи використання картинок або символів. Хочемо також зазначити, що жодна з систем не має на меті вилучити вербальне мовлення з ужитку, а прагне лише допомогти його засвоїти. Внаслідок використання альтернативних способів комунікації розвиток мовленнєвих навичок тільки пришвидшується. Адже при застосуванні однієї з наведених вище систем комунікації у головному мозку дитини формується міцний зв'язок між символом та словом, яке супроводжує цей символ.

ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ НЕМОВЛЕННЄВИХ ДІТЕЙ

Кожна дитина має потребу в розвитку комунікативних засобів спілкування. Розвиток комунікативних навичок у дітей із тяжкими порушеннями мовлення є важливим для соціальної адаптації. Він повинен бути спрямований на удосконалення умінь грамотно виражати свої емоції, почуття. А раціональний вибір комунікативних засобів для таких дітей стає самостійним напрямком роботи спеціалістів.

Спостереження, дослідження й аналіз комунікативної поведінки дітей є початком успішного навчання їхньої комунікативної взаємодії. Й. А. Стернін, спостерігаючи за комунікативною поведінкою дитини, аналізував її за такими чинниками:

1. Активність комунікативної поведінки. Спеціаліст звертає увагу на те, чи легко вступає дитина в контакт з однолітками або дорослими, чи є суттєві відмінності в спілкуванні з близькими й чужими людьми, чи є дитина ініціатором спілкування та спільних ігор, чи із задоволенням бере участь у групових іграх тощо.

2. Адресат спілкування. Увага звернена на те, до кого спрямована комунікативна поведінка дитини: до однолітка чи дорослого. Зазначають, чи посіла дитина головне місце в порівнянні з дорослими в полі сприйняття дошкільника (починаючи із середнього дошкільного віку), чи є перевага однолітків за емоційним, діловим, ігровим, пізнавальним принципом.

3. Зміст комунікації. Зазначається, який зміст комунікації переважає з дорослими: пізнавальний, предметний чи особистісний. У спілкуванні з однолітками – ігровий чи особистісний.

4. Ступінь сформованості структури спілкування.

5. Характеристика немовленнєвих засобів використаних у процесі спілкування. Спочатку проводять аналіз немовленнєвих комунікативних засобів (природних і штучних жестів, мімічних рухів). Потім аналізують кількість використаних немовленнєвих засобів.

6. Аналіз мовлення. Фіксується загальна мовленнєва активність дитини, види її комунікативних висловлювань.

Для визначення комунікативних здібностей дітей із тяжкими мовленнєвими порушеннями, їх актуального рівня розвитку та потенційних можливостей комунікації проводиться дослідження, яке передбачає:

- ✓ спостереження за поведінкою дитини, виявлення прояву взаємодії з однолітками, дорослими;
- ✓ анкетування та бесіди з батьками, вихователями, дорослими, які знаходяться з дитиною повсякденно;
- ✓ обстеження комунікативних умінь дитини за допомогою необхідних завдань в штучно створених умовах

Саме тому головним нашим завданням є вивчення комунікативних можливостей дитини, які представлені в анкеті для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, зокрема й безмовленнєвих (із тяжкими моторними алаліями, дизартріями/анартріями при ДЦП тощо).

Аналізуючи комунікативну поведінку дитини, звертаємо увагу на структуру спілкування («схему бесіди»). Бесіда проходить за властивим їй законом, має чітку структуру, є особливою процедурою, що не залежить від того, якими засобами користуються співрозмовники для комунікації.

Науковці виділяють такий алгоритм спілкування:

1. Встановлення контакту. Ініціатор комунікації повинен звернути на себе увагу іншої людини поглядом, жестом, дотиком або іншим сигналом. Завдяки цьому відбувається візуальний контакт, що зберігається (у дітей обов'язково) протягом бесіди.

2. Передача повідомлення. Коли ініціатор спілкування (дитина) переконується в готовності співрозмовника до спілкування, він передає повідомлення й обов'язково очікує на відповідь. Отримання повідомлення співрозмовником, його обробка й передача відповідного повідомлення партнерові, очікування від нього відповіді.

3. Завершення бесіди. Найчастіше відбувається в однібічному порядку або за взаємною згодою. Це означає, що візуальний контакт, розмова, обмін жестами й іншими комунікативними засобами припиняються.

Завдяки результатам, одержаним з анкети про спостереження за комунікативним розвитком, ми можемо віднайти проблемні зони в комунікації й відповідно до цього скласти індивідуальну програму комунікативного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аугене Д. Й. Речевое общение умственно отсталых детей дошкольного возраста и пути его активизации / Д. Й. Аугене // Дефектология. – 1987. – №4. – С. 76-80
2. Лисина М. И., Галигузова Л. Н. Становление потребности детей в общении со взрослыми и сверстниками / М. И. Лисина, Л. Н. Галигузова // Исследования по проблемам возрастной и педагогической психологии / Под ред. Лисиной М. И. – М., 1980. – 387 с.
3. Лисина М. И., Сарториус Т. Д. Влияние общения со сверстниками на познавательную активность дошкольников / М. И. Лисина, Т. Д. Сарториус // Психология формирования личности и проблемы обучения / Под ред. Эльконина Д. Б., Дубровиной И. В. – М., 1980. – 357 с
4. Методика учебно-воспитательной работы в центре коррекционно-развивающего обучения и реабилитации: Учеб.-метод. пособие / М. Ветланд, С. Е. Гайдукевич, Т. В. Горудко и др. – Мн. : БГПУ, 2009. – с. 9 – 157., ил.
5. Нуриева Л. Г. Развитие речи у аутичных детей: метод. розраб. / Л.Г. Нуриева. – М.: Теревинф, 2006. – 112с.
6. Островська К. О. Аутизм: Проблеми психологічної допомоги. Навчальний посібник / К. О. Островська. – Львів : вид. центр ЛНУ ім.І. Франка. – 2006. – 110 с.
7. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Підручник. – Ч. I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки) / В. М. Синьов. – К.: Вид-во НПУ ім.М.П. Драгоманова, 2007. – 238 с
8. Bondy A., Frost L. (2002). A Picture's worth: PECS and other visual communication strategies in autism. Bethesda, MD: Woodbine House.

РОЗВИТОК АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ

Потебенько Вікторія Вікторівна, практичний психолог-методист
Дніпровського державного коледжу технологій та дизайну

Курс розвивальної програми на тему: «Розвиток адаптаційного потенціалу студентів» містить такі тематичні блоки: «Руйнівна поведінка особистості»; «Комунікативна обізнаність - запорука успіху»; «Алгоритми налагодження довготривалих відносин у взаємодії».

БЛОК I «РУЙНІВНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ»

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №1 ТЕМА ЗАНЯТТЯ: «Стоп агресія! Алгоритм дії»

Час проведення: одна година.

Цільова аудиторія: студенти академічної групи нового набору у кількості не більше п'ятнадцяти осіб.

Форма проведення: інформаційно-розвивальний тренінг.

Мета: ознайомити студентів з поняттям та формами «Агресивної поведінки»; виховувати почуття емпатії та переживання до студентів, які зазнають насилля; розвивати вміння пошуку шляхів виходу зі складної ситуації; формувати навички відповідальної та безпечної поведінки.

Обладнання: мультимедійний проектор.

Підготовча робота: створення складової презентації про «Мобінг і Секстінг» та його види; пошук в інтернеті соціальних відеороликів за темою. Відео матеріали рекомендовані МОН[]; поділ студентів на групи; проведення анкетування з теми: «Життєві цінності підлітків». додаток А

ХІД ЗАНЯТТЯ:

Привітання учасників.

Мета: повідомлення теми заняття, установка на роботу.

Ведучий: Доброго дня, шановні учасники тренінгу. Сьогодні ми з вами тут для того, щоб обговорити важливу тему насильства та жорстокості серед підлітків. Кожному з нас, хоча б раз у житті доводилося зіткнутися з насильством. Воно могло застосовуватися проти вас самих, ви могли бути свідком, або самі ставали тими, хто ображає. Ми поговоримо про насильство та жорстокість, які направлені на одну особистість. Це явище називають «Мобінгом». Сьогодні ми спробуємо зрозуміти почуття жертви та поведінку агресора. І найголовніше, разом знайдемо шляхи допомоги постраждалій особистості та спробуємо уберегти себе від участі у такому ганебному явищі, як агресивна поведінка. Сподіваюся, вам буде цікаво та пізнавально і ви з користю проведете цей час.

Вправа «Інтерв'ю»

Мета: підвищити рівень згуртованості групи, допомогти учасникам тренінгу краще пізнати один одного, створити сприятливу атмосферу.

Ведучий розділяє групу на пари за назвами цукерок «Прометей» та «Трюфель».

Ведучий: спробуємо на собі перший етап комунікативних навичок «Знайомство з іншим»

Інструкція: Пропоную на початку трохи більше пізнати одне одного, познайомитися. Спробуємо це зробити в такий спосіб: кожен з учасників по черзі бере інтерв'ю один в одного, де відповідають на п'ять питань. За п'ять хвилин ви маєте отримати відповіді на такі запитання (заздалегідь написати їх на стікерах). Для цього ділимося на пари та візьмемо інтерв'ю:

- твоє ім'я;
- одна з твоїх позитивних рис характеру, яка тебе найкраще презентує;
- твоя улюблена страва;
- твої улюблені заняття у вільний час;
- що ти взяв (взяла) би із собою на безлюдний острів?

За кілька хвилин студенти по черзі зачитують результати свого інтерв'ю. Те, що вони дізналися про своїх одногрупників. Дуже важливо, щоб висловилися всі.

Вправа «Правила роботи»

Мета: організація групи та створення можливості ефективної роботи.

Ведучий: Для ефективної роботи у групі пропоную прийняти наступні правила, яких ми будемо дотримуватися впродовж нашого заняття.

Правила роботи:

1. Говорити від свого імені.
2. Бути доброзичливими і активними.
3. «Піднята рука».
4. Один говорить - усі слухають.
5. «Тут і тепер».
6. Обговорювати дію, а не особу.
7. «Вільна нога».
8. Конфіденційність.

Запитання до групи:

1. Чи згодні ви з правилами?
2. Чи маєте ще якісь пропозиції?

Вправа «Мої очікування»

Мета: формування власної мети діяльності, мотивація та усвідомлення власної відповідальності за досягнення певних результатів від участі в тренінгу.

Ведучий: Наша наступна вправа так і називається. Пропоную вам на стікерах-машинках написати, а потім озвучити, що ви чекаєте від нашої зустрічі і прикріпити їх до нашого плакату «Дорога у майбутнє».

Інформаційний блок «Підсумки анкетування».

Мета: Висвітлити актуальність теми для учасників тренінгу.

Анкета для студентів на тему «Життєві цінності підлітків» дала наступні результати:

- свідками насильства (жорстокого поводження з друзями, однолітками, у шкільному віці) були - 44 % студентів;
- не стикалися з таким явищем - 55 %,

Хоч раз у житті зазнавали:

- морального приниження - 45 %;
- фізичного кривдження - 27 %;
- нападу - 11 %;
- пограбування - 10 %;
- сексуальної загрози - 3 %.

На прохання уявити свою реакцію у ситуації, коли опитані можуть стати жертвами фізичного насильства, були отримані такі відповіді:

- звернуся до батьків - 36 %;
- діятиму на власний розсуд - 40 %;
- кликатиму на допомогу - 15 %;
- звернуся до друзів - 15 %;
- звернуся до викладачів - 2 %.

Ведучий звертається до групи: Нам подобається, коли нас люблять, поведяться з нами чемно, звертаються до нас на ім'я, особливо на лагідне. А які відчуття у вас виникають, коли вас або когось з вашого оточення називають на прізвисько, принижують?

Вправа «Так» чи «Ні».

Мета: Дати визначення поняттю «Агресивність». Ознайомитись з проявами агресивної поведінки. Визначити позиції учасників до агресивної поведінки булерів.

Хід проведення вправи: в аудиторії на стінах в різних місцях вивішені такі надписи: відповідь «Так»; відповідь «Ні»; утримуюсь від відповіді. Учасники стоять по середині аудиторії.

Інструкція: Учасники слухають запитання, обирають відповідь, підходять до табличок з надписами «Так» або «Ні».

Запитання для прийняття рішення:

- чи спостерігали ви таку ситуацію, коли в студентському колективі «обирають» підлітка (так звану «білу ворону»), який відрізняється від інших або зовнішнім виглядом, або розумовими здібностями, або поведінкою і цю людину постійно зневажають та застосовують до неї прізвиська, штовхають, чіпляються, псують особисті речі та інше? Оберіть відповідь та перемістіться до табличок «Так» або «Ні».
- прислухаючись до своїх відчуттів, чи згодні ви з такою поведінкою однолітків, як зневага до іншої особистості? Оберіть відповідь «Так» чи «Ні».
- як почуває себе підліток, якого обрали «білою вороною»? Оберіть відповідь (гарно «Так», погано «Ні»).

Ведучий пропонує студентам зайняти свої місця та пояснює, що обговорена ситуація називається як «Мобінг і Секстінг».

Отже, що ж таке агресивна поведінка? Ця дія визначається, як утиск, цькування, дискримінація. Це тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного і психічного) з боку підлітків окремо або групи підлітків до окремого індивіда або малої групи підлітків.

Інформаційний блок «Визначення складових кібербулінгу»

Рекомендації для ведучого тренінгу: частин інформаційного блоку може використовувати керівник групи для проведення інформаційної складової тренінгового заняття. А частину - для розширення своєї обізнаності в цьому напрямку. Види булінгу і кібербулінгу заздалегідь роздрукувати. Після розкриття понять і наведених прикладів вивішувати на дошці.

Мета: Визначення основних складових «агресивної поведінки» та ознайомлення з її іншими проявами, такими як «мобінг», «секстінг», «кібербулінг» та інше.

Ведучий: На цьому занятті ви дізнаєтесь про те, які є форми та види булінгу і кібербулінгу. Ми з вами виділимо основні типи поведінки, характерні для кібербулінгу.

Розкриваємо поняття.

Агресивна поведінка (цькування) проявляється через різні форми насильства, які вчиняються систематично по відношенню до однієї і тієї ж особи.

Головні компоненти кібербулінгу:

- агресивна і негативна поведінка;
- здійснюється регулярно;
- відбувається у відносинах, учасники яких мають неоднакову владу;
- така поведінка є навмисною.

Форми насильства при вчиненні агресивної поведінки (цькування): фізичне (штовхання, зачіпання, підніжки, бійки, стусани, ляпаси, удари та інші дії); економічне (вимагання грошей); психологічне (образи, прізвиська); сексуальне.

З розвитком сучасних електронних технологій насильницькі дії (передусім прояви психологічного, сексуального насильства) при цькуванні часто вчиняються за допомогою електронних засобів комунікації:

- кібербулінг, який може проявлятися в різному вигляді:
- перепалки або флеймінг - обмін короткими гнівними репліками в чатах, форумах, дискусійних групах тощо;
- нападки - повторювані образливі СМС-повідомлення, постійні дзвінки тощо.

Наприклад: 16-річний хлопець вимушений був стати заручником у власному домі та доведений до суїцидальних спроб внаслідок кібербулінгу, який розпочався через його незгоду із групою хлопців у школі. Кібербулінг включав нічні дзвінки-жарти, поширення чуток в чатах, образливі текстові повідомлення.

- обмовляння – це розповсюдження принизливої неправдивої інформації через текстові повідомлення, фото, відео з використанням засобів електронного зв'язку;

Наприклад: Хтось розміщує в соціальних мережах наступний текст: «Петро повний невдаха. Чому хтось взагалі з ним спілкується?! Він же гей».

- самозванство або перевтілення в певну особу, використовуючи її акаунт в соціальних мережах, блогах, пошті, системі миттєвих повідомлень тощо;

Наприклад: Дівчинка поділилася зі своєю подругою паролем від свого облікового запису в соціальній мережі. Подруга періодично використовувала цей пароль для входу в її акаунт і переглядала особисті повідомлення. Одного разу побачила в особистих повідомленнях негативний коментар по відношенню до себе. У відповідь дівчина під виглядом своєї подруги послала неприємні повідомлення багатьом з її друзів.

- ошуканство або видурювання конфіденційної інформації (текстів, фото, відео) та її передача в Інтернеті або поштою тим, кому вона не призначалась;
- сталкінг або кіберпереслідування - це дії з прихованого вистежування, зазвичай зроблені нишком, анонімно, з метою нанесення психологічної або фізичної шкоди;
- хепіслеппінг - знімання на відео реальних нападів з метою їх поширення в інтернет мережі;
- використання інтернет-спілкування для подальшого вчинення дитиною певних дій, зокрема використання її у сексуальних цілях (кібергрумінг) або доведення до самогубства («спільноти смерті»).

Постійно з'являються нові прояви кібербулінгу, що потребує особливої уваги до інтернет-безпеки підлітків з боку дорослих, формування навичок безпечної поведінки в мережі у підлітків, особливо, якщо інтернет-мережа використовується в закладі освіти під час навчання.

Типи поведінки, яка характерна для кібербулінгу:

- перепалки або флеймінг;
- нападки, постійні виснажливі атаки;
- обмовлення, зведення наклепів;
- самозванство, втілення в певну особу;
- ошуканство, видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження;
- хепіслеппінг;
- використання інтернет-спілкування для подальшого вчинення підлітком певних деструктивних дій.

Вправа «Диспут».

Мета: розкрити поняття та обговорити почуття людини, яку цькують.

Інструкція: обговорення ситуації проходить у формі диспуту, де учасники тренінгу обговорюють, як відчуває себе людина, яка потрапила у той чи інший вид «агресивної поведінки». Та яка форма поведінки може до цього привести? Ведучий записує думки учасників групи на фліпчарті, поділивши його навпіл. З одного боку записуються відчуття жертви, а з іншого - поведінковий алгоритм. Завершується вправа підведенням підсумків.

Ведучий підводить підсумок. Сьогодні ви більше дізналися одне про одного, зрозуміли, чого не слід робити у стосунках, щоб не втратити їх. Розглянули види булінгу і кібербулінгу та розібрали приклади поведінки людей, які стали жертвою агресивної поведінки.

Вправа «Абетка виживання».

Мета: закріпити вивчений матеріал з теми «Агресивна поведінка» та відпрацювати правила безпечної поведінки для всіх видів агресивних проявів.

Інструкція: ведучий розділяє всіх учасників на три підгрупи (річка, море, океан). Та пропонує студентам попрацювати над написанням правил безпечної поведінки в житті та в інтернет-просторі для того, щоб не потрапити в ситуації, пов'язані з насиллям над особистістю, в ситуації мобінгу і секстінгу. Кожній групі дається завдання, над яким група працює 10 хвилин, виписуючи правила поведінки для свого напрямку агресивної поведінки.

Перша група «Річка» працює над завданням «Правила безпечної поведінки у випадку кібербулінгу». Та відповідає на питання, які навички повинен мати підліток, щоб спілкування з ним було комфортно?

Друга група «Море» працює над завданням «Правила безпечної поведінки, як не стати жертвою агресивної поведінки в групі». Виписати, якими навичками повинен володіти студент, щоб не опинитися в прірві знущань булерів?

Третя група «Океан» працює над завданням «Правила безпечної поведінки при кібербулінгу» та питанням «Якими навичками повинен володіти підліток, щоб не потрапити до тенет кібербулерів?»

Обговорення проходить у вигляді презентації проектів груп «Річка», «Море», «Океан». Групи обирають людину, яка і знайомить всіх з напрацьованими правилами та виписаним списком якостей тактовної толерантності в своєму напрямку агресивної поведінки.

Заключна частина.

Вправа «Зворотній зв'язок».

Ведучий просить групу на стікерах у формі машинок написати свої враження від заняття та відзначити, що було для них самим цікавим, які поради вони візьмуть у своє студентське життя. Бажаючі проговорюють свої враження. Стікери прикріплюються до машинок з очікуваннями на плакат «Дорога в майбутнє». Студенти відмічають справдилися очікування чи ні. Кожному учаснику видається роздатковий матеріал з абетки правил.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Авідон І Гончукова О. Тренінги взаємодії в конфлікті. Матеріали для підготовки та проведення. "Мова" Санкт-Петербург, 2008. (ПРИТЧА стр 43)
2. Баданина Л.П. Анализ современных подходов к организации психолого-педагогического сопровождения студентов на этапе адаптации к вузу / Л.П. Баданина / педагогического университета им. А.И. Герцена. - 2009. - №83. - С.99-108. 2.
3. Берни Р. Развитие Я-концепции и воспитание. - М., 1986.
4. Безпалько О. Спілкуємось та діємо / О. Безпалько. – К. : Міленіум, 2002.
5. В. Вік – О. Басс. Як набути популярності або правдивий сучасний етикет. – Тернопіль: "Акціонерне товариство "Тарнекс", 1992. – 128 с.
6. Васянович Григорій Петрович Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців: монографія Васянович (ред.). - Л.: СПОЛОМ, 2008. - 464 с.
7. Гура С.О. Організаційно-педагогічні умови адаптації майбутніх інженерів-педагогів: дис. кандидата пед. наук: 13.00.04 / Гура Світлана Олександрівна. - Харків, 2003. - 237 с.
8. Гірник А. М. Тренінг комунікативних умінь / Практична психологія та соціальна робота. – № 5. – 1999.
9. Дябел Л.І. Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету: дис. канд. пед. наук: 13.00.05 / Дябел Лариса Іванівна. – Київ, 2008. – 244 с. 5.
10. Ізбаш С.С. Проектна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів педагогічного університету: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / С.С. Ізбаш. – Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2007. – 20 с. 6.
11. Кэррел С. Групповая психотерапия подростков. — СПб.: Питер, 2002. — 224 с.
12. Левківська Г.П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти / Г.П. Левківська, В.С. Сорочинська, В.С. Штифурак. – К., 2001. – 128 с. 7.
13. Лидерс А. Психологический тренинг с подростками. — М.: Академия, 2001. — 256 с.
14. Майерс Д. Социальная психология: Пер. с англ. - СПб., 1996. Стаття Вища освіти України - Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Матеріали до підсумкової колегії МОН. - „Освіта України”, №21-22, 19 березня 2008 р. - с.19.
15. Москвина Н.Б. Адаптация первокурсников в вузе: модель психолого-педагогического сопровождения / Н.Б. Москвина // Педагогическое образование и наука. – 2009. – №12. – С.73-78. 8.
16. Петльована Л.Л. Педагогічні основи професійної адаптації студентів-економістів засобами новітніх інформаційних технологій: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 /
17. Петльована Лілія Леонідівна. – Хмельницький, 2008. – 179 с. 9. Петренко В.В. Наступність форм навчання в загальноосвітній школі і вищому закладі освіти як засіб дидактичної адаптації студентів: Автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.09 / В.В. Петренко; Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. – Луцьк, 2005. – 20 с.
18. Росе А. Наши дети — наши проблемы. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. — 320 с.
19. Сидоренко Е. Тренінг комунікативної компетентності в деловому взаємодії. — СПб.: Речь, 2003. – 208 с.
20. Хижняк Людмила Олександрівна «Основ здоров'я».

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТУДІЇ ДЛЯ БАТЬКІВ НОВОПРИБУЛИХ ДІТЕЙ «УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО»

Аделіні Наталія Володимирівна, практичний психолог-методист КЗО «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №377 комбінованого типу» Дніпровської міської ради

Кожному, хто працює в дошкільному навчальному закладі, відомо: початок навчального року – важка пора для дітей раннього віку, оскільки це період адаптації до нових для них умов. Малюки важко переносять розлуку з батьками, особливо із мамою, впадають у відчай, опинившись у незнайомій обстановці, в оточенні чужих людей. Важко і батькам, які бачать невтішне горе свого завжди життєрадісного малюка. Нелегко доводиться і персоналу груп: діти плачуть, чіпляються, не дають працювати, а вихователю потрібно все встигнути, все зробити за режимом, хоч на час заспокоїти малюка, дати іншим дітям перепочити від крику новенького.

Адаптація та пов'язаний з нею адаптаційний період – серйозне випробування для малюків. Викликані адаптацією стресові реакції надовго порушують емоційний стан дітей. Морозова Є.І. зазначала: «Можна з більшою часткою ймовірності припускати, що цей період не проходить безслідно навіть при сприятливому його закінченні, а залишає слід у нервово - психічному розвитку дитини». Про труднощі адаптаційного періоду говорили і вітчизняні, і зарубіжні дослідники: Аксаріна Н.М., Тонкова - Ямпільська Р.В., Шмідт - Кольмер Є. тощо. Дійсно, коли малюк вперше приходять у дитячий заклад, він потрапляє в нові для нього умови. Змінюються режим дня, характер харчування, температура приміщення, виховні прийоми, характер спілкування тощо, тому проблема адаптації дитини до дитячого закладу є провідною.

Соціальна адаптація (від лат. *Adapto* – пристосовую та *socialis* – суспільний) виступає як постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища і є результатом означеного процесу – пишуть відомі психологи-дослідники. Упродовж усього життя людині по-різному доводиться пристосовуватись до умов існування в соціумі: адаптуватись у колективі однолітків у дитячому садку, школі, вузі тощо; до різновікового соціуму – на роботі, на відпочинку, в родині. Проблеми, що виникають під час соціальних контактів людини, досліджують фахівці різних галузей – соціологи, психологи, фізіологи, педагоги та ін.

Різним аспектам проблеми адаптації приділено велику увагу в періодичній, популярній, науково-методичній літературі. Повідомлення дитячих психологів, педіатрів, педагогів-дошкільників у періодичних фахових виданнях (журнал "Практичний психолог. Дитячий садок", журнал "Дошкільне виховання", газета "Дитячий садок" тощо) охоплюють широкий спектр питань про нівелювання перебігу адаптаційних процесів у дітей раннього віку. Так, Н. Маковецька у статті "Увага, адаптація" аналізує особливості розвитку освіти в Україні на сучасному етапі: збільшення кількості дітей, що починають відвідувати дошкільні заклади з 1-1,5-річного віку; низький рівень охоплення дітей закладами різних типів у системі дошкільної освіти; перехід освіти на навчання в школі з шестирічного віку. Значна увага проблемі пристосування дітей до умов суспільного виховання приділяється в сучасних дослідженнях вчених країн Західної та Східної Європи (К. Грош, М. Зейдель, А. Атанасова-Вуков, В. Мановатомів, Е. Хабінакова). Доведено, що початок перебування у дошкільній установі пов'язаний зі значними несприятливими емоційно-психологічними змінами особистості, корекція яких потребує цілеспрямованого виховного впливу.

Теплюк С. зазначає, що, не володіючи інформацією про ієрархію потребнісної структури малюків, ми мимоволі допускаємо ряд грубих помилок.

Для того щоб малюк посміхався в період адаптації, потрібні злагоджені дії зацікавлених у цьому процесі дорослих – батьків і всіх співробітників дошкільного закладу.

Вона стверджує, що проблема адаптації – це проблема батьків, але ніяк підготувати дитину до входження в ЗДО, всіляко підтримувати, заохочувати її в період адаптації. Завдання вихователів – допомогти батькам легко адаптувати малюків.

Варто відзначити, що дитячий садок – це перш за все потреба мами чи обох батьків, бо дитина може вирости соціально адаптованою і перебуваючи вдома.

Проблема дитячого садка: добре це чи погано, віддавати дитину або не віддавати, рано чи пізно виникає в кожній родині. Актуальність проблеми майже не залежить від рівня добробуту сім'ї і від зайнятості батьків, кожен з яких має свій власний досвід і свою особисту думку про переваги і недоліки дошкільних навчальних закладів. Поза всяким сумнівом, прийняття рішення батьками визначається особистим досвідом, знаннями та висновками.

Тому, вивчаючи тему розвитку емоційного інтелекту дошкільників і зіткнувшись із довготривалою адаптацією малечі, ми прийшли до висновку, що психолого-педагогічна просвіта батьків край важлива для подальшого нормального емоційного розвитку вихованців, особливо батьків, які тільки-но планують відвідувати заклад дошкільної освіти.

Усі ми добре знаємо, що розвиток дитини тісно пов'язаний з особливостями внутрішнього світу її почуттів і переживань. Емоції, з одного боку, є «індикатором» стану дитини, з іншого - суттєвим чином впливають на пізнавальні процеси і поведінку, визначаючи спрямованість дитячої уваги, особливості сприйняття навколишнього світу, логіку думок.

Маленькі діти часто перебувають «у полоні емоцій», оскільки ще не можуть управляти своїми почуттями, що може призводити до імпульсивної поведінки, ускладнень у спілкуванні з однолітками і дорослими. Лише у міру особистісного розвитку в них поступово формується здатність, усвідомлювати і контролювати свої переживання, розуміти емоційний стан інших людей, розвивається довільність поведінки, почуття стають стійкішими й глибшими.

Особливо важким для дитини буває період, коли в її житті відбуваються суттєві зміни - вона починає ходити в дитячий садок. Потрібно чимало часу, щоб дитина освоїлася в новій обстановці, звикла до нового розпорядку дня, до спілкування з раніше не знайомими їй дітьми, усвідомила вимоги вихователів, зрозуміла, як засвоювати нові знання в процесі групового навчання.

Батьки, які вже мають свій життєвий досвід, який не завжди буває позитивним, перекладають свої страхи, переживання та побоювання на дитину, що негативно впливає на емоційний стан дитини та погіршує його ступінь адаптації.

Результати проведених нами досліджень демонструють, що батьки, які були записані на електронну чергу:

48% хотіли б, щоб їх дитина відвідувала групу раннього віку,

25% висловили побоювання щодо відвідування дошкільного закладу,

27% готові віддати дитину до дошкільного закладу після 3-4 років. Отже, проблема з психолого-педагогічної просвіти батьків, які тільки-но планують відвідувати заклад дошкільної освіти є однією з пріоритетних і актуальних завдань успішної організації навчально-виховного процесу.

Для того, щоб стимулювати бажання батьків більш розуміти свою дитину, полегшати її адаптацію до умов дошкільного закладу, ми підійшли комплексно до вирішення цієї проблеми.

Нами була створена і впроваджена в ЗДО №377 Програма психологічної студії для батьків новоприбулих дітей «Усвідомлене батьківство». Дана Програма покликана вирішити наявні проблеми та є важливим і необхідним інструментом психологічної підтримки та допомоги батькам у формуванні психолого-педагогічних знань про особливості адаптаційного періоду дитини до умов дошкільного закладу, активізації внутрішніх особистих ресурсів, а також створення позитивного відношення до закладу дошкільної освіти.

Мета програми: психолого-педагогічна просвіта батьків, які тільки-но планують відвідувати заклад дошкільної освіти, формування навичок ефективної взаємодії з дитиною для полегшення адаптаційного періоду.

Завдання програми:

- ✓ познайомити з поняттям, етапами та чинниками адаптації дитини до умов дошкільного закладу;
- ✓ отримання батьками знань із психології та педагогіки для підвищення рівня, компетентності, усвідомленості.
- ✓ переводити увагу із критики поглядів на їх позитивне сприйняття;
- ✓ підтримати творчого потенціалу, інтересів, новаторства;
- ✓ сформуванню установки на зміцнення і збереження психічного здоров'я себе та дитини;
- ✓ навчити батьків способам психічної саморегуляції психоемоційного стану;
- ✓ ознайомити з методами розслаблення та зняття м'язової напруги;
- ✓ розширювати уявлення батьків про себе та свою дитину;
- ✓ розвивати комунікативні навички батьки-діти-педагоги, здатність до співпраці та взаємодії;
- ✓ формувати позитивне відношення до закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – психолого-педагогічна просвіта батьків, які тільки-но планують відвідувати заклад дошкільної освіти..

Предметом дослідження є використання психологічної студії для батьків новоприбулих дітей «Усвідомлене батьківство», як інструменту для психолого-педагогічної просвіти батьків, які тільки-но планують відвідувати заклад дошкільної освіти.

Програма містить:

1. Організаційний блок:

- міні-лекція за проблемною темою за участю спеціалістів закладу

2. Діагностичний блок:

- діагностичне обстеження батьків

3. Основний блок:

- зустрічі з батьками з використанням елементів тренінгу

4. Підсумковий блок:

- повторна діагностика
- рефлексія
- рекомендації

Зустрічі проводяться протягом формування груп новоприбулих дітей 1 раз на місяць (травень-вересень).

Тривалість зустрічі – 1-2 години.

В ході роботи використовуються різноманітні методи, прийоми і техніки: міні-лекції, презентації, фільми, ділові й рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, релаксаційні техніки, арт-терапевтичні та психогімнастичні прийоми.

Очікувані результати впровадження програми:

- ✓ отримання батьками знань із психології та педагогіки для підвищення рівня, компетентності, усвідомленості;
- ✓ формування установки на зміцнення і збереження психічного здоров'я себе та дитини;
- ✓ покращення комунікативних навичок батьки-діти-педагоги, здатності до співпраці та взаємодії;
- ✓ встановлення позитивного відношення до закладу дошкільної освіти.

Навчально-тематичний план зустрічей

№ з/п	Зміст	Час
1	Зустріч 1 <i>Тема:</i> Особливості адаптації дитини до умов дошкільного закладу. <i>за участю завідувача ЗДО</i> <i>Мета:</i> Познакомити батьків із закладом дошкільної освіти, його особливостями, розширення уявлень батьків про фактори, що впливають на успішну адаптацію.	1-2 год
2	Зустріч 2 <i>Тема:</i> Психічний та фізичний розвиток дітей раннього та молодшого віку та їх вплив на перебіг адаптації. <i>за участю медичної сестри ЗДО</i> <i>Мета:</i> Познакомити батьків із про особливостями адаптації дитини до нових умов та особливостями психічного та фізичного розвитку дітей раннього та молодшого віку.	1-2 год
3	Зустріч 3 <i>Тема:</i> Режим, харчування та навички самообслуговування, як важливі чинники успішної адаптації. Взаємозв'язок адаптація-мова-мілка моторика. <i>За участю вчителя-логопеда та вчителя дефектолога</i> <i>Мета:</i> Поглибити знання батьків із психології та педагогіки для підвищення рівня, компетентності, усвідомленості.	1-2 год
4	Зустріч 4 <i>Тема:</i> Партнерські взаємини вихователь-батьки, як запорука психологічного спокою дитини під час адаптаційного періоду. <i>За участю вихователів груп раннього віку</i> <i>Мета:</i> Розвивати комунікативні навички батьки-діти-педагоги, здатність до співпраці та взаємодії, розвивати почуття відкритості та довіри, викликати бажання бути тактовним і уважним по відношенню один до одного, налаштуватися на активну позитивне спілкування.	1-2 год
5	Зустріч 5 <i>Тема:</i> Перші кроки у закладі дошкільної освіти. Істерика. Що робити. <i>Мета:</i> Формувати позитивної поведінки батьків, як реакції на дитячі істерики, зняти емоційну напругу, поліпшити рефлексію взаєморозуміння власної дитини, розвивати вміння виявляти педагогічний такт в різних проявах дитячих істерик, навчити декільком прийомам боротьби з дитячими істериками.	1-2 год
Індивідуальні консультації за запитом батьків		

Використані джерела, література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С. та ін. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Бикова Г. [Електронний ресурс]: [Веб-сайт].- Режим доступу: [Електронний ресурс]: [Веб-сайт].- Режим доступу: <http://annabykova.ru/malishi-detskiy-sad/moya-novaya-kniga-detki-v-sadike.html>
3. Боровська О., Стаценко Н. Робота із сім'єю новачка. / Журнал Практичний психолог. Дитячий садок - ТОВ «МЦФЕР», 2015р., 15стор.
4. Гурковська Т. Коли новачок «дорослий»... / Журнал Практичний психолог. Дитячий садок - ТОВ «МЦФЕР», 2019р., 30стор.
5. Довженко Т.О. Організація педагогічної просвіти батьків молодших школярів у сучасних умовах. 2017 р. [Електронний ресурс]: [Веб-сайт].- Режим доступу: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1115458>
6. Лист ІМЗО від 27.07.2020 № 22.1/10-1495 “Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2020/2021 н. р.”
7. Лист МОН України «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році» від від 30.07.2020 № 1/9-411
8. Малихіна М.С. Дитина у світі емоцій. / Марія Малихіна – Х.: Вид. група «Основа», 2018.-160с.
9. Нуреева О. С., Шейнфельд З.І. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя / авт.-уклад. О. С. Нуреева, З.І. Шейнфельд. — Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. 160 с
10. Петрановська Л.В. Тайна опора: прив'язаність в житті дитини / Людмила Петрановська; худ. Андрій Селиванов. - Москва: АСТ, 2015. — 288 с
11. Руденко А. В. Ігри і казки, які лікують. — Х. : Вид. група «Основа», 2013. — 240 с.
12. Тараріна О. Практикум по арт-терапії в роботі з дітьми : науч.-метод. посіб. / Олена Тараріна. — К.: АСТАМИР-В, 2019. — 256 с.

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПСИХОМОТОРНИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ «ЦІКАВІ ПАЛЬЧИКИ».

*Андріяш Тетяна Григоріївна, практичний психолог-методист КЗО
«Дошкільний навчальний заклад (ясла – садок) № 336 комбінованого типу»
Дніпрівської міської ради*

У дошкільному віці необхідно проводити роботу з розвитку дрібної, загальної моторики та координації рухів рук. Ігри та вправи є потужним засобом підтримки тонуусу і працездатності кори головного мозку, засобами її взаємодії з нижчими структурами. Одночасно у дітей поліпшується пам'ять, увага, слухове й зорове сприйняття, формується посидючість, ігрова і навчально-практична діяльність. Систематичні вправи допомагають також виробити навички самоконтролю та саморегуляції рухів не тільки під контролем зору, але й за участі дотику, тактильно-рухових відчуттів. Щоб спритність пальчиків у дитини досягла високого рівня, потрібні постійні заняття. Існує значна кількість психомоторних ігор та ігрових дій, які можна використати з метою розвитку дрібної моторики.

Психомоторні ігри – це ігри, що сприяють розвитку рухових навичок, загальної та дрібної моторики, та які, в свою чергу, стимулюють розвиток психічних процесів дітей дошкільного віку.

До психомоторних ігор та ігрових дій можна віднести: рухливі ігри, пальчикові ігри, ігри-шнурівки, ігри з лічильними паличками, піском, водою, тістом, папером, ігровий самомасаж тощо.

Пальчикові ігри. О.О. Нефьодова, Л.П. Савіна, О.В. Узорова вказують на важливість застосування їх у роботі з дошкільниками, які можна проводити як у сім'ї, так і в дошкільних навчальних закладах. У такий спосіб розвиваються уміння керувати своїми руками, виробляється спритність, уміння концентрувати увагу на одному виді діяльності. Ці ігри прості, емоційні і не вимагають ніяких пристосувань і спеціальної підготовки. У них можна грати де завгодно. Це цікава ігрова форма, завдяки якій, ритмічна організація поетичного тексту і співвіднесених з ним рухів, втягують дитину у виконання дій по показу дорослого.

Ігровий самомасаж – це різновид ігрових дій. Відчуття, що виникають одночасно в обох кистях рук дитини, відрізняються один від одного не тільки походженням, але і різними умовами сприйняття, тому що рука, якій роблять масаж, пасивно сприймає механічні роздратування, а масажуюча рука ще й створює їх. Традиційна пальчикова гімнастика викликає збудження локальних ділянок мозку, а ігровий масаж надає тотальний вплив на кору, що оберігає окремі її зони від перевтоми, рівномірно розподіляючи навантаження на мозок. І.Б. Малюкова наголошує на доцільності використання ігрового самомасажу кистей рук для розвитку дрібної моторики та вдосконалення координаційних здібностей рук дітей, що є ефективним, універсальним, розвивальним засобом.

Ігри з тістом та пластиліном сприяють нормалізації тонуусу м'язів рук й активізації дрібної моторики, сприяють розвитку зорового сприймання, пам'яті, образного мислення. Дітям дуже подобається повторювати за дорослими рухи, працюючи з цим новим для них пластичним матеріалом. Це сприяє розвитку узгоджених рухів рук дитини, а в кінцевому підсумку впливає на розвиток мови і мислення малюка.

Сортер - прекрасна іграшка для дітей. Ігровий посібник відмінно розвиває дрібну моторику, координацію рухів, окомір, а також допомагає легко запам'ятати кольори і форми. Сортери, крім дрібної моторики, дозволяють розвинути в дитині посидючість, уважність і кмітливість, а також прекрасно і весело провести час з дітьми.

Ігри з прищіпками – це прекрасний тренажер для пальчиків, адже потрібно докласти чимало зусиль, щоб прикріпити прищіпку. Крім розвитку дрібної моторики з допомогою прищіпок можна розвивати творчу уяву, мислення, математичні уявлення, кольори.

Іграшки-шнурівки. Найпростіші шнурівки призначені для дітей у віці від одного-трьох років. В ігровій формі здійснюється розвиток дрібної моторики рук, а, отже, поетапна підготовка дитини до письма. Шнурівка дає можливість придумати безліч ігор. Це і безпосередньо шнурування, і можливість використовувати елементи «шнурівки» в сюжетно-рольових іграх або вивчати основні кольори. Ігри-шнурівки створені з метою розвитку дрібної моторики рук, посидючості і окоміру. М. Монтессорі та її послідовники вважають, що ігри-шнурівки розвивають концентрацію уваги, логічне мислення, пам'ять. В процесі гри удосконалюється координація рухів і гнучкість кистей рук.

Сухий басейн використовується для одночасного активного впливу на різні точки кистей, пальців, долонь; виховується посидючість і терплячість у роботі; знімається емоційне напруження. Гра в басейні викликає у дітей позитивний настрій, саме тому, що вона не обмежує рухів дитини, як того часто потребують інші види діяльності, а навпаки передбачає їх.

Кубики, пірамідки, конструктори - розвивають дрібну моторику, сприяють конструюванню, що розвиває спритність пальчиків і вміння орієнтуватися в просторі.

Пазли - збираючи барвисті картинки, малюк розвиває не тільки дрібну моторику, але і уважність, кмітливість, логічне мислення, координування роботи очей і кистей рук.

Гра з піском і водою викликає неповторні тактильні відчуття. Пісок - це прекрасний природний матеріал для розвитку сенсорного сприйняття навколишнього світу і розвитку моторики рук дітей дошкільного віку. Для дітей дошкільного віку це - не тільки захоплююча, але і пізнавальна подія.

В іграх з водою дитина, за допомогою дорослого, не тільки пізнає її властивості, але вода надає організму дитини релаксаційний ефект, дуже цікаво спостерігати, як найпростіші дії з водою доставляють радість дітям і надалі залишають прекрасні спогади.

Рухливі ігри — це важливий засіб усебічного виховання дітей дошкільного віку. Рухливі ігри задовольняють потребу організму дитини в русі, сприяють збагаченню її рухового досвіду. За допомогою ігор у дошкільнят закріплюються та вдосконалюються різноманітні вміння і навички з основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, рівноваги); розвиваються такі важливі фізичні якості, як: швидкість, спритність, витривалість.

Сенсорні коробки — це контейнери або столики з високими бортами, наповнені будь-якими тактильними матеріалами, які дитина може досліджувати руками. Ігри з сенсорними коробками мають хороший заспокійливий вплив на дитину. Вони стимулюють пізнавальні процеси, розвивають дрібну моторику і тактильні відчуття. Кольори, запахи, текстури, звуки, коливання, можливість сипати, лити, м'яти, шарудіти дають малюкові новий матеріал для інтелектуального розвитку.

Жодного малюка не залишать байдужим такі заняття.

Розуміючи значимість і важливість роботи з розвитку моторики у дітей було розпочато активний пошук методів та засобів розвитку всіх компонентів рухової сфери дитини: загальної моторики, дрібних рухів пальців рук, створюючи при цьому необхідне предметно-розвиваюче середовище. Одним з таких засобів, на мою думку, є систематичне і наполегливе використання різноманітних вправ, ігор, занять, спрямованих на розвиток і удосконалення дрібної моторики кисті та пальців рук. Що у свою чергу впливає на розвиток пізнавальної активності та самостійності наших вихованців.

Протягом міжтестастійного періоду психологічною службою ДНЗ№336 проводились спостереження та діагностика дітей, починаючи з раннього та молодшого дошкільного віку, і протягом всього перебування дитини в дошкільному закладі. Зверталась увага на розвиток крупної і дрібної моторики.

Було виявлено, що 60% дітей мають низький рівень розвитку дрібної моторики (діти на неодноразовому запрошенні дорослого відмовляються брати участь в ігровій ситуації, не виконують рухи, навіть після допомоги дорослого і не промовляють віршик разом з дорослим, не включаються в ситуацію і не можуть скласти пальці рук (хоча б на одній руці), щоб зобразити дерево і зайчика, мають незграбні дії при маніпулюванні дрібними

предметами), 30% дітей мають середній рівень і 10% високий рівень (виконують всі запропоновані вправи з точним відтворенням).

Було помічено, що у дітей з низьким рівнем розвитку дрібної моторики у подальшому спостерігається недосконалість дрібної моторики рук, недостатня координація кистей і пальців рук, яка проявляється у відсутності або недостатній сформованості навичок самообслуговування, наприклад, коли діти одягають і знімають одяг, застібають і розстібають липучки на взутті, користуються столовими приборами і т.д. Більшість дітей не вірно тримають олівець, сильно натискають ним на папір. Великих труднощів діти зазнають при роботі з ножицями. Вони не знають і не дотримуються основних правил цієї роботи (у більшості спостерігається неправильне тримання ножиць), не вміють правильно різати папір по намічених лініях розмітки, часто обминають її, закривають лезо ножиць в процесі різання, не притримуються правил техніки безпеки. Тому виникла потреба у створенні розвивальної програми.

Протягом 2019 – 2020 навчального року було проведено апробацію програми розвитку психомоторних якостей дітей раннього та молодшого дошкільного віку «Цікаві пальчики». Робота проводилася в три етапи: вхідна діагностика, розвивальні заняття і вихідна діагностика. Кожне заняття містить ритуали привітання, прощання та релаксацію. Вправи підібрані з урахуванням вікових особливостей дітей. Під час дистанційного навчання постійно надавалися рекомендації педагогам та батькам, щодо впровадження програми. За даними повторного тестування дітей, рівень розвитку дрібної моторики підвищився: низький рівень складає 45%, середній 35% і високий 20%.

Реалізація програми з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, в тісній співпраці з педагогами та батьками, адже саме тоді буде досягнутий вагомий ефект від

их спеціальних вправ.

Мета програми: розвиток дрібної та загальної моторики, і координації рухів рук у дітей дошкільного віку через різні види діяльності у взаємодії з батьками та педагогами; висвітлення основних засобів розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку.

Завдання програми:

- створення емоційно-комфортної обстановки в спілкуванні однолітками і дорослими
- розвиток дрібної моторики пальців, кистей рук та загальної рухової активності;
- розвиток пізнавальних психічних процесів;
- формування словесної мови як засобу спілкування.

В програмі використовуються такі методи та форми роботи:

- 1) Пальчикова гімнастика, фізкультхвилинки, масаж.
- 2) Пальчикові ігри - інсценівки.
- 3) Ігри з гудзиками, прищіпками, помпонами, камінцями.
- 4) Розмальовки, малювання пальчиками.
- 5) Вправи на розвиток координації рухів рук.
- 6) Вправи з розвитку довільності.
- 7) Вправи для релаксації.

Об'єкт розвивальної програми – психомоторні якості дітей раннього та молодшого дошкільного віку.

Предмет розвивальної програми – особливості розвитку дрібної, загальної моторики та координація рухів рук дітей раннього та молодшого дошкільного віку.

Матеріали та обладнання: іграшки до лялькового театру, іграшки для розвитку дрібної та великої моторики: прищіпки, гудзики, помпони, декоративні камінці, башточки; пластилін, олівці, пальчикові фарби, розмальовки; пазли, розрізні картинки, згідно з віком, масажні м'ячики.

Організація занять:

Кількість занять - 14, перше і останнє заняття – діагностичне.

Кількість учасників: вся група дітей.

Вікова аудиторія: 2-3 роки.

Строк реалізації програми: довготривало, систематично.

Періодичність занять: 1 раз на тиждень та закріплення вихователями та батьками.

Тривалість заняття: 15-25 хвилин.

Очікувані результати:

1. Позитивна динаміка розвитку дрібної та великої моторики у кожної дитини.
2. Стимулювання до активізації і збагачення словникового запасу, розвитку мовлення.
3. Оволодіння способами комунікації, вдосконалення інтелектуальних і творчих здібностей малюків.

Навчально-тематичний план занять

Назва та мета заняття	Час
Заняття 1. Діагностичне Мета: визначити рівень розвитку дрібної та крупної моторики, і координації рухів рук; створити позитивний емоційний настрій, зняти емоційне напруження.	20-30 хв
Заняття 2. Котик-грайлик. Мета: розвивати інтерес, довіру і симпатію до найближчих дорослих і однолітків; розвивати дрібну і крупну моторику, координацію. Розвивати вміння кидати предмет у певному напрямку, окомір, увагу; виховувати самостійність, сміливість.	15-25хв
Заняття 3. Котик – муркотик. Мета: сприяння виникненню позитивних емоцій; розвивати дрібну моторику, координацію рухів. Виховувати доброзичливе ставлення один до одного та друзів наших менших і бажання грати разом.	15-25 хв
Заняття 4. Квіточка і метелик. Мета: розвивати дрібну і крупну моторику рук, координацію рухів, увагу, зорову пам'ять. Розвивати вміння взаємодіяти з однолітками, старанність.	15-25хв
Заняття 5. Іжачок-хитрячок. Мета: зняти емоційне напруження, розвивати ігрові і комунікативні навички, дрібну моторику, увагу та пам'ять; сприяти в формуванні цілісного образу предмета.	15-25 хв
Заняття 6. Іжачок – хитрячок. Мета: створити позитивний настрій; розвивати дрібну та загальну моторику рук, мовлення, пам'ять та увагу, розвивати навички спільної ігрової діяльності.	15-25 хв
Заняття 7. Зайчик - вуханчик. Мета: розвивати загальну та дрібну моторику, концентрацію уваги, пам'ять, мислення. Формувати цілісне сприйняття, вчити володіти своїми руками (вміння брати дрібні деталі). Підтримувати позитивний настрій у групі однолітків.	15-25 хв
Заняття 8. Зайчик - вуханчик. Мета: створити позитивний настрій, розвивати загальну та дрібну моторику, ігрові й комунікативні навички, мовлення, увагу, пам'ять.	15-25 хв
Заняття 9. Веселі м'ячики. Мета: зняти емоційне напруження, розвивати загальну та дрібну моторику, увагу, мову, увагу, довільність. Сприяти згуртуванню дитячого колективу, встановлення контакту один з одним.	15-25 хв
Заняття 10. Дружні пальчики. Мета: розвивати зорово-моторну координацію дітей, розвивати дрібну і загальну моторику рук, пам'ять, мову, посидючість. Підтримувати позитивний настрій у групі однолітків.	15-25 хв
Заняття 11. Рибки . Мета: розвивати навички спільної ігрової діяльності, довільності; розвивати дрібну та загальну моторику, увагу, пам'ять. Створити позитивний емоційний стан.	15-25 хв
Заняття 12. Забавні ведмедики. Мета: розвивати дрібну та загальну моторику, увагу, пам'ять. Створити у дітей позитивний настрій; спонукати до спільної діяльності.	15-25 хв
Заняття 13. Моя сім'я Мета: розвивати загальну та дрібну моторику, увагу, уміння наслідувати дії дорослого, координувати рухи. Виховувати працелюбність.	15-25 хв
Заняття 14. Мишка Мета: створити в дітей позитивний емоційний стан, розвивати дрібні м'язи пальців рук, розвивати увагу, пам'ять. Виховувати спостережливість, бажання виконувати завдання.	15-25 хв

Заняття 15. Наш дитячий садок. Мета: розвивати дрібну моторику, загальну координацію та пластичність рухів, уміння наслідувати дії дорослих. Створити позитивний емоційний стан.	15-25 хв
Заняття 16. Діагностичне (вихідне). Мета: визначити рівень розвитку дрібної та крупної моторики, і координації рухів рук; створити позитивний емоційний настрій, зняти емоційне напруження.	15-25 хв

Використана література

1. Базовий компонент дошкільної освіти: (нова редакція) / Науковий керівник: А. М. Богуш; Авт. кол-в : Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Волкова І. Пальчикові вправи. Для всіх вікових груп. – Х.: Вид-во «Ранок», 2017 – 64с. (Серія «сучасна дошкільна освіта»).
3. Жукова О. Дошкольный возраст: о развитии ручной умелости // Дошкольное воспитание.– 2008. – № 8. – с.34-38
4. Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку. Методичний посібник / Авт.-упорядн.: І.В.Братусь, Н.В.Кошечко, О.Л.Нагула; За заг. ред. І.Д.Зверевої. — К.; Кобза, 2004. — 160 с.
5. Розвиток дрібної моторики рук / Упор. О.В. Власова; іл. О.В. Зеркалій. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 159 с.
6. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: Посібн. для батьків і педагогів. — К: Школа, 2001. — 47 с.
7. Ткаченко Т. А. Мелкая моторика. Гимнастика для пальчиков / Т. А. Ткаченко. – М. : Издательство ЭКСМО, 2013. – 48 с.
8. Узорова О., Нефьодова О. Пальчикова гімнастика. – Київ: Школа, 2003
9. <https://infourok.ru>
10. <https://www.pedrada.com.ua>
11. Яловська О.О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку – розвиваємо мозок. – Тернопіль: Мандрівець, -2011. – 228с.

ПРОГРАМА ФАКУЛЬТАТИВНОГО КУРСУ «МАЙСТРИ СВОГО «Я»

Лихошерстна Вікторія Миколаївна, *практичний психолог-методист КЗО «Середня загальноосвітня школа №143» Дніпровської міської ради*

Підлітковий вік – це період, перебіг якого багато в чому зумовлює весь подальший життєвий шлях людини. Саме в цей час формується загальне уявлення про себе, своє місце в світі, життєві цілі і цінності. Людина, яка дорослішає, активно шукає своє місце під сонцем, на якісно новому рівніпізнає як фізичний світ, так і світ людських взаємин. Від того, наскільки добре протікає цей процес, безпосередньо залежать подальші життєві успіхи людини. Цей вік багатий на контрасти, тому у школярів виникають труднощі у взаєминах з дорослими. Вони намагаються знайти друга, який міг би їх зрозуміти.

Цей пошук взаємопорозуміння більше спрямований на однолітків, ніж на дорослих. Таким чином, підліток «вчиться будувати спілкування в різних колективах з урахуванням прийнятих в них норм взаємовідносин, рефлексії власної поведінки, вмінню оцінювати можливості свого «Я». В результаті виникає центральне новоутворення підлітка - «почуття дорослості» - виникнення у підлітка уявлення про себе як про дорослого, а не про дитину.

Провідним видом діяльності в підлітковому віці є інтимно-особистісне спілкування, тому самопізнання і оволодіння практичними навичками гармонійного міжособистісного спілкування є найважливішими умовами нормального психологічного розвитку дітей. Ці обставини обумовлюють актуальність і педагогічну доцільність даної програми.

Мета програми: орієнтація на реальні потреби підлітка, на формування практично корисних знань, умінь і навичок, необхідних для розвитку почуття власної гідності, на активізацію процесу самопізнання і саморозкриття.

Завдання програми:

- створювати безпечну і довірливу атмосферу у групі;

- створювати ситуацію успіху;
- розвивати позитивну Я-концепцію особистості підлітка;
- розвивати комунікативні навички;
- розвивати позитивне мислення;
- формувати вміння взаємодіяти в команді.

Спрямованість програми - розвиваюча. За змістом є соціально-психологічною, за формою організації - груповою, за часом реалізації розрахована на навчальний рік.

Програма спрямована на розвиток здібностей до самопізнання і саморозвитку, підвищення самооцінки, формування навичок конструктивного спілкування підлітків 12-13 років.

Зміст і структура програми

Структура програми забезпечує поетапне отримання планованих результатів. Знайомство з програмою починається з вивчення конкретної, живої, цікавої для підлітка проблематики самопізнання. Її безпосередній зв'язок з його життям, можливість отримання практичних результатів дозволяє на перших же заняттях викликати стійкий інтерес до програми і створити позитивну емоційну основу для вивчення наступних більш складних тем.

Методи і форми роботи:групова дискусія, обговорення, інформаційні повідомлення, самодіагностика, метод модерації, рольові ігри, проєктивні малюнки, психологічні вправи та ігри, ар-техніки, притчі.

Заняття 1.

Тема.Давайте познайомимось

Мета:знайомство, створення позитивної психологічної атмосфери, формування почуття єдності групи.

Заняття 2.

Тема.Хто я?

Мета: формування внутрішнього самоаналізу, створення позитивної психологічної атмосфери у групі.

Заняття 3.

Тема.Моя самооцінка

Мета: формування позитивної самооцінки.

Заняття 4.

Тема.Мій Всесвіт

Мета: поглиблення процесів саморозкриття, пізнання своєї самоцінності

Заняття 5.

Тема.Я - реальний. Я – ідеальний.

Мета: навчити підлітків використовувати свій внутрішній психологічний ресурс, розвивати впевненість в собі.

Заняття 6.

Тема.Світ, в якому я живу.

Мета: формувати вміння знаходити в собі і інших учасників якості і характеристики, які є загальними в команді, побачити свою унікальність, зрозуміти, чим кожен відрізняється від інших, і побачити в цій різниці не протистояння, а взаємодоповнення.

Заняття 7.

Тема. Створення колажів «Хороший і любий Я»

Мета: активізувати процес самоідентифікації, розвивати моцїну спільність групи.

Заняття 8.

Тема.Відчуваю і висловлюю.

Мета:формувати вміння дітей висловлювати свої почуття, вчити говорити один одному приємне.

Заняття 9.

Тема.Мотиви моїх вчинків.

Мета: допомога в усвідомленні мотивів своїх вчинків, усвідомленні свого впливу на інших людей, усунення емоційних бар'єрів між членами групи.

Заняття 10.

Тема. Я не боюся.

Мета: позбавитись відчуття невпевненості, навчитись ставити реалістичні цілі та досягати їх, розсудливо оцінювати свої можливості, самостійно справлятися зі стресом, проблемами та труднощами, оволодіти навичками конструктивного вирішення конфліктів, повірити у власні сили.

Заняття 11.

Тема. Я розумію. Я приймаю

Мета: формування позитивної самооцінки учнів, позитивного ставлення до унікальності кожного.

Заняття 12.

Тема. Підсумкове заняття. Робота з метафоричними картами «Стани. Емоції. Почуття».

Мета: зняття емоційного напруження, розвиток здатності вербально виражати свої почуття. формування навичок саморегуляції.

Заняття 13.

Тема. Я, друзі, батьки.

Мета: формування і розвиток навичок співпраці, взаємодії та взаєморозуміння.

Заняття 14.

Тема. Я взаємодію.

Мета: формування і розвиток навичок співпраці, взаємодії та взаєморозуміння.

Заняття 15.

Тема. Я у команді.

Мета: формування і розвиток навичок співпраці, взаємодії та взаєморозуміння в команді.

Заняття 16

Тема. Гра «Катастрофа»

Мета: навчитися взаємодіяти, отримати можливість побувати в різних соціальних ролях, вчитися аналізувати свою поведінку.

Заняття 17

Підводимо підсумки.

**Навчально-тематичний план факультативного курсу
«Майстри свого «Я».**

№	Тема	Кількість годин
Розділ I «Я» Концепція (Розвиток навичок самопізнання та самовизначення)		
1	Давайте познайомимось	1
2	Хто я?	1
3	Моя самооцінка	1
4	Мій всесвіт	1
5	Я - реальний. Я – ідеальний	1
6	Світ, в якому я живу.	1
7	Підсумкове заняття. Створення колажів «Хороший і любий Я»	1
Розділ II Моя країна почуттів (Аналіз власних почуттів та способи їх регуляції)		
8	Відчуваю і висловлюю.	1
9	Мотиви моїх вчинків	1
10	Я не боюся.	1
11	Я розумію. Я приймаю	1
12	Підсумкове заняття. Робота з метафоричними картами «Стани. Емоції. Почуття»	1
Розділ III Я та ми – грані взаємодії		

<i>(Формування навичок взаємодії, взаємопорозуміння і партнерства)</i>		
13	Я, друзі, батьки	1
14	Я взаємодію.	1
15	Я у команді.	1
16	Психологічна гра «Катастрофа»	1
17	Підводимо підсумки	1

Очікувані результати:

По закінченню навчання за даним курсом учні повинні:

- мати уявлення про свої індивідуальні психологічні особливості,
- володіти основами навичок самопізнання, самоаналізу, спілкування,
- вміти оцінювати взаємини між людьми в конкретних ситуаціях,
- володіти навичками співпраці та плідної взаємодії з іншими людьми в команді;
- володіти навичками вдосконалення свого емоційного інтелекту,
- толерантно ставитися до оточуючих людей.

Програма розрахована на 17 годин

Група: не більше 15 осіб, вік 12-13 років (6-7 класи)

Список використаних джерел

1. Дубровина І.В., Акімова М.К., Рабочая книга школьного психолога –М.: Просвещение, 1992
2. Самоукина Н.В. Игры в школе и дома: психотехнические упражнения и коррекционные программы – М., 1994
3. Кузикова С.Б. Психологическая программа коррекции и развития личности в подростковом возрасте: учеб.-метод. пособ. / С.Б. Кузикова. – Сумы : СДПУ, 1998.
4. Прутченков А. С. Школа жизни. Методические разработки социально-психологических тренингов / А. С. Прутченков. – М. : Новая цивилизация, 2000.
5. Громович А. «Основи самопізнання» - Ж. «Психолог», №19-20, 2015
6. Бойбіна Ю «Розвиток самопізнання та впевненості в собі удітей підлітків»- Ж. «Психолог», № 25, 2008
7. Підліток: як йому допомогти/Упорядник Т. Гончаренко –К, 2004
8. Підліток: заняття з психології. С.Яланська- Шкільний світ, 2012
9. Безплько О., Спілкуємося та діємо – К,2002

ПРОФІЛАКТИКА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО НАПРУЖЕННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ

Липкань Світлана Владиславівна, практичний психолог КЗО «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 331» Дніпрвської міської ради

На сучасному етапі розвитку суспільства зростає потреба в освітніх реформах, які зобов'язані нести не лише великий потенціал розвитку і навчання, а й дозволять зберігати здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Однією з вагомих умов для задоволення даних потреб є професійна компетентність, психічне і фізичне здоров'я педагогів, їхня стійкість до розвитку професійно обумовлених чи негативних станів. Це є досить складним завданням для виконання у зв'язку з високим рівнем емоційної напруженості у професійній діяльності педагога, різноманіттям і нестандартністю педагогічних ситуацій, підвищеною відповідальністю не тільки за результати праці, а також за життя та здоров'я вихованців.

Професія педагога є однією з тих, які найбільше деформують особистість людини. Численні дослідження показують, що педагогічна професія більшою мірою схильна до впливу професійного вигорання. Це пов'язано із тим, що професійну роботу педагога вирізняє дуже висока емоційна навантаженість.

Синдром емоційного вигорання (СЕВ) – поняття, яке ввів психологію в 1974 році Дж. Фрейденберг –американський психіатр.

Однією з професійних проблем, що пов'язані із здоров'ям педагогів, є так зване «вигорання». Часто його називають «емоційним» або «професійним вигоранням».

Професійне вигорання – це синдром, розвиток якого відбувається на фоні хронічного стресу, призводить до виснаження емоційних, енергетичних та особистісних ресурсів людини, яка працює в соціальній сфері.

Виділяють соціально-психологічні та особистісні, професійні фактори, що впливають на розвиток вигорання. Б.П. Бунк і В. Хоренс відзначили, що в напружених соціальних ситуаціях у більшості людей зростає потреба в соціальній підтримці, відсутність якої призводить до негативних переживань і можливої мотиваційно-емоційної деформації особистості. Тобто наявність почуття приналежності до групи, згуртованість колективу – профілактична «міра» для синдрому вигорання.

Дружна команда педагогів, яка працює з єдиною метою, у якій кожен готовий прийти колезі на допомогу (а не наявність в колективі конкуренції) – це лише половина успіху будь-якої справи.

Як показує практика, знаходяться в «групі ризику» професійного вигорання і є найбільш вразливими педагоги, які реагують на стрес нестримано, агресивно, не володіють методами та способами зняття психоемоційного напруження, не надають належного значення рефлексії та релаксації.

Крім того, професія «педагог» сьогодні знаходиться у сфері низькооплачуваних і займає нішу неprestижних економічно професій. У сфері освіти доволі чітко простежується тенденція старіння кадрів. Для педагогів стає все більш характерним різке зниження усіх показників емоційної стійкості, а отже зростає небезпека «професійного вигорання».

Результати проведених досліджень в ДНЗ № 331 демонструють, що 19% педагогів мають виснажену нервову систему, 35 % – ослаблену, більшість педагогів – 42 % – вже отримують попереджувальні сигнали від свого організму, які не слід ігнорувати, лише у 4% педагогів стан нервової системи у нормі.

Отже, проблема збереження і зміцнення психічного і фізичного здоров'я, зокрема профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів є актуальною і пріоритетною в освітньому просторі.

Для того, щоб стимулювати покращення якості життя та професійної діяльності педагога, а також професійний і особистісний розвиток, ми підійшли комплексно до вирішення проблеми професійного вигорання.

Нами був створений методичний посібник «Профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів». Дана методична розробка покликана вирішити наявні проблеми та є важливим і необхідним інструментом у роботі практичного психолога для надання психологічної підтримки та допомоги педагогам у формуванні навичок відновлення своїх сил через оволодіння різноманітними способами психічної саморегуляції, активізації внутрішніх ресурсів особистості, а також створенні сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі.

Мета програми: профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів, формування навичок ефективної саморегуляції.

Завдання програми:

- ✓ гармонізувати психофізичний стан;
- ✓ сформуванню установки на зміцнення і збереження психічного здоров'я;
- ✓ навчити педагогів способам психічної саморегуляції психоемоційного стану;
- ✓ ознайомити з методами розслаблення та зняття м'язової напруги;
- ✓ розширювати уявлення педагогів про себе;
- ✓ розвивати комунікативні навички педагогів, здатність до співпраці та взаємодії;
- ✓ формувати сприятливий психологічний клімат в педагогічному колективі;

Об'єкт дослідження – професійне вигорання педагогів.

Предметом дослідження використання діагностики і занять за програмою «Профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів» як інструменту для профілактики професійного вигорання педагогів.

Програма містить:

1. Організаційний блок:

- міні-лекція за проблемною темою
- презентація програми «Профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів»

2. Діагностичний блок:

- діагностичне обстеження педагогів

3. Основний блок:

- заняття з педагогами

4. Підсумковий блок:

- повторна діагностика
- рефлексія
- рекомендації

Заняття проводяться протягом навчального року 1 раз на місяць.

Тривалість заняття – 1-2 години.

В ході роботи використовуються різноманітні методи, прийоми і техніки: міні-лекції, презентації, фільми, ділові й рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, релаксаційні техніки, арт-терапевтичні та психогімнастичні прийоми.

Очікувані результати впровадження програми:

- ✓ покращення психоемоційного стану;
- ✓ формування навичок саморегуляції, самопізнання та рефлексії;
- ✓ розкриття внутрішнього потенціалу та ресурсів особистості педагогів;
- ✓ покращення психологічного мікроклімату в педагогічному колективі.
- ✓ підвищення рівня згуртованості педагогічного колективу;
- ✓ встановлення позитивного психологічного мікроклімату в колективі.

Програма складається з 9 занять і покликана вирішити наявні проблеми та є важливим і необхідним інструментом у роботі практичного психолога для надання психологічної підтримки та допомоги педагогам у формуванні навичок відновлення своїх сил через оволодіння різноманітними способами психічної саморегуляції, активізації внутрішніх ресурсів особистості, а також створенні сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі. Комплекс технік, прийомів та методів, які покладені в основу програми, відповідають принципам науковості, валідності та системності.

Навчально-тематичний план занять

№ з/п	Зміст	Час
1	<i>Мета:</i> ознайомлення з темою «Професійне вигорання педагогів» (причини, стадії, способи профілактики); презентація програми «Профілактика психоемоційного напруження та професійного вигорання педагогів»	1-2 год
2	<i>Мета:</i> створення доброзичливої атмосфери, діагностичне обстеження педагогів	1-2 год
3	<i>Мета:</i> усвідомлення педагогами своїх почуттів і емоцій, прийняття їх; опанування ефективних прийомів саморегуляції та способів зняття внутрішньої напруги	1-2 год
4	<i>Мета:</i> ознайомлення педагогів з поняттям стресу, його ознаками, знайти шляхи зменшення негативного впливу стресових факторів на життя; показати важливість почуття здорового егоїзму, розвивати навички самоаналізу	1-2 год
5	<i>Мета:</i> оволодіння психолого-педагогічними знаннями з проблеми подолання труднощів спілкування в колективі, тренування навичок контролю емоційних станів	1-2 год
6	<i>Мета:</i> формування і посилення загального командного духу, прийняття особливостей один одного, згуртування колективу, отримання навичок спільної роботи та взаємодії	1-2 год

7	<i>Мета:</i> створити умови для оволодіння способами психічної саморегуляції, для відновлення внутрішніх ресурсів, усвідомлення своїх проблем і способів їх подолання, встановлення нервово-психічної рівноваги	1-2 год
8	<i>Мета:</i> збереження психічного здоров'я педагогів, розвиток комунікативних навичок, впевненості в собі, емоційної стійкості; згуртування колективу	1-2 год
9	<i>Мета:</i> повторна діагностика, підведення підсумків проведення занять, рефлексія учасників, надання рекомендації	1-2 год

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване виховання: науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бойко В. В. Синдром «емоціонального вигорання» в професійно-мобшени / В. В. Бойко. – СПб. : Питер, 1999. – 105 с.
3. Булатевич Н. М. Синдром емоційного вигорання вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.04 «Медична психологія» / Н. М. Булатевич. – К., 2004. – 19 с.
4. Величко А. Основні детермінанти емоційного вигорання особистості / А. Величко // Вісник Київ. Ін.-ту бізнесу та технологій: зб. – К.: КІБІТ, 2012. – Вип. № 1 (17). – С. 89.
5. Григор'єва О. В. Особливості топографічної структури особистості як фактор ризику професійного вигорання / О. В. Григор'єва // Психологічні перспективи. – 2008. – Вип. 13. – С. 73–82.
6. Грицук О. В. Психологічні особливості динаміки емоційного вигорання вчителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» – Харків, 2010. – 21 с.
7. Дроздова А. Р. Психологічні чинники прояву синдрому «емоційного вигорання» у представників різних типів професій і безробітних : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Дроздова Анна Ростиславівна. – Харків, 2013. – 249 с.
8. Жогно Ю. П. Психологічні особливості емоційного вигорання педагогів : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / Жогно Юрій Петрович. – Одеса, 2009. – 249 с.
9. Кочерга О. «Синдром згорання»/О. Кочерга, О. Васил'єв; упоряд. О. Главник // Психолог на педраді. – 2003.–№ 4. – С. 128.
10. Кривоніс Т. Г. Психологічний тренінг, орієнтований на особистість, як засіб лікування синдрому емоційного вигорання / Т. Г. Кривоніс, Т. Ю. Дмитрієва, М. І. Демченко // Всесвіт соціальної психіатрії, медичної психології та психосоматичної медицини. – 2009. – Т.1. – №2 (2). – С. 83–87.
11. Москалець В. П. Психічне вигорання – реальність чи вигадка? / В. П. Москалець, Т. Колтунович // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – №1. – С. 58–65.
12. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К.: [б.в.], 2006. – 365 с.

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА ЕМОЦІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ ДИТИНИ «ДОШКІЛЬНЯТКО»

Стрелець Валентина Олегівна, *практичний психолог-методист КЗО «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №240 комбінованого типу» Дніпровської міської ради*

Сучасні соціально-економічні умови вимагають нового науково-методологічного підходу до організації навчального процесу в дошкільному закладі, який має здійснюватися на принципах гармонізації та гуманізації і бути спрямованим на формування світогляду дошкільника.

Закон України «Про дошкільну освіту» зазначає, що базовими етапами фізичного, психічного та соціального становлення особистості дитини є вік немовляти, ранній вік, дошкільний вік. Завданнями дошкільної освіти, зокрема, є: формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду; забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту.

Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному дитинстві, на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки.

Проблема ранньої психодіагностики та психологічного супроводу розвитку пізнавальних здібностей дітей вже давно привертає увагу психологів та педагогів (Д.Б. Богоявленська, Л.О. Венгер, О.М. Воронін, С.І. Волкова, Е.О. Голубєва, Є.С. Єрмакова, Д.Б. Ельконін, В.М. Дружинін, З.І. Калмикова, Т.М. Князева, В.К. Котирло, Н.Л. Лейтес, Я.О. Пономарьов, Н.М. Столярова, В.Д. Шадриков та ін.).

При загальному зростанні інтересу до проблем розвитку пізнавальних процесів дитини старшого дошкільного віку методи та прийоми розвитку у дітей пам'яті, уваги, логічного мислення використовуються не систематично. Так у своїх працях науковці І. А. Балацька, Ж. Піаже, В. Ветрова, Т.В. Косма та інші наголошують про важливість і доцільність приділяти особливу увагу не лише засвоєнню дитиною необхідних знань з програми, а всебічному розвитку дошкільника, особливо його пізнавальних процесів.

В останні роки особлива увага приділяється дослідженням у галузі навчання й виховання дітей дошкільного віку, тому що саме на цих етапах психічного розвитку закладаються основи майбутньої особистості та усіх її сфер (емоційної, інтелектуальної, поведінкової тощо).

Зважаючи на те, що на сучасному етапі розвитку наша країна зазнає значних перетворень у економічній, політичній, виробничій, культурно-освітній сферах життя, відбувається масовий перехід до користування електронно-обчислювальною технікою, робота з різноманітними носіями інформації, впровадження нових технологій виробництва, від кожного індивіда вимагають розвиненого логічного мислення, мовлення, пам'яті, уваги. У цьому аспекті особливої уваги потребує дошкільна освіта, оскільки тут формується більшість загальних навчальних умінь і навичок, розвиваються розумові операції, вдосконалюються мовлення, мислення, пам'ять, увага, уява та інші психічні функції особистості.

Тому сьогодні актуальною проблемою і завданням сучасної психологічної науки є напрацювання ефективних психодіагностичних, розвивально-психокорекційних та психотерапевтичних засобів розвитку пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку.

У січні 2019 року в ДНЗ №240 проведено тестування рівня розвитку пізнавальних процесів дітей старшого дошкільного віку за допомогою експрес-діагностики (Павлова Н. Н, Руденко Л. Г.). Після оцінки результатів, виявлено 12 дітей, які мають низький рівень розвитку пізнавальних процесів. Виникла потреба у створенні корекційних груп для проведення корекційно-розвивальних занять.

В період з 04 лютого по 29 березня 2019 року практичним психологом закладу було проведено апробацію програми психологічного супроводу розвитку пізнавальної та емоційно-особистісної сфери дитини «Дошкільнятко». За даними повторного тестування дітей, рівень розвитку пізнавальних процесів підвищився з низького до середнього (8 дітей) та високого (4 дитини).

Мета програми: підвищення рівня розвитку пізнавальної та емоційно- особистісної сфери дітей старшого дошкільного віку.

Завдання програми:

- створення позитивного емоційного настрою;
- формування навичок ефективного спілкування;
- розвиток мислення, уваги, пам'яті, уяви та творчих здібностей;
- удосконалення дрібної моторики.

Кількість занять: 16.

Кількість учасників: 4-6 дітей.

Вікова аудиторія: 5-6 (7) років.

Строк реалізації програми: 2-3 місяці.

Періодичність занять: 1-2 рази на тиждень.

Тривалість заняття: 20-30 хвилин.

В програмі використовуються такі методи та форми роботи:

1) метод ігрової корекції: рольової гри, психогімнастика;

2) методи арт-терапії, музикотерапія;

3) ігри, завдання, вправи, етюди, спрямовані на розвиток і корекцію пізнавальної та особистісної сфери дитини.

Очікувані результати: підвищення рівня розвитку пізнавальних процесів, комунікативних навичок, розкриття життєтворчого потенціалу дитини, створення необхідних передумов для подальшого систематичного навчання в школі.

Навчально-тематичний план занять

№ заняття	Мета заняття	Час
1	Створення позитивного емоційного настрою, зняття психоемоційного напруження, розвиток логічного мислення, дрібної моторики, здатності концентруватися; виховання бажання дізнаватися щось нове	20-30 хв
2	Розвиток творчої уяви, логічного мислення, здатності до фантазування, гнучкості думки, усного мовлення, створення позитивного емоційного стану	20-30 хв
3	Розвиток слухової та зорової пам'яті, мовлення, активізація і збагачення словникового запасу, вміння ставити запитання і відповідати на них, розвивати загальну та дрібну моторику, підтримувати позитивний настрій у групі однолітків, формувати відчуття близькості з іншими дітьми	20-30 хв
4	Розвиток мовлення, розширення словника, розвиток моторної координації	20-30 хв
5	Розвиток концентрації уваги, орієнтування в просторі, налагодження контакту з групою дітей, створення позитивного емоційного фону заняття	20-30 хв
6	Сприяння розвитку наочно-образного мислення, творчої уваги, фантазії, дрібної моторики рук, набуття комунікативних навичок, розкриття творчого потенціалу дошкільнят	20-30 хв
7	Розвиток слухової, зорової та моторної пам'яті, мовлення, уяви, розвиток загальної та дрібної моторики, виховання доброзичливого ставлення до інших, емпатії	20-30 хв
8	Розвиток координації та дрібної моторики рук, розвиток мовлення, формування акуратності	20-30 хв
9	Розвиток спостережливості, концентрації та розподілу уваги, комунікативних здібностей, оптимізувати орієнтування в просторі. Створити позитивний емоційний фон заняття	20-30 хв
10	Розвиток мислення, уваги, творчої уяви, фантазії, просторової орієнтації, створення позитивного емоційного стану	20-30 хв
11	Розвиток уваги, спостережливості, слухової та зорової пам'яті, мовлення (збагачення словника, покращення зв'язності), розвиток дрібної моторики, удосконалення навички спілкування	20-30 хв
12	Розвиток мовлення, дрібної моторики, логічного мислення	20-30 хв
13	Розвиток довільної уваги, пам'яті, наочно-образного, логічного мислення, дрібної моторики руки, створення позитивного емоційного настрою	20-30 хв
14	Розвиток логічного мислення, творчої уяви, дрібної моторики рук, створення позитивного емоційного стану	20-30 хв
15	Розвиток довільного запам'ятовування, моторної та механічної пам'яті, розвиток мовлення, використання прийому пригадування	20-30 хв
16	Розвиток словникового запасу дітей, просторової орієнтації, логічного мислення	20-30 хв

Використана література

1. Закон України «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 року N 2628-III зі змінами від 05.09.2017)
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012р.
3. Бистров О.А., Бистрова Е.С. Уява. Розвивальні ігрові вправи. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС 2006. – 64 с.
4. Бистров О. Л., Бистрова О. С. Пам'ять. Розвивальні ігрові вправи. – Х.: СПД ФО Шапіто М. В., 2005. – 24 с.
5. Бистров О.Л., Бистрова О.С. Мислення. Розвивальні ігрові вправи. –Х.:Торсінг,2004. – 80с.
6. Бистров О.Л., Бистрова О.С. Увага. Розвивальні ігрові вправи. – Х.:Торсінг,2004. – 80
7. Бистров О.Л., Бистрова О.С. Уява. Розвивальні ігрові вправи. – Х.: СПД ФО Сердюк В. І.,2004. – 64 с.
8. Залеська І. Газета « Психолог». Вкладка. Розвиток емоційно-вольової сфери дітей старшого дошкільного віку. № 22-24,червень 2008. – 31 с.
9. Методи вивчення психічного розвитку дитини – дошкільника: Метод. посіб. для педагогів, практич. психологів, студ. серед. і вищ. пед. закл. / С.Є. Кулачківська, Т.О. Піроженко, Л.Г. Подоляк та ін.. – К.: Світич, 2003. – С. 28.
10. Прищеп Т. Соціалізація дошкільників // Психолог. – 2007. – № 31 – 32. – С. 31 – 46.
11. Психічний розвиток дитини – дошкільника: Навч. посіб. для педагогів, психологів, вихователів дит. дошк. закладів, студ. сер і вищ. пед. закладів, батьків / С.Є. Кулачківська, С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко та ін. – К.: Світич, 2004. – 75 с.
12. Психологічні заняття з дошкільнятами / упоряд. Т. Червоніна. – П86 К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
13. Психологічні заняття з дошкільнятами / Упоряд. Т. Червонна. – К.: Шк. Світ, 2008. – С. 100 – 117.
14. Психологія: Підручник / за ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2000. – 558 с.
15. Романовська Д.Д., Чаплак Я.В. «Психологічне забезпечення внутрішньої диференціації у навчально-виховній роботі в дошкільній та початковій ланках освіти. – Чернівці, 2001. – 118 с.
16. Суржанська В.А. Творчі завдання в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. – К.: Знання, 2003 – 34 с.

МОНІТОРИНГОВИЙ ЩОДЕННИК ЕМОЦІЙ
НА 2021-2022 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

*Авторська розробка Мушинський Віктор Петрович, заступник
директора ДОМРЦ, завідувач Центру психолого-андрагогічних
технологій, практичний психолог-методист*

Порядок користування щоденником емоцій

Щоденник емоцій складається з 9-ти таблиць для щоденного та щомісячного фіксування домінуючих емоцій, а також включає Підсумкову таблицю за весь навчальний рік.

Структура таблиці та умовні позначення:

- № емоції;
- назва емоції;
- дата робочого дня;
- ЗК - загальна кількість кожної емоції;
- кількість емоцій «-»: емоції, які знижують ефективність професійної діяльності;
- кількість емоцій «+ -»: емоції, які можуть як підвищувати ефективність професійної діяльності, так і знижувати її в залежності від конкретної ситуації;
- кількість емоцій «+»: емоції, які сприяють підвищенню ефективності професійної діяльності.

Щоденно відзначайте («галочкою») ті емоції, які ви переживали протягом зазначеного дня.

Щомісяця:

1. Підраховуйте загальну кількість емоцій (**колонка ЗК**);
2. Підраховуйте кількість емоцій «-» (сума емоцій 1-10), «+ -» (сума емоцій 11-21), «+» (сума емоцій 22-27). **Проаналізуйте отримані результати.**

В кінці навчального року заповніть підсумкову таблицю за 2021-2022 н. р.

До підсумкової таблиці необхідно занести загальну кількість кожної емоції за кожен місяць та підрахувати кількість емоцій «-», «+ -», «+».

Проаналізуйте отримані результати.

Жовтень, 2021

№	Емоції / Дата	01	04	05	06	07	08	11	12	13	14	15	18	19	20	21	22	25	26	27	28	29	ЗК		
1	Жах / Ужас																								-
2	Горе																								
3	Відраза/Отвращение																								
4	Настороженість/нось																								
5	Сором / Стыд																								
6	Сум / Печаль																								
7	Захват /Восторг																								
8	Нудьга / Скука																								
9	Збентеження/Смушение																								
10	Розгубленість/Растрянность																								
11	Безтурботність/Безмятежность																								+ -
12	Досада																								
13	Тривога / Тревога																								
14	Незадоволення/Неудовольствие																								
15	Страх																								
16	Злість / Злость																								
17	Здивування / Изумление																								
18	Смуток / Грусть																								
19	Провина / Вина																								
20	Гнів / Гнев																								
21	Захоплення / Восхищение																								
22	Довіра / Доверие																								+
23	Очікування / Ожидание																								
24	Радість / Радость																								
25	Здивування / Удивление																								
26	Інтерес / Интерес																								
27	Прийняття / Принятие																								

Листопад, 2021

№	Емоції / Дата	01	02	03	04	05	08	09	10	11	12	15	16	17	18	19	22	23	24	25	26	29	30	ЗК		
1	Жах / Ужас																									-
2	Горе																									
3	Відраза/Отвращение																									
4	Настороженість/нось																									
5	Сором / Стыд																									
6	Сум / Печаль																									
7	Захват /Восторг																									
8	Нудьга / Скука																									
9	Збентеження/Смущение																									
10	Розгубленість/Растерянность																									
11	Безтурботність/Безмятежність																									+ -
12	Досада																									
13	Тривога / Тревога																									
14	Незадоволення/Неудовольствие																									
15	Страх																									
16	Злість / Злость																									
17	Здивування / Изумление																									
18	Смуток / Грусть																									
19	Провина / Вина																									
20	Гнів / Гнев																									
21	Захоплення / Восхищение																									
22	Довіра / Доверие																									+
23	Очікування / Ожидание																									
24	Радість / Радость																									
25	Здивування / Удивление																									
26	Інтерес / Интерес																									
27	Прийняття / Принятие																									

Грудень, 2021

№	Емоції / Дата	01	02	03	06	07	08	09	10	13	14	15	16	17	20	21	22	23	24	27	28	29	30	ЗК			
1	Жах / Ужас																									-	
2	Горе																										
3	Відраза/Отвращение																										
4	Настороженість/нось																										
5	Сором / Стыд																										
6	Сум / Печаль																										
7	Захват /Восторг																										
8	Нудьга / Скука																										
9	Збентеження/Смущение																										
10	Розгубленість/Растерянность																										
11	Безтурботність/Безмятежність																										+ -
12	Досада																										
13	Тривога / Тревога																										
14	Незадоволення/Неудовольствие																										
15	Страх																										
16	Злість / Злость																										
17	Здивування / Изумление																										
18	Смуток / Грусть																										
19	Провина / Вина																										
20	Гнів / Гнев																										
21	Захоплення / Восхищение																										
22	Довіра / Доверие																										+
23	Очікування / Ожидание																										
24	Радість / Радость																										
25	Здивування / Удивление																										
26	Інтерес / Интерес																										
27	Прийняття / Принятие																										

Січень, 2022

№	Емоції / Дата	03	04	05	06	07	10	11	12	13	14	17	18	19	20	21	24	25	26	27	28	31	3К		
1	Жах / Ужас																								-
2	Горе																								
3	Відраза/Отвращение																								
4	Настороженість/нось																								
5	Сором / Стыд																								
6	Сум / Печаль																								
7	Захват /Восторг																								
8	Нудьга / Скука																								
9	Збентеження/Смушение																								
10	Розгубленість/Растрянность																								
11	Безтурботність/Безмятежность																								+ -
12	Досада																								
13	Тривога / Тревога																								
14	Незадоволення/Неудовольствие																								
15	Страх																								
16	Злість / Злость																								
17	Здивування / Изумление																								
18	Смуток / Грусть																								
19	Провина / Вина																								
20	Гнів / Гнев																								
21	Захоплення / Восхищение																								
22	Довіра / Доверие																								+
23	Очікування / Ожидание																								
24	Радість / Радость																								
25	Здивування / Удивление																								
26	Інтерес / Интерес																								
27	Прийняття / Принятие																								

Лютий, 2022

№	Емоції / Дата	01	02	03	04	07	08	09	10	11	14	15	16	17	18	21	22	23	24	25	28	ЗК			
1	Жах / Ужас																							-	
2	Горе																								
3	Відраза/Отвращение																								
4	Настороженість/нось																								
5	Сором / Стыд																								
6	Сум / Печаль																								
7	Захват /Восторг																								
8	Нудьга / Скука																								
9	Збентеження/Смушение																								
10	Розгубленість/Растрянность																								
11	Безтурботність/Безмятежность																							+-	
12	Досада																								
13	Тривога / Тревога																								
14	Незадоволення/Неудовольствие																								
15	Страх																								
16	Злість / Злость																								
17	Здивування / Изумление																								
18	Смуток / Грусть																								
19	Провина / Вина																								
20	Гнів / Гнев																								
21	Захоплення / Восхищение																								
22	Довіра / Доверие																							+	
23	Очікування / Ожидание																								
24	Радість / Радость																								
25	Здивування / Удивление																								
26	Інтерес / Интерес																								
27	Прийняття / Принятие																								

Березень, 2022

№	Емоції / Дата	01	02	03	04	07	09	10	11	14	15	16	17	18	21	22	23	24	25	28	29	30	31	ЗК			
1	Жах / Ужас																									-	
2	Горе																										
3	Відраза/Отвращение																										
4	Настороженість/нось																										
5	Сором / Стыд																										
6	Сум / Печаль																										
7	Захват /Восторг																										
8	Нудьга / Скука																										
9	Збентеження/Смушение																										
10	Розгубленість/Растрянность																										
11	Безтурботність/Безмятежність																										+ -
12	Досада																										
13	Тривога / Тревога																										
14	Незадоволення/Неудовольствие																										
15	Страх																										
16	Злість / Злость																										
17	Здивування / Изумление																										
18	Смуток / Грусть																										
19	Провина / Вина																										
20	Гнів / Гнев																										
21	Захоплення / Восхищение																										
22	Довіра / Доверие																										+
23	Очікування / Ожидание																										
24	Радість / Радость																										
25	Здивування / Удивление																										
26	Інтерес / Интерес																										
27	Прийняття / Принятие																										

Квітень, 2022

№	Емоції / Дата	01	04	05	06	07	08	11	12	13	14	15	18	19	20	21	22	25	26	27	28	29	3К		
1	Жах / Ужас																								-
2	Горе																								
3	Відраза/Отвращение																								
4	Настороженість/нось																								
5	Сором / Стыд																								
6	Сум / Печаль																								
7	Захват /Восторг																								
8	Нудьга / Скука																								
9	Збентеження/Смушение																								
10	Розгубленість/Растерянность																								
11	Безтурботність/Безмятежность																								+/-
12	Досада																								
13	Тривога / Тревога																								
14	Незадоволення/Неудовольствие																								
15	Страх																								
16	Злість / Злость																								
17	Здивування / Изумление																								
18	Смуток / Грусть																								
19	Провина / Вина																								
20	Гнів / Гнев																								
21	Захоплення / Восхищение																								
22	Довіра / Доверие																								+
23	Очікування / Ожидание																								
24	Радість / Радость																								
25	Здивування / Удивление																								
26	Інтерес / Интерес																								
27	Прийняття / Принятие																								

Травень, 2022

№	Емоції / Дата	02	03	04	05	06	09	10	11	12	13	16	17	18	19	20	23	24	25	26	27	30	31	ЗК		
1	Жах / Ужас																									-
2	Горе																									
3	Відраза/Отвращение																									
4	Настороженість/нось																									
5	Сором / Стыд																									
6	Сум / Печаль																									
7	Захват /Восторг																									
8	Нудьга / Скука																									
9	Збентеження/Смущение																									
10	Розгубленість/Растерянність																									
11	Безтурботність/Безмятежність																									+ -
12	Досада																									
13	Тривога / Тревога																									
14	Незадоволення/Неудовольствие																									
15	Страх																									
16	Злість / Злость																									
17	Здивування / Изумление																									
18	Смуток / Грусть																									
19	Провина / Вина																									
20	Гнів / Гнев																									
21	Захоплення / Восхищение																									
22	Довіра / Доверие																									+
23	Очікування / Ожидание																									
24	Радість / Радость																									
25	Здивування / Удивление																									
26	Інтерес / Интерес																									
27	Прийняття / Принятие																									

Підсумкова таблиця за 2021-2022 н. р.

№	Емоції / Місяць	09.21	10.21	11.21	12.21	01.22	02.22	03.22	04.22	05.22	Загальна к-сть	К-сть
1	Жах / Ужас											-
2	Горе											
3	Відраза/Отвращение											
4	Настороженість/ность											
5	Сором / Стыд											
6	Сум / Печаль											
7	Захват /Восторг											
8	Нудьга / Скука											
9	Збентеження/Смушение											
10	Розгубленість/Растрянность											
11	Безтурботність/Безмятежность											+-
12	Досада											
13	Тривога / Тревога											
14	Незадоволення/Неудовольствие											
15	Страх											
16	Злість / Злость											
17	Здивування / Изумление											
18	Смуток / Грусть											
19	Провина / Вина											
20	Гнів / Гнев											
21	Захоплення / Восхищение											
22	Довіра / Доверие											+
23	Очікування / Ожидание											
24	Радість / Радость											
25	Здивування / Удивление											
26	Інтерес / Интерес											
27	Прийняття / Принятие											

